

Na osnovu čl. 32 Zakona o lokalnoj samoupravi („Sl. glasnik Republike Srbije br. 129/07, člana 41 stav 1. tačka 7 i 34“), Statuta grada Novog Pazara („Sl. list opštine Novi Pazar br. 14/08 i sl. list grada Novog Pazara br. 7/09, člana 101. stav 1. i čl. 113. Poslovnika Skupštine grada (Službeni list grada Novog Pazara br. 16/08, 17/08, 2/09, 11/09 i 5/11), Skupština grada Novog Pazara na sednici održanoj 09.03.2012. godine donela je

ODLUKU

O PRODUŽENJU VAŽENJA STRATEŠKOG PLANA ODRŽIVOG RAZVOJA GRADA NOVOG PAZARA 2013-2016

Čl.1.

Da se važenje „Strateškog plana održivog razvoja grada Novog Pazara 2008-2013“ produži sa rokom važenja do 2016. godine.

Čl.2.

Ova odluka stupa na snagu 8 dana nakon objavljivanja u sl. listu grada Novog Pazara.

Broj: 020-7/12

U Novom Pazaru 09.03.2012. godine

SKUPŠTINA GRADA NOVOG PAZARA

STRATEŠKI PLAN ODRŽIVOG RAZVOJA

OPŠTINE NOVI PAZAR

2008 – 2012

Decembar 2007. godine

STRATEŠKI PLAN ODRŽIVOG
RAZVOJA
OPŠTINE NOVI PAZAR

2008 - 2012

Decembar 2007. godine

PREDGOVOR

Uspjeh zajednice danas zavisi od njene sposobnosti adaptacije na dinamičnu lokalnu, nacionalnu i međunarodnu tržišnu ekonomiju. Strateški planiran održiv lokalni ekonomski razvoj sve više koristi zajednice za jačanje lokalnog ekonomskog kapaciteta područja, poboljšanje investicione klime i omogućavanje povišenja produktivnosti i konkurentnosti lokalnih preduzeća, preduzetnika i radnika.

Razumevanje principa i prakse strateškog planiranja omogućava zajednicama da poboljšaju svoj kvalitet života, stvore nove ekonomske uslove i bore se protiv siromaštva, sve u skladu sa zaštitom životne sredine. Globalizacija povećava povoljne prilike i konkurenciju za lokalno ulaganje. Pruža priliku lokalnim preduzećima da razviju nova tržišta, ali predstavlja i izazove od međunarodnih konkurenata koji se pojavljuju na lokalnim tržištima. Multinacionalne, multicentrične, bankarske i uslužne korporacije takmiče se globalno za pronalazjenje isplative lokacije za sebe. Tehnološki napredne delatnosti zahtevaju visoko specijalizovano stručno znanje i prateću tehnološku infrastrukturu.

Lokalni uslovi određuju relativnu prednost nekog područja i njegove sposobnosti da privuče i zadrži investicije. Čak i manji gradovi i njihovi okolni seoski regioni mogu da razviju lokalne ekonomske uslove na nacionalnom ili međunarodnom nivou nadgradnjom svojih lokalnih ekonomskih prednosti. Zajednice unutar i između regiona često se takmiče da privuku spoljne i lokalne investicije. Međutim, prilike postoje za one zajednice koje međusobno saraduju da bi pomogli rast celokupne njihove ekonomije. To mogu da urade, na primer, pružanjem podrške poboljšanju strateške infrastrukture ili životne sredine koje ima široki regionalni uticaj. Preduzeća, velika i mala, se često lociraju u gradskim sredinama zbog ekonomije aglomeracije (koristi od deljenja tržišta, infrastrukture, radne snage i informacija sa drugim firmama). Ekonomska prednost gradskih sredina u velikoj meri zavisi od kvaliteta upravljanja i rukovođenja gradske vlasti i od politika koje utiču na raspoloživost, ili nedostatak, električne energije, transporta, telekomunikacija, sanitarnih postrojenja i gradskog zemljišta koje može da se uredi. Faktori koji utiču na produktivnost rada u lokalnoj ekonomiji su raspoloživost i kvalitet stambenog prostora, zdravstvenih i obrazovnih usluga, kvalifikacija, bezbednosti, prilika za obuku i javnog prevoza. Ovi "tvrdi" i "mekani" infrastrukturni faktori predstavljaju glavne odrednice relativne prednosti neke zajednice. Kvalitet i obezbeđenje 'tvrdih' i 'mekanih' infrastrukture čine kamen temeljac uspešne lokalne ekonomije.

Postoji mnogo načina na koje opštine mogu da doprinesu poboljšanju svoje lokalne ekonomije. Najvažnija i najefikasnija aktivnost lokalnog ekonomskog razvoja koju opština može da preduzme, je poboljšanje regulatornih postupaka i procedura kojima sama opština izlaže poslovne subjekte. U mnogim zemljama se ekonomski rast određuje ne samo formalnom ekonomijom (ekonomski sektori koji su zakonski registrovani i koji plaćaju porez), već i neformalnom ekonomijom (one aktivnosti koje nisu zakonski registrovane). U nekim slučajevima, obim neformalne ekonomije je veći od formalne i ona sa formalnom ekonomijom međusobno deluje obezbeđenjem određene robe i usluga. Veze između formalnog i neformalnog sektora ekonomije treba da se shvate i razmotre pri planiranju lokalne strategije ekonomskog razvoja, mada je to često lakše reći nego učiniti. Zajednice i preduzeća sve više priznaju da uspešna lokalna ekonomija zahteva kako društvenu, tako i ekonomsku, ekološku i fizičku obnovu ili ulaganje. U mnogim gradovima veliki broj porodica sa malim prihodima radi u neformalnoj ekonomiji, međutim, te neformalne delatnosti su često delatnosti koje se slabo razvijaju zbog nedostatka pristupa odgovarajućoj infrastrukturi i uslugama (električna energija, voda i putevi), redovnim sredstvima finansiranja, informacijama i znanjima. Izrada strategije održivog razvoja treba da definiše i uključuje ograničenja i prilike neformalne ekonomije radi proširenja uticaja strategije.

SADRŽAJ

PREDGOVOR	1
I. UVOD	6
1.1. Opređenost lidera	7
1.2. Upravni kapaciteti	7
1.3. Me usobno poverenje klju nih zainteresovanih strana	7
1.4. Me usobno poštovanje i poverenje odbornika i uprave	7
II. INTEGRACIJA STRATEGIJA NA NACIONALNOM I ME UNARODNOM NIVOU	8
2.1. Agenda 21	8
2.2. Milenijumski ciljevi razvoja (MCR)	9
2.3. Strategija za smanjenje siromaštva (SSS)	9
2.4. Nacionalna strategija razvoja malih i srednjih preduze a	10
2.5. Metodologija	10
2.6. Principi	10
2.7. Pristup	11
2.8. Ko su akteri?	11
2.9. Pet faza procesa strateškog planiranja	15
III. ANALIZA TRENUTNOG STANJA	16
3.1. Geografija i topografija	16
3.2. Istorijski podaci	19
3.3. Prirodni resursi	19
3.3.1. Zemljište	19
3.3.2. Šume	21
3.3.3. Minerali	21
3.3.4. Mineralne i geotermalne vode i izvorišta	22
3.4. Stanovništvo	23
3.4.1. Struktura stanovnika	23
3.5. Lokalna samouprava	28
3.5.1. Struktura javne uprave	28
3.5.2. E-uprava	30
3.5.3. Funkcionalna analiza javne uprave	31
3.5.4. Upravljanje finansijama	31
3.5.5. Problemi, ograni enja i potrebe	34
3.6. Ljudski resursi i tržište rada	35
3.6.1. Zaposlenost	36
3.6.2. Zaposlenost Struktura	36
3.6.3. Nezaposlenost	37
3.6.4. Nezaposlenost - struktura	38
3.7. Ekonomija	39
3.7.1. Narodni dohodak i društveni proizvod	40
3.7.2. Ekonomska razmena sa inostranstvom	42
3.7.3. Privredni subjekti	44
3.8. Poljoprivreda	49
3.8.1. Poljoprivredna površina	49
3.8.2. Poljoprivredna gazdinstva	50

3.8.3. Poljoprivredno stanovištvo.....	50
3.8.4. Usluge za poljoprivrednike	51
3.8.5. Poljoprivredna proizvodnja	51
3.9. Infrastruktura	55
3.9.1. Putna i železnička mreža u km.....	55
3.9.2. Vodosnabdevanje i upravljanje otpadom	55
3.9.3. Elektrifikacija, gasifikacija i grejanje	56
3.9.4. Prostorno planiranje	56
3.9.5. Telekomunikacije	57
3.10. Turizam.....	57
3.10.1. Turisticke lokacije.....	57
3.10.2. Smeštajni kapaciteti	58
3.10.3. Ostvarene posete	59
3.11. Obrazovanje.....	59
3.11.1. Predškolsko obrazovanje.....	59
3.11.2. Osnovno obrazovanje.....	61
3.11.3. Srednje obrazovanje.....	62
3.11.4. Visoko obrazovanje.....	63
3.11.5. Specijalne škole.....	64
3.12. Zdravstvena i socijalna zaštita.....	64
3.12.1. Zdravstvena zaštita	64
3.12.2. Socijalna zaštita	66
3.13. Kultura i sport.....	67
3.13.1. Kultura	67
3.13.2. Kulturno-istorijska baština.....	68
3.13.3. Kulturne manifestacije	71
3.13.4. Sport i rekreacija.....	72
3.14. Informisanje	74
IV. SWOT ANALIZA	75
4.1. Prioritet 1: Razvoj ljudskih resursa i tržišta rada	75
4.2. Prioritet 2: Unapređenje stimulativnog ambijenta za razvoj.....	77
4.3. Prioritet 3: Razvoj privrede	79
4.4. Prioritet 4: Ruralni razvoj i turizam	80
V. PROGRAM 2008-2012	82
5.1. Vizija	82
5.2. Strateški prioriteti, mere i predložene aktivnosti	84
5.2.1. Prioritet 1: Razvoj ljudskih resursa i tržišta rada	84
5.2.2. Prioritet 2: Unapređenje stimulativnog ambijenta za razvoj.....	91
5.2.3. Prioritet 3: Razvoj privrede.....	95
5.2.4. Prioritet 4: Ruralni razvoj i turizam	97
VI. INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR.....	101
PRILOG 1 Lista potencijalnih projekata za programski period 2008-2012.....	102
PRILOG 2 Potencijalni projekti strateškog nastupa opštine Novi Pazar prema Vladi RS i Medunarodnim investicionim fondovima	116

Na osnovu člana 30. stav 1. tačka 3. Zakona o lokalnoj samoupravi ("Službeni glasnik RS", broj 9/02, 33/04, 135/04 i 62/06) i člana 28. stav 1. tačka 3. Statuta opštine Novi Pazar ("Opštinski službeni glasnik", broj 7/02 i "Službeni list opštine Novi Pazar", broj 16/06 i 4/07), Skupština opštine Novi Pazar, na sednici održanoj 28.12.2007. godine, donela je

ODLUKU
O USVAJANJU STRATEŠKOG PLANA ODRŽIVOG RAZVOJA OPŠTINE
NOVI PAZAR ZA PERIOD 2008 – 2012. GODINE

I

Usvaja se Strateški plan održivog razvoja opštine Novi Pazar za period 2008 – 2012. godine.

II

Ovu odluku i tekst Strateškog plana održivog razvoja opštine Novi Pazar 2008 – 2012. godine objaviti u "Službenom listu opštine Novi Pazar".

Broj: 020-16/07
U Novom Pazaru, 28.12.2007. godine

PREDSEDNIK,
Zekirija Dugopoljac, prof.

Poštovani sugrađani,

Početakom XXI veka opština Novi Pazar našla se pred brojnim izazovima tranzicionih procesa koji se dešavaju u Republici Srbiji i koji su prisutni u svim sferama života građana. Vreme i okruženje u kojem živimo je promenljivo i nepredvidivo te se uspešnom održivom razvoju mogu nadati samo zajednice koje su strateški orijentisane. Upravo iz tog razloga opština Novi Pazar je izrazila jasnu želju i potrebu da se problemima i pitanjima od značaja za dugoročni razvoj pristupi putem procesa strateškog planiranja održivog razvoja opštine.

Procesu strateškog planiranja održivog razvoja opštine Novi Pazar pristupilo se na transparentan i demokratski način. U izradi ovog dokumenta veliki doprinos dali su građani, organizacije civilnog sektora, interesne zajednice, predstavnici privrede i javnih komunalnih preduzeća kao i veliki broj lokalnih stručnjaka iz različitih oblasti.

Proces izrade Strateškog plana održivog razvoja opštine Novi Pazar sproveden je u sklopu „Programa razvoja opština u jugozapadnoj Srbiji (PRO)“ gde je pružena neophodna stručna i tehnička podrška. Koristim ovu priliku da se najtoplije zahvalim donatorima PRO programa, Evropskoj agenciji za rekonstrukciju (EAR) i Švajcarskoj agenciji za razvoj i saradnju (SDC) i Programu ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP), organizaciji odgovornoj za sveobuhvatnu realizaciju PRO programa.

Rezultat naše saradnje je dokument koji se nalazi pred Vama „Strateški plan održivog razvoja opštine Novi Pazar 2008-2012“. Ovim dokumentom su određeni osnovni pravci razvoja naše opštine u narednih pet godina.

„Strateški plan održivog razvoja opštine Novi Pazar 2008-2012“ odražava realne težnje, namere i pravce razvoja koje lokalna samouprava namerava da ostvari narednih godina kako bi se poboljšao životni standard građana Novog Pazara, unapredilo okruženje za razvoj biznisa, zaustavila migracija, otvorile perspektive mladima, a Novi Pazar postao perspektivna i sredina poželjna za življenje.

Budimo ponosni na svoju tradiciju i poreklo i učinimo zajednički napor da Novi Pazar zablista punim sjajem kao regionalni centar sa jednakim mogućnostima za sve, otvoren prema drugim regionima i prema Evropi, privredni, kulturni, univerzitetski, trgovački i turistički centar sa očuvanom životnom sredinom, kulturom baštinom, zdravom i bogatom populacijom i razvijenom infrastrukturom.

Dr Sulejman Ugljanin

Predsednik opštine Novi Pazar

I. UVOD

Efektivni lokalni razvoj se gradi na pretpostavci da na bilo kom datom lokalnom području različite zainteresovane strane treba da doprinesu razvoju zajednice. To su nacionalne državne agencije, nevladine organizacije, poslovne organizacije, aktivne grupe u zajednici i verske grupe, udruženja i donatori, itd. Međutim, to zahteva prisustvo jedinstvene "adrese" za one uključene u razvoj preko koje se aktivnosti mogu koordinirati i podsticati. Organi lokalne samouprave imaju najbolje potencijale za ovu ulogu. Međutim, da bi lokalna vlast igrala ovu ulogu treba aktivno da se angažuje na pronalaganju načina da postigne veći uticaj u koordinaciju, podstiče saradnju i da pribavi sredstva i investicije od javnog i privatnog sektora da bi ostvarila ciljeve razvoja.

Kroz svoje uobičajene odgovornosti (pružanje i regulisanje usluga), lokalna vlast može u velikoj mjeri da utiče na društvenu i ekonomsku dobrobit lokalnih zajednica. Lokalne vlasti su odgovorne za kvalitet vode, puteve, itd. One kupuju robu, isplaćuju plate, utvrđuju program za kreiranje lokalnih politika, unapređuju društveni razvoj kroz umetnost, kulturu i sport i pružaju socijalnu pomoć. Da bi sve to ispunile, lokalne vlasti treba da razumeju razne vrste dinamičkih procesa koji deluju na njihovom području, da izrade konkretnu viziju za to područje i strategije za realizaciju i finansiranje takve vizije zajedno sa drugim zainteresovanim stranama.

Potreba za strategijom i planiranjem proizilazi iz sve veće decentralizacije funkcija vlade, kao i potrebe da se ojača lokalna demokratija, potpomogne veća transparentnost, odgovornost, efikasnost i fiskalna odgovornost lokalne samouprave.

Planiranje i implementacija lokalnih strategija razvoja je vrlo delotvoran način stvaranja jedinstvene perspektive razvoja u njihovom području. To omogućava lokalnoj zajednici da se orijentiše na prioritete u sve složenijim i raznovrsnijim zahtevima i da raspodelu sredstava i institucionalne sisteme usmeri na novu grupu ciljeva razvoja.

Strateški planovi donose sledeću potencijalnu korist lokalnom razvoju:

- ? Služe kao osnova za dogovor između lokalne uprave i građana na lokalnom nivou i sa raznim zainteresovanim stranama i interesnim grupama;
- ? Omogućavaju lokalnoj samoupravi da rasporedi svoja finansijska i institucionalna sredstva van dogovorenih političkih ciljeva i programa;
- ? Mogu da osiguraju integraciju aktivnosti lokalne samouprave sa drugim sferama planiranja razvoja, služe i kao osnova za komunikaciju i međusobno delovanje;
- ? Pomažu lokalnoj samoupravi u odmeravanju svojih obaveza i sistematskoj organizaciji svojih strategija izvršenja obaveza i razvoja;
- ? Pomažu lokalnoj samoupravi da izradi celovite strategije smanjenja siromaštva.

Međutim, primena strategija dovodi do uspeha samo kada se primenjuju u pravom okruženju. Osposobljavanje okruženja je od ključne važnosti, posebno u novim demokratijama gde je delotvorna lokalna vlast još uvek u procesu razvoja.

Praksa, običaji, norme i vrednosti stranih demokratija se često primenjuju u ovim zemljama prenošenjem njihovih modela ili metoda bez dovoljnog razmatranja postojećih situacija zemlje u kojoj se planira primena ove prakse. Često takvi projekti i aktivnosti ne donose očekivane rezultate, pa čak i negativno utiču na razvoj zajednice, jer ona zauzima negativan stav prema primeni novih strategija, prema tome i prema institucionalnim reformama. To može da dovede do stava da su "tradicionalni metodi rada najbolji i da niko ne može da ponudi bolje pristupe".

Veoma često se neuspeh procesa reformi objašnjava niskim stepenom profesionalnosti stručnjaka, neprikladnošću i lošim kvalitetom strategija i korišćenjem suviše teoretskih modela. Međutim, u praksi, strategije često nisu prikladne za rešavanje određenih problema određene opštine/zajednice koje nisu dovoljno spremne ili dovoljno sazrele za izradu i implementaciju složene strategije razvoja. To znači da se možda još uvek nisu stekli pravi uslovi za sprovođenje reformi. Neki od opšte priznatih elemenata okruženja koji vode ka uspešnom lokalnom razvoju su:

1.1. Opređeljenost lidera

Uspešna implementacija bilo koje strategije zavisi dosta od jakog vođstva koje je sposobno da podrži proces izrade i implementacije strategije, donosi teške političke odluke, radi sa širokim krugom zainteresovanih strana i usmerava delovanje uprave.

1.2. Upravni kapaciteti

Lokalni zvaničnici treba da poseduju znanja i sposobnosti za izradu i implementaciju lokalnih strategija razvoja. Njihova sposobnost koordinacije, saradnje, pomoći i pregovaranja je od ogromnog značaja i u velikoj meri utiče na brzinu i uspeh započetih promena i strategija u zajednici.

1.3. Međusobno poverenje ključnih zainteresovanih strana

Ključni faktor izgradnje dobrih radnih odnosa sa lokalnom zajednicom (preduzeća, nevladine organizacije, građani) je pouzdanost. S obzirom na to da grupe građana ponekad doživljavaju vladine agencije kao nepouzidane, lokalni zvaničnici moraju naporno da rade da bi pridobili poverenje u radu sa zajednicom.

1.4. Međusobno poštovanje i poverenje odbornika i uprave

Najviši elniri uprave i viši službenici igraju vrlo značajnu ulogu u procesu izrade strategije, promovisanju novih stavova i pristupa i upravljanju implementacijom programa i politike. Prema tome, od ključne je važnosti da najviši elniri uprave i barem prvi nivo višeg rukovodstva imaju puno poverenje u skupštinu.

II. INTEGRACIJA STRATEGIJA NA NACIONALNOM I ME UNARODNOM NIVOU

Održivi razvoj nekog područja, bez obzira na njegovu veličinu i stepen razvoja, nije moguć a da se ne uzme u obzir širi aspekt razvoja (regionalni, nacionalni, međunarodni). U tom smislu, potrebno je da opštine izvrše koordinaciju svojih lokalnih planova održivog razvoja sa planovima na višem nivou: regionalnim, nacionalnim, pa čak i međunarodnim.

Što se tiče izrade lokalnih planova razvoja za opštine jugozapadne Srbije, u toku procesa planiranja treba razmotriti određen broj relevantnih strategija i dokumenata:

2.1. Agenda 21

“Covecanstvo se nalazi na prekretnici. Suoceni smo sa stalnim nejednakostima između i unutar nacija, sve većim siromaštvom, gladu, bolešću i nepismenošću i neprestanim pogoršanjem ekosistema od kojih zavisi naše blagostanje. Međutim, integrisanje pitanja zaštite životne sredine i razvoja i sve veća pažnja koja im se poklanja, dovešće do ispunjenja osnovnih potreba, poboljšanja životnog standarda za sve, bolje zaštite i upravljanja ekosistemima i sigurnije, srećnije budućnosti. Ni jedna nacija ne može ovo da postigne sama; ali, zajedno možemo - u globalnom partnerstvu za održivi razvoj.”

Inicijative Lokalne agende 21 obuhvataju raznovrsne aktivnosti, uključujući jačanje kapaciteta za koordinaciju decentralizacije politika i pitanja koja se odnose na zaštitu životne sredine, obrazovanje, obuku u metodologiji učešća u odlučivanju i planiranje razvoja, mere za podizanje nivoa svesti, zakone i mehanizme prinude.

Znacaj decentralizacije i pravo svakog čoveka i svih ljudi da učestvuju, doprinose i uživaju u građanskom, ekonomskom, društvenom, kulturnom i političkom razvoju, uvek je bio istican od strane međunarodne zajednice i uključen je u nekoliko međunarodnih ugovora (npr. Pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Deklaracija o pravu na razvoj, itd.). Agenda 21, usvojena na konferenciji Ujedinjenih nacija o zaštiti životne sredine i razvoju („Samit o Zemlji“ Rio de Žaneiro, 3 - 14. juna, 1992), je istakla ulogu lokalnih vlasti i njihovih inicijativa u podršci održivom razvoju. U poglavlju 28 (inicijativa lokalne vlasti u podršci Agende 21) je navedeno da „Zbog toga što tako mnogo problema i rešenja koje pokriva Agenda 21 ima svoje korene u lokalnim aktivnostima, učešće i saradnja lokalnih vlasti će predstavljati odlučujući faktor u ostvarenju njihovih ciljeva“.

Lokalne vlasti imaju mandat da grade, stavljaju u funkciju i održavaju ekonomsku, socijalnu i infrastrukturu za zaštitu životne sredine. Lokalne vlasti prate proces planiranja, kreiraju politiku i propise za zaštitu životne sredine na lokalnom nivou i podržavaju implementaciju nacionalne i pod-nacionalne politike, u procesu koji vlast približava licima na koje se ta pitanja direktno odnose. Štaviše, one imaju značajnu moralnu ulogu u edukaciji i podizanju nivoa svesti javnosti u cilju podrške održivom razvoju.

Agenda 21 predlaže da „bilo koja lokalna vlast učestvuje u dijalogu sa svojim ljudima, lokalnim telima i privatnim preduzecima i da treba da usvoji lokalnu Agendu 21“. Putem konsultacija i sporazuma, lokalne vlasti će od svojih građana i drugih lokalnih tela saznati i dobijati informacije potrebne za izradu najboljih strategija. Proces konsultacija će podići nivo svesti lokalne javnosti o pitanjima održivog razvoja. Programi, politike, lokalni zakoni i propisi za postizanje ciljeva Agende 21 se ocenjuju i menjaju prema usvojenim lokalnim programima (Lokalna Agenda 21).

Strategije takode mogu da se koriste za podršku regionalnih ili čak međunarodnih finansijskih predloga. Agenda 21 pokazuje da su lokalne zajednice, u svim njihovim sektorima (lokalni organi vlasti, organizacije civilnog društva, poslovni i drugi lokalni lideri) te koje izgrađuju, stavljaju u funkciju i održavaju socijalnu i ekonomsku infrastrukturu, koje upravljaju, oblikuju i štite životnu sredinu i, na kraju, one koje stvaraju i sprovode svoje vizije razvoja.

¹Preambula Agende 21

One tako e doprinose implementaciji vizija regionalnog i nacionalnog razvoja i igraju zna ajnu ulogu u podizanju ekološke svesti putem podrške i implementacije koncepcija održivog razvoja. Da bi se ovi zadaci sprovedi, potrebni su odgovaraju i uslovi, uklju uju i unapre enje politiki h, pravnih i administrativnih kapaciteta, u cilju omogu avanja kontinualne implementacije lokalne agende. Jedna od glavnih prepreka održivom razvoju je nedostatak dovoljnih finansijskih izvora za realizaciju aktivnosti koje se zahtevaju Agendom 21.

Generalno, nadležnosti i odgovornosti lokalnih vlasti u Srbiji se pove avaju, dok je finansiranje oskudno. Iz tog razloga je dalja decentralizacija od klju ne važnosti za uspešnu implementaciju lokalne Agende 21.

2.2. Milenijumski ciljevi razvoja (MCR)

1. Iskoreniti krajnje siromaštvo i glad
2. Ostvariti univerzalno osnovno obrazovanje
3. Promovisati jednakost polova i dati prava ženama
4. Smanjiti smrtnost dece
5. Poboljšati zdravlje majki
6. Boriti se protiv HIV-a, malarije i ostalih bolesti
7. Osigurati održivost životne sredine
8. Razvijati globalno partnerstvo za razvoj

Milenijumski ciljevi razvoja (MCR) su osam ciljeva koje treba ostvariti do 2015.g. i predstavljaju glavne svetske izazove razvoja. MCR su uzeti iz akcija i ciljeva sadržanih u Milenijumskoj deklaraciji koju je usvojilo 189 nacija i potpisalo 147 šefova država i vlada za vreme Milenijumskog samita UN održanog u septembru 2000.g.

2.3. Strategija za smanjenje siromaštva (SSS)

Radi se o nacionalnoj inicijativi u nadležnosti Vlade Srbije i ima za cilj da se do 2010.g. prepolovi broj siromašnih u Srbiji. Primenjiva e se kroz slede a strateška uputstva:

- o Dinami ni razvoj i ekonomski rast uz ravnopravnost; naglasak na otvaranju novih radnih mesta i pove anju zarada u konkurentnijem privatnom sektoru
- o Spre avanje nastanka novog siromaštva kao posledica ekonomskog restrukturiranja uz omogu avanje ugroženom stanovništvu da iskoristi nove prilike u privredi
- o Održavanje i poboljšanje šire mreže socijalne zaštite za najugroženije grupe, posebno u najnerazvijenijim podru jima Srbije, efikasnom primenom postoje ih i definisanjem novih programa, mera i aktivnosti.

Sprovo enje SSS se vrši posledie im principima:

1. Integracija u glavne tokove - sastavni deo redovnog posla Vlade i njenih partnera.
2. Promovisanje nacionalnog vlasništva nad strategijom - uklju uju i proces participacije, isti u i aktivno angažovanje civilnog društva, privatnog i javnog sektora i predstavnika ugroženih grupa u primeni, pra enju i oceni.
3. Povezivanje SSS sa procesom evropske integracije - integracija i konsolidacija glavnih stubova opšteg okvira reforme u Srbiji zajedno sa strategijama relevantnih sektora.
4. Naglasak na implementaciji na lokalnom nivou - u eš e lokalnih institucija i nevladinog sektora u skladu sa reformom javne uprave i procesom decentralizacije.
5. Rad u partnerstvu - osnažiti zainteresovane strane i osigurati sinergetske efekte njihovih napora, vode i ra una da jedni druge dopunjuju i ja aju.

2.4. Nacionalna strategija razvoja malih i srednjih preduze a

Vlada Republike Srbije je usvojila ovu strategiju u januaru 2003.g. Glavni zadatak ove Strategije je da se definišu strateški na ini podrške u cilju stvaranja održivog, konkurentnog i izvozno orijentisanog sektora malih i srednjih preduze a koji e doprineti pove anju standarda života, ve oj mogu nosti zapošljavanja i ujedna iti regionalni razvoj u Srbiji. Glavni kvantitativni ciljevi definisani Strategijom su pove anje broja MSP sa 270.000 na 400.000 i otvaranje milion novih radnih mesta.

Strategija ne definiše program mera, niti instrumente za sprovo enje.

2.5. Metodologija

Održivi razvoj u tranzicionim ekonomijama je sputan nedostatkom planova strateškog razvoja i ograni enim raspoloživim finansijskim, materijalnim i ljudskim resursima za realizaciju zna ajnih projekata.

Vlasti su, na svoju žalost, iskusile da nekriti no finansiranje pojedina nih projekata, sektora ili geografskih podru ja jednostavno vodi ka rasipanju resursa ako ne postoji odgovaraju i sistem planiranja resursa. Planovi održivog razvoja su delotvorni jedino tamo gde postoje dobro zamišljene ideje koje uzimaju u obzir realne teritorijalne prioritete i kada ih usklade sa raspoloživim finansijskim sredstvima. Takav proces se naziva strateškim planiranjem.

Jednostavno re eno, strateški plan je dugoro ni plan za postizanje uspeha. Kreiranje strateške politike zahteva set strateških instrumenata kako bi se osiguralo najbolje koriš enje raspoloživih resursa, kao i sinergija i dodatni efekti pojedina nih mera. To zahteva zna ajnu analizu i diskusiju o mnogim politi kim opcijama koje su na raspolaganju donosiocima odluka, a na osnovu kojih treba da odrede prioritete.

2.6. Principi

Geografski, administrativni, ekonomski i socijalni faktori su usko me usobno povezani, me usobno uslovljeni i relevantni za proces strateškog planiranja, bez obzira na injenicu da je plan za lokalne, regionalne i državne organe vlasti.

Primenjuju se isti osnovni principi bez obzira na to koje telo radi strateški plan:

- a. *Partnerstvo u procesu izgradnje strategije i njenoj implementaciji* su bitni za održivost i neophodan su uslov u promenljivim ekonomskim uslovima. Cilj procesa izgradnje strategije je postizanje konsenzusa o razumnim o ekivanjima zajednice i prezentacija takvih nalaza upravnim organima. Dakle, sve relevantne zainteresovane strane, kao što su: predstavnici lokalnih vlasti, institucije, poslovna udruženja, trgovinska komora, preduze a, nevladine organizacije, civilna društva, itd., su pozvane da u estvuju u procesu.
- b. *Zajedni ko vlasništvo i u eš e*. Cilj procesa je da se podstakne uklju enje odabranih donosilaca odluka, zainteresovanih strana, stru njaka, predstavnika nevladinih organizacija, donatora, itd. i obezbedi „zajedni ko vlasništvo“ nad rezultatima od predstavnika javnog i privatnog sektora. Ovakav pristup obezbe uje širok društveni konsenzus i jasnu podršku javnosti za strategije i programe. Sve aktivnosti su predvi ene da svima, koji su zainteresovani za ekonomski razvoj, omogu i da vrše jak uticaj.
- c. *Transparentnost procesa* - odluke u svim fazama procesa treba da obuhvataju javnu raspravu, a rezultati treba da se prezentuju javnosti.
- d. *Strategija* je kombinacija vizije, dugoro nih strateških ciljeva i srednjoro nih prioriteta (ili konkretnih ciljeva).
- e. *Izgradnja strategije je neprekidni proces*. Izra eni dokument strategije se neprestano prati, analizira i ažurira. Implementirani procesi uti u na ekonomsko unapre enje i pripremu zajednice za budu e strateško planiranje.

- f. *Paradoks dualiteta*. S jedne strane, strategija je dinamični dokument podložan promenama, a, s druge strane, mora se poštovati i sprovoditi.
- g. *Hijerarhija strateških planova*. Opseg strateških planova na višem nivou može da bude širi, ali oni određuju okvir za konkretnije akcije na nižim nivoima.

2.7. Pristup

- a. *Korak po korak*. Proces izgradnje strategije se sastoji iz niza faza i koraka koji su međusobno povezani tako da se rezultati jednog koraka koriste kao ulazne vrednosti za sledeći korak.
- b. *Stroga koordinacija svih faza procesa i grupa*. Metodologija definisana za proces izgradnje strategije mora da obuhvata metode i sredstva koordinacije faza, da bi se izbeglo preklapanje aktivnosti. U svakoj fazi treba da se ostavi dovoljno vremena da bi se rezultati analizirali i pripremili za uključenje u sledeću fazu. Treba koordinirati i unakrsno analizirati aktivnosti, a naročito rezultate zainteresovanih strana u procesu.
- c. *Rezultati svake faze su predmet rasprave i odobrenja u fazi odlučivanja* (konferencije, forumi, itd.)

Uspešne strategije imaju sledeće karakteristike:

- ? Partnerstvo i participativni pristup
- ? Visok nivo konsenzusa javnosti, efikasnost i poslovni pristup
- ? Uključenje velikog broja zainteresovanih strana iz svih oblasti javnog života
- ? Svest o činjenici da kvalitet jedne završene faze utiče na uspeh sledeće
- ? Opšta koordinacija procesa

2.8. Ko su akteri?

Operativna i upravna struktura procesa u jugozapadnoj Srbiji je posebno koncipirana da obezbedi učešće svih aktera razvoja, a to su: (1) donosioci odluka; (2) odabrani predstavnici iz institucija/organizacija (zainteresovanih strana) koji utiču na proces razvoja; (3) stručnjaci iz različitih sektora.

Ekonomski savet za potrebe implementacije strateških razvojnih projekata u opštini Novi Pazar

1. Vasvija Gusinac - Predsednik Komisije, Koordinator za međunarodne projekte opštine Novi Pazar
2. Šefkija Halilović - Zamenik Predsednika, Direktor Agencije za ekonomski razvoj Sandžaka
3. Almir Šaćirović - Koordinator Saveta, Agencija za ekonomski razvoj Sandžaka
4. Selma Ikić - Tehnički sekretar Saveta, Odsek za razvoj
5. Gradimir Nedeljković - Član Opštinskog veća
6. Samir Curić - Zemljoradnička zadruža „Sebecevo“
7. Safet Skarep - Turistička organizacija Novi Pazar
8. Admir Hamzagić - Direktor „Aik Banke“ filijala Novi Pazar
9. Damir Kurtović - Nacionalna služba za zapošljavanje
10. Sead Muminović - Privatni preduzetnik „Seco“ d.o.o.
11. Fuad Ugljanin - Privatni Preduzetnik „Brug“ d.o.o.
12. Adnan Kožar - Planinarski Klub „K2“
13. Rade Maksimović - Kabinet predsednika, savetnik za vodosnabdevanje
14. Elza Ajeti - Udruženje žena raseljenih sa KiM „Women Bridge“
15. Jovan Jošić - Direktor JKP „Cistoca“

Komisija za pripremu Strateškog plana opštine Novi Pazar

1. Ifeta Radoncic - Predsednik komisije, Nacelnik Uprave za naplatu javnih prihoda
2. Esad Salihovic Zamenik predsednika komisije, Menadžer opštine
3. Jasmina Curic - Koordinator Komisije, Nacelnik odeljenja za privredu i razvoj
4. Gradimir Nedeljkovic - Clan Opštinskog veca
5. Fahro Zatric - Glavni arhitekta opštine
6. Milijan Belic - Nacelnik Opštinske uprave
7. Anica Okošanovic -Zadužena za zaštitu životne sredine
8. Vasvija Gusinac - Koordinator za medunarodne projekte opštine Novi Pazar
9. Šefkija Halilovic - Agencija za ekonomski razvoj Sandžaka - „SEDA“
10. Selma Ikić - Zadužena za statistiku
11. Dženana Hamidovic - Nacelnik za skupštinske poslove, poslove predsednika opštine i Opštinskog veca
12. Bahrija Kacar - Nacelnik Odeljenja za finansije
13. Selma Gudžević - Sekretar Skupštine

Radna grupa za razvoj ljudskih resursa i tržišta rada

1. Dženana Hamidovic - Nacelnik za skupštinske poslove, poslove predsednika opštine i Opštinskog veca
2. Adnan Dizdarevic - Centar za socijalni rad
3. Aida Kožar - Regionalno pozorište
4. Adela Džanefendić - Društvo za cerebralnu paralizu
5. Fuad Ugljanin - Zdravstveni centar
6. Zoran Popovic- Istorijski arhiv „RAS“
7. Rifat Mujanovic - Sportski centar
8. Nedžad Licina - Centar za socijalni rad
9. ulsuma Hodžić - Opštinska uprava Opštine Novi Pazar
10. Zijavera Hodžić - Predškolska ustanova „MLADOST“
11. Bisera Spasovic - Gimnazija
12. Rajko Radicevic - UNHCR Kraljevo
13. Duško Kunovski - UNHCR Kraljevo
14. Edib Ugljanin - Povereništvo Komeserijata
15. Vukomir Sretenovic - Ministarstvo prosvete
16. Kostić Ljiljana - Crveni krst
17. Dragica Premovic - Muzej „Ras“
18. Anica Okošanovic - Zdravstveni centar
19. Sead Biberovic - URBAN IN
20. Aida Corovic - URBAN IN
21. Maja Miljkovic - UNICEF
22. Damir Kurtovic - NSZ
23. Zuhra Mumđić - RTV
24. Muzafer Župljanin - Regionalno pozorište
25. Kadrija Mehmedovic - Nevladina organizacija „REINTEGRACIJA“
26. Mersala Daca - Škola za dizajn tekstila i kože
27. Ana Tokalic - Tehnicka škola
28. Fuad Bacicanin - Gradska biblioteka
29. Enver Mededovic - Školska uprava
30. Rešad Hazirovic Zdravstveni centar
31. Haris Gegić - Sportski centar
32. Fahrudin Mavrić - Sportski savez
33. Farisa Fetahovic PU „MLADOST“
34. Vladimir Milicevic - SCOPES/USAID
35. Selma Ikić - Opštinska uprava Novi Pazar

36. Binela Tokalic - Opštinska uprava Novi Pazar
37. Emina Eminovic - Opštinska uprava Novi Pazar
38. Hatidža Ondić - Opštinska uprava Novi Pazar
39. Edis Mekic - UNDP

Radna grupa za unapređenje stimulativnog ambijenta za razvoj

1. Vasvija Gusinac - Koordinator za međunarodne projekte Opštine Novi Pazar
2. Milijan Belic - Nacelnik Opštinske uprave
3. Vukomir Sretenovic - Ministarstvo prosvete
4. Enver Beširovic - Policijska uprava Novi Pazar
5. Enes Delic - Služba za katastar nepokretnosti
6. Esad Fazlic - IT služba Opštinska uprava Novi Pazar
7. Mensur Bulic - Nacelnik odeljenja za inspeksijske poslove
8. Dragan Milojevic - Telekom
9. Camil Hubic - Predsednik Okružnog suda
10. Muamer Suljovic - Šef protokola Opštinska uprava Novi Pazar
11. Bojan Biocanin - JKP „Toplana“
12. Emin Omerovic - JKP „Cistoca“
13. Dženana Hamidovic - Nacelnik za skupštinske poslove, poslove predsednika opštine i Opštinskog veća
14. Maida Corovic - Šef odseka za urbanizam
15. Mehdiya Župljanin - Opštinski javni pravobranilac
16. Šefcet Aščerić - Sanitarni inspektor Ministarstva zdravlja i rada
17. Šuad Redžepagić - Inspektor Ministarstva rada
18. Muamer Selmanovic - Tržišni inspektor Ministarstva trgovine Beograd
19. Ibrahim Škrijelj - Tehnicki direktor AD „Novi Pazar put“
20. Erduan Hamzagić - AD „Novi Pazar put“
21. Selma Ikić - Opštinska uprava Novi Pazar
22. Emina Eminovic - Opštinska uprava Novi Pazar
23. Binela Tokalic - Opštinska uprava Novi Pazar
24. Edis Mekic - UNDP-a
25. Dževad Alibašić - Šef IT službe Opštinska uprava Novi Pazar
26. Sead Mašović - IT služba Opštinska uprava Novi Pazar
27. Dimitrije Veselinovic - JKP „Gradska toplana“
28. Hasna Ziljkic - Dom kulture „Oslobodenje“
29. Salih Karišik - Okružno javno Tužilaštvo
30. Meho Kajevic - Direktor Specijalne bolnice
31. Zijavera Hodžić - PU „Mladost“
32. Hakija Kajevic - Sandžaktrans
33. Rifat Mujanovic - Sportski centar
34. Nafilj Sejdovic - JKP „Vodovod i kanalizacija“
35. Ruždija Serezlic - JP „Zavod za urbanizam“

Radna grupa za razvoj privrede

1. Goran Saric - Zamenik predsednika opštine Novi Pazar
2. Jasmina Curic - Nacelnik odeljenja za privredu i razvoj
3. Basar Carovac - Hotel „KAN“
4. Tigrin Kacar - STIG
5. Safet Skarep - OTO Novi Pazar
6. Pajazit Licina - Panama Nuovo
7. Sonja Dragovic - GP „LUX EVG“
8. Nedžad Redžović - NESAL
9. Almir Šaćirović - SEDA

10. Mirsad Alivodic - ALIVO
11. Nusret Licina - Regionalna Privredna Komora
12. Šefkija Halilovic SEDA
13. Safet Krlic - Casaba
14. Binela Tokalic - Opštinska uprava Novi Pazar
15. Emina Eminovic - Opštinska uprava Novi Pazar
16. Hatidža ondic - Opštinska uprava Novi Pazar
17. Edis Mekic - UNDP
18. Nihat Ugljanin - D.O.O Join
19. Hajrudin Corovic - Hotel „Atlas“
20. Hakija Kajevic - Sandžaktrans
21. Selma Ikic - Opštinska uprava Novi Pazar
22. Amela Eminovic - Opštinska uprava Novi Pazar

Radna grupa za ruralni razvoj i turizam

1. Samir Curic - Zemljoradnicka zadruga „Sebecevo“
2. Selmo Hamidovic - MZ Lukare
3. Vuksan Bogdanovic - MZ Vranovina
4. Živorad Mišovic - MZ Postenje
5. Ismet Derviševic - MZ Kominje
6. Ševkija Bogucanin - MZ Vucinice
7. Radojko Barac - MZ Odojevice
8. Nikola Cosovic - MZ Štitare
9. Dragan Goševac - Podpredsednik MZ
10. Mirsad Nukovic - Matica Bošnjaka
11. Redžep Licina - Veterinarska stanica
12. Sabahudin Kadrovic - Šumska uprava,
13. Sonja Golubovic - Opštinska uprava Novi Pazar
14. Munir Ziljkic - Opštinska uprava Novi Pazar
15. Almir Šacirovic - SEDA
16. Safet Skarep - Opštinska turisticka organizacija
17. Radomir Maksimovic - Koordinator opštine za vodoprivredu
18. Malica Plojovic - Zamenik nacelnika Odeljenja za stambeno- komunalne poslove i zaštitu životne sredine
19. Branko Slavkovic - Opštinska inspekcija zaštite životne sredine
20. Selma Ikic - Opštinska uprava Novi Pazar
21. Emina Eminovic - Opštinska uprava Novi Pazar
22. Binela Tokalic - Opštinska uprava Novi Pazar
23. Vasvija Gusinac - Koordinator za medunarodne projekte Opštine Novi Pazar
24. Rešad Trubljanin - MZ Rajcinovice
25. Esad Karišik - MZ Trnava
26. Hajran Hajrovic - MZ Sopocani
27. Nebojša Gvozdenovic - MZ Deževa
28. Miroljub Vušovic - MZ Šaronje
29. Edis Mekic - UNDP
30. Murat Curic - MZ Požega
31. Rastko Arsenijevic - Poljoprivredni proizvođač MZ Trnava
32. Šefkija Halilovic - SEDA
33. Dragica Premovic - Muzej „Ras“
34. Aleksandar Negojevic - Zadružni savez
35. Dragan Adancic - RPK Kraljevo

2.9. Pet faza procesa strateškog planiranja

Dobra praksa ukazuje na to da lokalni održivi razvoj treba uvek da se ravna prema strategiji.

U najboljem slučaju, strategija će formirati komponente plana strateškog razvoja koji obuhvata socijalne i ekološke komponente. Strategija je usmerena na jačanje lokalne privrede i jačanje lokalnih kapaciteta uzimajući u obzir pitanja zaštite životne sredine. Vremenski okvir za strategiju lokalnog ekonomskog razvoja iznosi obično tri do osam godina i obuhvata godišnje planove implementacije. Logičan sled ovih faza je prikazan u donjoj tabeli.

Proces strateškog planiranja lokalnog održivog razvoja se obično sastoji od pet faza, i mada su one u daljem tekstu istaknute kao posebne faze, u stvarnosti je održivo strateško planiranje fleksibilan proces i jedna se faza često odvija paralelno sa drugom u skladu sa lokalnim potrebama. Ukoliko iskrsnu problemi u toku određene faze, to ne mora da bude posledica rada u toj fazi, već zbog prethodne faze. Da bi se problemi rešili, prethodne i naknadne faze će možda morati da se doteraju ili prerade tako da se problemi u hodu reše. Strategija je živi dokument koji se treba menjati kako to okolnosti diktiraju.

Faza 1: Organizovanje postupka

Faza 2: Bazicne analize za izradu strategije

Faza 3: Izrada strategije

Faza 4: Implementacija strategije

Faza 5: Preispitivanje strategije

III. ANALIZA TRENUTNOG STANJA

3.1. Geografija i topografija

Novi Pazar je ekonomski i kulturni centar Sandžaka, i zajedno sa opštinama Sjenica i Tutin nalazi se u jugozapadnom delu Srbije.

Smešten je 280 km južno od Beograda, na deonici starog puta koji preko Ibarske magistrale vodi prema Podgorici i Jadranskom moru. Lociran je u zvezdastoj dolini reka Jošanice, Raške, Deževske i Ljudske na nadmorskoj visini od 496 metara. Okružen je visovima Golije, Rogozne i Pešterske visoravni, a prema severoistoku otvoren prema masivu Kopaonika.

Samo osam kilometara zapadno od grada nalaze se dosta dobro ocuvani i rekonstruisani ostaci srednjovekovnog Rasa, Tvrdave i Podgrada. Izuzetan geografski položaj vekovima je omogućavao njegovim žiteljima da, dolinom reka Raške i Ibra, koriste važne saobraćajnice, koje prolaze kroz Balkan.

To im je omogućavalo da ostvare kulturne i trgovačke komunikacije u svim pravcima: sa Podunavljem; Panonijom i Srednjom Evropom; sa Vardarskom dolinom, Pomoravljem i Egejskim područjem, Grckom, Malom Azijom; Limskom dolinom i Jadranskim morem.

Ukupna površina opštine Novi Pazar, sa 99 naseljenih mesta, iznosi 742 km².

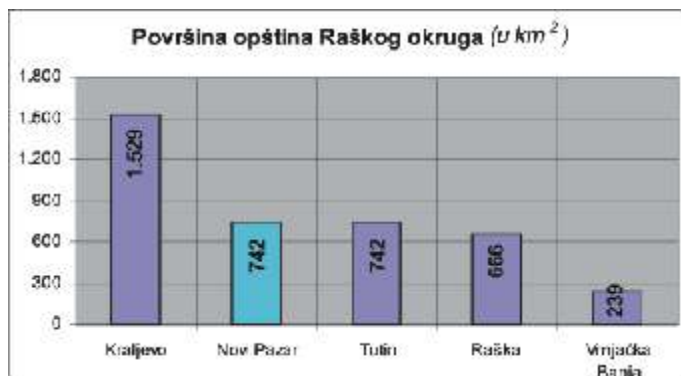
Reljef Novopazarske regije ima uglavnom brdsko-planinska svojstva. Izdvaja se Pešterska visoravan, uske doline Ibra i Lima na istocnim, odnosno zapadnim granicama, i nevisoke planine (Golija,

Radocelo, Rogozna, Giljeva, Ninaja, Jadovnik i Zlatar) po obodnim delovima Pešterske visoravni.

Novopazarska kotlina koja se nalazi između Golije, Rogozne i Pešterske visoravni, proteže se pravcem severozapad-jugoistok, a prečnik gornjeg oboda (Golija-Rogozna) iznosi oko 40 km. Njen najniži deo se prostire od Pazarišta (560 m) do Postenja (462 m) i nosi naziv Novopazarsko polje - dugo 9 km i široko 800 m. Pešterska visoravan (1.100 m) leži između dolina Ibra, Lima i Ljudske reke i sa zapadne strane zatvara Novopazarsku kotlinu, dok se na severu, preko Koritnika (1.472 m), Kobilice (1.432 m), Vetrenog brda (1.330 m), Homara i Ninaje, nastavlja na Sjenicku visoravan, u kojoj je spuštена Sjenicka kotlina. Izgrađena je od krečnjaka i na njoj dominira kraška erozija sa uvalama, vrtacama i ponorima, podzemna hidrografija i peštere-pecine, po kojima je visoravan i dobila ime. U njoj su spuštена dva kraška polja: Peštersko i Koštan-polje u Donjoj Pešteri. Na krajnjem zapadu novopazarskog kraja je bezvodna planina Ninaja, oko koje je razmešteno nekoliko naselja.

Doline reka Ibra i Lima veoma su uske, i kao takve, nepovoljne su za izgradnju saobraćajnih i drugih komunikacionih sistema.

Od planinskih venaca visinom se izdvajaju Golija i Rogozna.

Izvor: Republiki zavod za statistiku

Golija predstavlja severni obod Novopazarske kotline, i pruža se u povijenom luku od severozapada ka jugoistoku u dužini od 32 km. Najveći vrhovi na njoj su Jankov kamen (1.833 m), Crni vrh (1.795 m) i Careva glava (1.674 m). Ispod samih padina, oko planine nalaze se izvorišta Ljudske i Deževske reke, Moravice i Studenice. Na južnim obroncima Golije, prema Novom Pazaru, postoje vulkanske kupe u atarima Tenjkova, Stradova, Šaronja, Pustovlaha i Kosurica. Na višim površinama postoje izvesni tragovi glacialne erozije u obliku izmenjenih cirkova i kratkih valova.

Precizno su definisane granice parka koje obuhvataju područja opština Ivanjica, Kraljevo, Raška, Novi Pazar i Sjenica - ukupne površine 75.183 ha, a unutar njih područja sa prvim, drugim ili trećim stepenom zaštite.

Rogozna je u sklopu jugoistocnog oboda Novopazarske kotline, a pruža se pravcem jugozapadseveroistok u dužini od 20 km. U morfološkom pogledu predstavlja fluvio-denudacionu površ, na kojoj su očuvane vulkanske kupe u atarima sela: Belanske, Otesa, Vojkovića i Grubetića. Najmarkantnije su: Crni vrh (1.479 m), Jelec (1.262 m) i Konjic (1.221 m). Kao rudonosnu planinu poznavali su je u prošlosti i Rimljani, a Turci su je nazivali Gimišgad (Srebrna gora).

Izvor: Republiki zavod za statistiku

Teritoriju Novopazarske regije na zapadu preseca Lim, na severozapadu i u centralnim delovima Uvac i Vapa, na istoku i jugu Ibar sa pritokama Vidrenjak i Raška. Na severu su manje recice u izvorištu Moravice i Studenice.

Od vodenih tokova najveći značaj ima reka Raška sa površinom sliva od 1.193 km². Ukupna dužina mreže vodotokova iznosi 879,500 km. Na svakom kvadratnom kilometru sliva ima 737 m vodenih tokova. U Rašku se ulivaju reke: Jošanica,

Ljudska, Deževska, Trnavica, Slatinska, Izbicka, Kukavicka. U proseku se na sliv Raške izluci godišnje oko 750mm vode. Sa planina Rogozne i Golije uticaj padavina je preko 100 mm zbog snežnog pokrivača koji se zadržava do aprila. Najniži vodostaj je u julu i septembru, a najviši u novembru i martu. Najveća širina reke je u donjem toku i iznosi 10 m, a najviša dubina 1,50 m. Ukupna dužina reke iznosi 36 km.

Veće desne pritoke Raške su: Slatinska i Sebecevska reka, Jošanica, Izbicka i Jovska reka, a veće leve pritoke su: Ljudska, Deževska i Tušimska reka.

Novopazarska Banja je bogata izvorima termomineralnih voda (15 - 52°C). Lekovite vode služe za pice i kupanje. Po svojim hemijskim osobinama ova voda spada u red sumpornih hipertermi. Lecni reumatični oboljenja i posledice povreda, a udruženo sa termičkim i mehaničkim tretmanom pomaže u rehabilitaciji invaliditeta.

Rajcinovića Banja ima termalne izvore u kojima se temperatura kreće od 30 do 42°C. Opšti eksploatacioni kapaciteti sva tri topla izvora u Rajcinovića banji su oko 146.000 litara u 24 casa. Potencijali neiskorišćenih termalnih voda su veliki. Voda spada u red alkalno-kiselih sa karakterom hipertermalne vode. Izvorišta hladne kisele vode su takođe delimično kaptirana. Njen kapacitet se procenjuje na 3.500 litara u 24 casa, a temperatura se kreće od 5,5 do 11,5°C.

U opštini Novi Pazar se izdvajaju tri klimatske oblasti: planinska, dolinska i prelazna.

Planinska klima je zastupljena na najvišim nadmorskim visinama (planinske mase), dok dolinska klimatska oblast pokriva doline reka Ibra i Lima sa svojim pritokama. Između ovih dveju oblasti, nalazi se oblast koju karakteriše prelazna klima koja predstavlja umereno modifikovanu planinsku klimu.

- Najhladniji mesec JANUAR prosečna temperatura $1,4^{\circ}\text{C}$
- Najtopliji mesec JUL - prosečna temperatura $+19,1^{\circ}\text{C}$
- Prosečna godišnja temperatura $9,4^{\circ}\text{C}$
- Najvlažniji mesec DECEMBAR prosečna vlažnost 85,5 %
- Najsušniji mesec APRIL prosečna vlažnost 70,7 %
- Prosečna godišnja padavina 627,4 mm
- Broj dana sa temperaturom preko 25°C 81
- Broj dana sa jako niskom temperaturom (ispod nule) 114
- Najmanje padavina FEBRUAR prosek 35,5 mm
- Najviše padavina JUL prosek 65,6 mm
- Prosečan broj sunanih sati 5 h/dan
- Mesec sa najvišim brojem dana sa snežnim pokrivenim januar 16,9 dana.

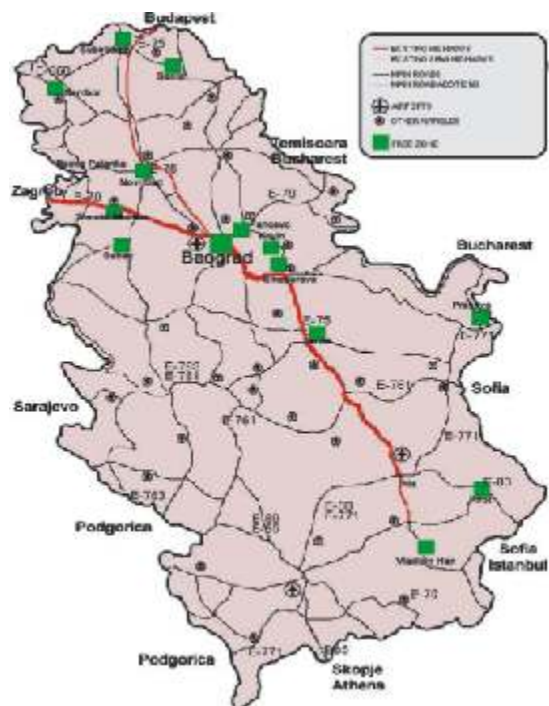
Brdsko-planinski reljef na teritoriji opštine Novi Pazar sa veoma uskim dolinama reka, uslovljava zastupljenost samo jedne vrste saobraćaja, i to drumskog.

Na prostoru opštine ukrštaju se dva značajna magistralna putna pravca, preko kojih opština ostvaruje saobraćajne veze sa centralnom Srbijom, Kosovom i Metohijom, kao i Crnom Gorom.

Magistralni putni pravci:

M-22 ima pravac pružanja sever-jug, od Raške, preko Novog Pazara i Ribarića, i povezuje središnji deo Srbije i zapadno-moravski koridor preko Novog Pazara i Sandžaka sa kontinentalnim delom Jadranske magistrale. Kao nastavak Ibarske magistrale ovaj putni pravac ima centralnu poziciju na putnoj mreži ovog dela Republike Srbije.

M-8 ima pravac pružanja zapad-istok, od granice opštine Prijepolje (Aljinovići), preko Sjenice, Duge Poljane, Novog Pazara (postoji veza sa magistralnim putem M-22) do Raške, gde se povezuje sa Ibarskom magistralom. Trasa ovog puta predstavlja značajnu vezu između Republike Srbije i Crne Gore preko Sandžaka i Novog Pazara.

Ukupna dužina magistralnih puteva je 58,3 km.

Regionalni putevi:

- ? Put br. 118a Dojeviće i Pazarište Sebe i evo
- ? Put br. 234 Vranovina Rajetiće
- ? Put br. 235 Novi Pazar Izbice
- ? Put br. 236 Pazarište Delimice i Melaje
- ? Priključak R 234 Mitrova reka Golija

Ukupna dužina regionalnih puteva iznosi 100 km.

Lokalnu putnu mrežu, u dužini od preko 580 km, čini više od 80 putnih pravaca koji povezuju mnogobrojna naselja na teritoriji opštine Novi Pazar.

Izvori:

Internet prezentacija opštine Novi Pazar: www.novipazar.org

„Novi Pazar i okolina“, Mihailo Maletić, Beograd 1969.

„Naselja Novopazarskog kraja“, Fikret Sebećević i Selim Šarić, Beograd 1995.

Republički hidrometeorološki zavod. Klimatološka stanica u Novom Pazaru, za period 1965-2005. Merjenja osunčavanja se vrše na GMS Kraljevo.

3.2. Istorijski podaci

O postojanju prvih tragova života na ovim prostorima govore brojni arheološki nalazi, kao što su praistorijski nalaz iz pećine blizu Rasa i nalaz na Dojevi u, koji pripada kulturi bronzanog doba iz VIII veka pre nove ere.

O prvim naseobinama iz Neolita koji datiraju iz IV milenijuma pre nove ere svedoče nalazi iz Naprelja i Kriva Reka, gde su pronađeni predmeti od keramike i zemljane figure, koji pripadaju Vinarskoj grupi rasprostranjenoj u Srbiji, Vojvodini, Kosovu, delovima Bosne, u Transilvaniji i Bugarskoj. Krajem VI veka pre nove ere, na ovom prostoru živeli su Autarijati (ilirsko pleme). O tome svedoči bogati nalaz poznat kao „Autarijatsko blago” ili „Novopazarski nalaz” gde su pronađeni zlatni, srebrni i ilibarski ukrasni predmeti i grčke vaze, koji su pripadali autarijatskom knezu ili kneginji iz I milenijuma pre nove ere. Ovi nalazi su deo tzv. Glasinske kulture koja je usko povezana sa kulturom zapadnih i jugozapadnih delova Balkanskog poluostrva.

U rimskom periodu Novi Pazar se nalazio na važnim rimskim komunikacijama na Balkanu i bio je poznat kao Statio Asine (Statio Asinoe), o čemu su pisali engleski arheolog Ser Artur Evans, zatim austrijski slikar i arheolog Feliks Kanic u XIX veku, a kasnije K. Kostić i Frano Jukić.

Zbog svog izuzetnog geografskog položaja, Novi Pazar je imao poseban geostrateški značaj. U raznim historijskim periodima pripadao Zeti, Vizantiji, Mađarskoj, Bosni, Austrougarskoj, Turskoj, a u II svetskom ratu Nemačkoj. Kroz njega su prolazili slavni osvajači. Vizantijski car Manojlo Komnen 1149. godine je u svom pohodu na velikog raškog župana Uroša II zauzeo Ras, a sultan Mehmed Fatih II ga je osvojio 1459. godine u svom pohodu na Bosnu.

U srednjem veku bio je jedno vreme prestonica Nemanjićke države Raške (Ras), a od XV pa sve do početka XX veka, bio je sedište Otomanskog Novopazarskog Sandžaka i nakratko Novopazarskog Vilajeta.

Novi Pazar je doživeo svoj procvat 1468. godine, kada je dobio status šehera i bio jedan od najvećih gradova na Balkanu. Zvaničnim dekretom ga je osnovao Isa-beg Ishaković pod nazivom Yeni Bazar. Prvi pisani dokument koji spominje samo ime Novi Pazar je odluka Malog Veća Dubrovačke Republike iz 1461. godine, kojom se upućuje dubrovački konzul u Novi Pazar.

Od XIX veka, Novi Pazar ulazi u sve svetske enciklopedije kao sinonim za Sanžak, kada je 1878. godine cela regija dobila status corpus separatum i stavljena pod međunarodni protektorat kao Novopazarski Sandžak.

Izvori:

- „Novi Pazar i okolina”, grupa autora Beograd 1969
- „Gde se nalazila Srbija od VII do XII veka”, Relja Novaković, Istorijski institut, Beograd
- „Sandžak historija i činjenice”, Sandžaki odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda, Novi Pazar 1994
- „Iliri i Tračani”, Dragoslav Srejović, Beograd 2002,
- „P Balkans A Critical History of Research”, Staša Babić, University of Belgrade, Yugoslav European Journal of Archeology Vol. 5(1):7088

3.3. Prirodni resursi

3.3.1. Zemljište

Najveći deo teritorije opštine Novi Pazar se može svrstati u planinsko poljoprivredni rejon.

Gotovo polovina teritorije opštine Novi Pazar, u površini od 36.270 ha, nalazi se pod poljoprivrednim zemljištem. S obzirom na dominantno planinski karakter prostora, u ukupnim poljoprivrednim površinama preovlađuju prirodni travnjaci sa oko 70,85%, od kojih livade čine 29,55% ili 10.717ha, a pašnjaci 41,30% ili 14.981ha. Oranice čine 23,77% ili 8.620ha, a voćnjaci 5,38%, ili 1.952 ha, što je neobičan podatak imajući u vidu specifične geofizičke karakteristike opštinskog područja.

Blizu 84% ukupnih poljoprivrednih, odnosno blizu 99% obradivih površina je u privatnom posedu, dok kod pašnjaka udeo državne svojine iznosi preko 37%.

Sastav zemljišta je veoma raznovrstan, pa se sreću škriljci, pešari i konglomerati, krečnjaci, flišni sedimenti, dijaboz-rožnaci, magmatske stene, serpentin i peridotiti, neogeni i kvartalni sedimenti.

Paleozojski škriljci se sastoje od ploštastih zelenih filita, glinastih škriljaca, glinaca i argilošista. Pokazuju savršenu škriljavost. Boja im je najčešće plavo-crna. Sadrže u sebi minerale kvarca, okside gvožđa, turmalin, rutil i liskune. Ove stene se lako raspadaju pa se zemljište na njima brzo stvara i obnavlja. Rasprostranjeni su na prostoru Golije, a odatle se pružaju na zapad prema Prijepolju i na jug prema Novom Pazaru. Zemljišta na ovim stenama su podložna klizenju i eroziji, pa ova podloga nije pogodna za gradnju.

Pešari i konglomerati se javljaju u severozapadnom delu regije u podnožju planine Javor, zatim sa desne strane Uvca u Sjeni, koja je u opštini. U površinskim delovima pešari su ispucali i izlomljeni, a u dubljim bankoviti ili masivni. Boje su svetlo sive do ljubičaste. Mogu se koristiti kao relativno dobar građevinski kamen zbog dosta kvarca u njima, jer pokazuju dobru tvrdoću i nosivost.

Najtvrdije među njima su pešari na potezu između Cokovića i Tutina. Zemljišta su rastresita jer sadrže dosta peska, laka su za obradu i dobro održavaju vlagu.

Krečnjaci su veoma rasprostranjeni u Novopazarskoj regiji. Uglavnom su trijaski i kredni starosti, pri čemu su ovi prvi znatno rasprostranjeniji. Izgrađuju planinu Giljevu i Veliku Ninaju, zatim ceo severni obod Sjeničke kotline, klisure Uvca i Kladnice i ogranke Zlatara. To su malo pedogeni kameni stene jer sadrže malo nerastvornog ostatka, pa su zemljišta na njima veoma plitka. Sa velikim nagibom zemljište se lako devastira spiranjem ili propadanjem u pukotine.

Krečnjaci su dobra podloga za gradnju jer poseduju zadovoljavajuću nosivost. Teritorija sa krečnjacima je nepogodna za život jer je zbog poznatih svojstava karsta bezvodna. Dobar su građevinski kamen, ponekad se kod mermerastih javljaju i partije ukrasnog kamena. Koristi se za proizvodnju krečnja. Flišni sedimenti se javljaju na Rogozni i Goliji. Uglavnom su izrađeni od laporca i pešara. Glinaca nema ili ih ima veoma malo. Od magmatske komponente u njima se mogu javiti amfiboliti i amfibolski škriljci. To je pedogenetna podloga koja obezbeđuje visoku plodnost, ali tehnofilnost je niska zbog pojava klizišta na njima. Nisu dobra podloga za oranice jer su podložna eroziji, ali su dobra za šumske sastojine, pašnjake i livade.

Dijabaz - rožnaci zauzimaju velika prostranstva između krečnjaka Peštera i planine Ninaje, od Krnje jele do Radišića. Naročito su izraženi na desnoj, dolinskoj strani Uvca. Na Zlataru se javljaju na području Suvobora i Orljaka, a u jugoistočnom delu regije u području između Delimena i Brekara. Već rasprostranjenje dijabazi i rožnaci imaju severno od Novog Pazara sa obe strane Raške i dalje prema Goliji i Radošću. To je stenska formacija sastavljena od metamorfisanih kristalastih škriljaca čija su osnova bili glinci, glineni škriljci, pešari, laporci, breče, a od magmatskih stena najčešće dijabazi, ređe melafiri, gabrovi i tufoidni dijabazi. U pedagenetskom smislu karakteristično je obilno učenje kvarca, pa se karakteriše visokom kiselošću i siromaštvom bazama. To se odražava na nisku biofilnost podloge. Za njih je karakteristično prisustvo skeleta. Malo su plodna.

Magmatske stene su predstavljene dacitima i andezitima, sa pratećim tufovima i tufitima. Andezit izgrađuje severne padine Rogozne na prostoru između Raške i Ibra, zatim na južnim padinama Golije (Ras) prema Novom Pazaru i dalje prema jugoistoku. Tufiti se javljaju na prostoru Rogozne i Komaljske reke. Zahvaćeni su intenzivnim procesima raspadanja pa se na njima stvaraju mnoge serije zemljišta. Zemljišta su na andezitima i dacitima peskovita ili glinovita. Dobre su nosivosti pa im je podloga tehnofilna odnosno pogodna za gradnju svih oblika i potreba. Teritorija na njima nije bezvodna jer se javljaju česti, istina manji, izvori.

Serpentini i peridotiti zahvataju jugoistočni deo regije (ibarski serpentinski masiv), zatim nešto i u zapadnim delovima regije (dolina Bistrice). Medusobno se razlikuju po obimu serpentizacije, raspadanja i tektonskoj poremećenosti. Tamo gde je tektonski poremećen, on je jako ispucao i izmrvljen, a gde nije tada je jedar i zrnast. Oni koji su bili izloženi hidrotermalnim uticajima su obogaćeni limonitom i piritom, a neke od serpentina karakteriše pojava hroma. Ove stene su veoma „negostoljubiva sredina“, jer se na njima javlja malo zemljišta i najčešće su bezvodne. Iako pokazuju zadovoljavajuću nosivost, ove stene se ne smatraju tehnofilnim jer je loš građevinski kamen. Istina, neki primerci se koriste kao interesantan ukrasni kamen.

Neogeni sedimenti se javljaju u svim kotlinama i oba karstna polja. Izgrađuju ih glinci, pesak i sociva poroznih krecnjaka. Neogeni sedimenti su prekriveni u Sjenickoj kotlini i Peštarskom polju sa debelim kvartalnim naslagama. U ovim sedimentima ima naslage uglja (Štavalj). Na njima se javljaju različita zemljišta. Što se tiče biofilnosti, ova podloga pokazuje različita svojstva, od slučaja do slučaja. Uglavnom su nezadovoljavajuća tehnička podloga jer su sklona klizenju i manje su nosivosti.

Kvartalni sedimenti su različitog porekla i nacina sedimentacije. Njima su ispunjeni mnogi baseni nekadašnjih pliocenih jezera. Izgrađuju terase u recnim dolinama, a ovoj grupi pripadaju i koluvijalni nanosi na padinama klisurastih delova. Njih karakteriše slaba nosivost podloge, visoka geodinamicnost.

3.3.2. Šume

Ukupna površina pod šumom je 31.365 ha, te je šumovitost područja opštine 42,3%. Šume u državnom vlasništvu pokrivaju 8.933ha tj. 28,5%, a šume u privatnom vlasništvu 22.432ha tj. 71,5%.

Zastupljene šumske kulture:

Smrca - racunajuci i kulture u predelu Golije 2.000 ha

Bor od Novopazarske banje do Odojevica 1.600 ha

Bukva u predelu Crnog vrha, Medenovca, Ilovika, Stolova 18.000 ha

Hrast predeo Kolašinskih strana, oko Sebeceva, oko Rajcinovica banje 8.500 ha

Grab, bagrem i ostali oko 1.000 ha

Bagrem izdanacko degradirana šuma i manje više je rasprostranjena na celoj teritoriji

3.3.3. Minerali

Opština Novi Pazar nije bogata rudarsko-geološkim sirovinama, iako izvesnih kolicina mineralnih i energetske resurse ima. Radi se o identifikovanim rezervama magnezita, hroma, ukrasnog kamena i nekih obojenih metala.

Rezerve uglja postoje u basenu Štavalj, a eksploatišu se u otežanim uslovima jamskog kopa. Na području teritorije opštine Novi Pazar eksploatacija se vrši na ležištu mermera „Roze“ u Suvoj cupriji, audezijske lave na Viniku (arhitektonsko-gradjevinski ili ukrasni kamen) i Malom kršu na Pazarištu (tehnicki kamen).

Ležište mermera „Roze“ Suva cuprija sadrži rudne rezerve kategorije A+B+C1 od 93.487 m³ bruto sa koeficijentom iskorišćenja stenske mase u blokovima koji znatno varira od zone u kojoj se nalazi. Ove rezerve u Suvoj cupriji i mogu se u daleko većoj meri upotrebiti za dobijanje tehnickog kamena, a manje za blokove arhitektonsko-gradjevinskog kamena.

Pored ovog, u pripremi je otvaranje rudnog tela Suva Cuprija III sa potencijalnim rezervama od 40.000 m³ i nepoznatim iskorišćenjem.

Na ležištu audezijske lave na Viniku kod Novog Pazara nalaze se potencijalne rezerve kategorije D u obimu od 174.647 m³ sa iskorišćenjem od skoro 15% u blokovima raznih dimenzija. U ležištu tehnickog kamena Mali krš „Koloritni Mermer“ se nalaze prognozne rezerve u obimu od oko 150.000 m³ bruto stenske mase (kategorije potencijalnih rezervi E).

U Ukrasnoj fabrici za preradu mermera i granita se gateriše oko 2.000 m³ blokova godišnje. Trenutno se eksploatacija gline vrši na tri lokaliteta i to: Tepe, Deževa i Šestovo.

Ukupne rezerve sirovine gline na detaljno i delimično istraženim parcelama su: nalazište Tepe - 2.776.300 t, nalazište Pološko polje - 5.583.437 t, nalazište Ivanca - 1.000.000 t, nalazište Deževa - 600.000 t i nalazište Šestovo - 50.000 t. To ukupno iznosi 10.009.737 t sirove gline. Otkop gline vrši AD „Sloga“ IGM.

AD „Novi Pazar put“ (RJ majdan i baze) eksploatiše krečnjak tehnički kamen. Eksploatacija se vrši na lokalitetu kamenoloma Podstran potok Pazarište opština Novi Pazar. Poznate rezerve iznose 2.298.547m³, a period eksploatacije prema projektovanom godišnjem kapacitetu od 150.000 m³ iznosio bi 15,3 god.

3.2.4. Mineralne i geotermalne vode i izvorišta

Opština Novi Pazar se može pohvaliti obiljem termalnih i mineralnih izvora, od kojih su najpoznatiji izvori u Novopazarskoj i Rajcinovica Banji, kao i Slatinski i Deževski kiseljak.

Novopazarska banja po svom hemijskom sastavu spada u red natrijum-hidrokarbonatnih sulfidnih hipertermi. Temperatura vode je 43°C, pH7 (neutralna), 1,91 gr/l minerala, 1,17gr/l suvi ostatak.

Ova voda sadrži znatne količine sumporvodonika, tragove mangana i amonijaka.

Rajcinovicka banja po svom hemijskom sastavu voda spada u red alkalno kiselih sa karakterom hipertermalne vode.

U slatinskom kiseljaku geološku gradu terena oko izvora cine izgužvani, polomljeni i izrasedani paleozojski kristalasti škriljci. Karakteristicni miris sumporovodonika oseca se u vazduhu i na udaljenosti od 15 metara. Iz bazena pod izvorom istice slaba, kratka otoka koja se sliva u Slatinsku reku. Ova lekovita voda spada u red alkalnih kiseljaka. Istice se jakom mineralizacijom i relativno visokim učešćem sumporovodonika.

Dobro poznat stanovništvu ovog kraja, Slatinski kiseljak smatra se veoma lekovitom vodom. Prema narodnom iskustvu ova voda blagotvorno deluje posebno kod oboljenja žuci.

Eksploatacija geotermalnih, mineralnih voda vrši se crpljenjem iz sabirnog bazena u koji doticu vode što su samoizlivom istekle preko kaptaža od plitkih kopanih bunara.

Izvori:

Novi Pazar i okolina, Mihailo Maletic, Beograd 1969.

Naselja Novopazarskog kraja, Fikret Sebecevac i Selim Šacirovic, Beograd 1995.

Internet prezentacija opštine Novi Pazar: www.novipazar.org

Kompletna fizicko-hemijska analiza mineralne vode iz Novopazarske banje Novi Pazar i strucno mišljenje o njenoj terapijskoj vrednosti, Institut za rehabilitaciju Beograd, Beograd, septembar 2003.godina

Elaborat o rezervama geotermalnih mineralnih voda izvorišta Novopazarske Banje, Rudarsko-geološki fakultet Beograd, Decembar 2001.

3.4. Stanovništvo

Prema podacima zvanih popisa stanovništva, evidentan je porast broja stanovnika, što se može tumačiti intenzivnim demografskim rastom Novog Pazara kao gradskog centra posebno tokom 80-tih godina prošlog veka.

U periodu od 1971. do 2002. godine, došlo je do povećanja populacije opštine Novi Pazar čak za 21.670 stanovnika, što predstavlja trećinu ili 33,7% od registrovanog broja stanovnika u 1971. godini. Ipak, u poslednjem popisnom intervalu zabeležen je neznatni porast stanovništva od 0,9%

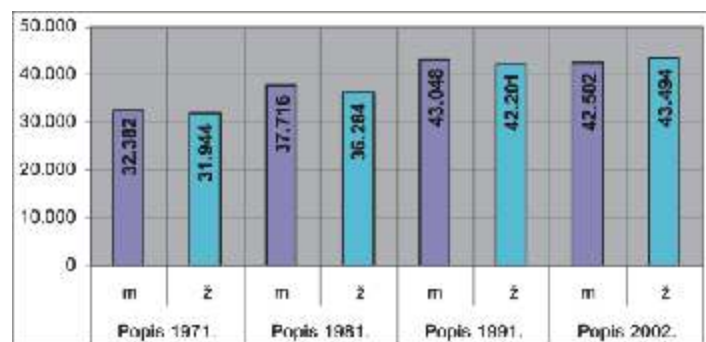

Izvor: Republički zavod za statistiku

3.4.1. Struktura stanovnika

Struktura stanovništva prema polu

Prema polnoj strukturi, iako je gotovo uvek bio ujednašen broj muškaraca i žena, u 1971, 1981 i 1991. godini, muškarci su neznatno prednjačili. U poslednjem popisu iz 2002. godine, više je registrovano ženskog (50,5%) od muškog stanovništva (49,5%).

Izvor: Republički zavod za statistiku

Starosna struktura stanovništva

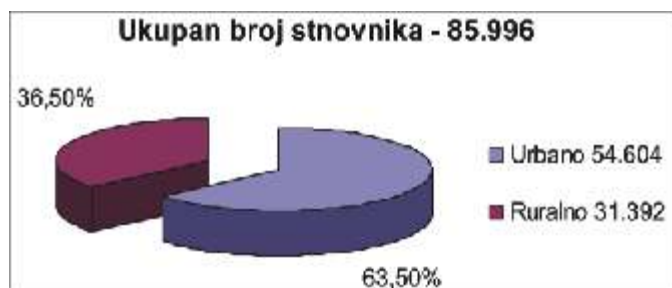
Kontingent mladog stanovništva, mlađeg od 19 godina, u opštini Novi Pazar je od 1971. godine pa do 2002. godine, zabeležio pad od 5,9%. Sa druge strane povećao se udeo starosne grupe preko 60 godina, sa 7,9% 1971. godine na 13,7% u ukupnoj populaciji opštine 2002. godine. Ovaj podatak jasno ukazuje na demografsko starenje populacije u Novom Pazaru. Jedan od glavnih uzroka ovakvog stanja je pad nataliteta, pre svega vešinskog bošnjačko-muslimanskog stanovništva

Popis	1971	1981	1991	2002
0-4	7.474	7.766	8.457	6.861
5-9	7.585	7.466	7.995	6.960
10-14	7.756	7.414	8.025	7.398
15-19	7.656	7.773	7.624	7.457
20-24	5.692	7.367	7.589	7.065
25-29	4.038	6.713	7.076	6.552
30-34	4.505	5.142	6.896	6.085
35-39	4.185	3.850	6.436	5.952
40-44	3.809	4.311	5.103	6.098
45-49	2.567	4.069	3.743	5.782
50-54	1.936	3.616	4.110	4.545
55-59	2.026	2.406	3.757	3.454
60-64	1.814	1.672	3.242	3.420
65-69	1.277	1.660	2.004	3.148
70-74	881	1.230	1.205	2.358
75 i više	841	1.215	886	1.914
nepoznato	284	330	1.101	947

Izvod: Republi ki zavod za statistiku

Odnos urbanog i ruralnog stanovništva

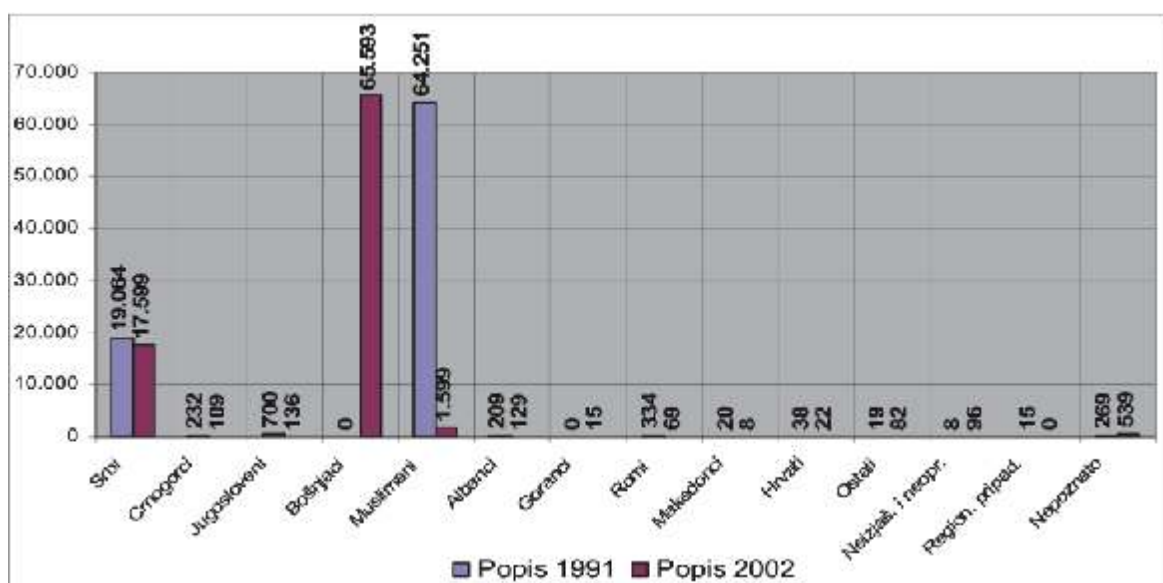
U 2002. godini, ruralno stanovništvo činilo je 36,5% od ukupnog broja popisanog stanovništva.

Seoske sredine prati depopulacija zbog prestanka biološkog obnavljanja, ali i zbog migracija stanovništva prema urbanim i drugim područjima atraktivnijim za život i rad.

Izvod: Republi ki zavod za statistiku

Etnicka pripadnost stanovništva

Izvod: Republi ki zavod za statistiku - Opštine u Srbiji

Podaci iz 1971. i 2002. godine, jasno ukazuju na dijametralno različite tendencije u demografskom razvoju bošnjacko-muslimanskog i srpskog življa. Dok se, sa jedne strane, broj srpskog stanovništva smanjio za 7,7%, broj bošnjacko-muslimanskog stanovništva se povećao za 4,6%. U 2002. godini broj bošnjacko-muslimanskog stanovništva je 3,82 puta bio veći od broja srpskog stanovništva.

Stanovništvo po naseljima

Redni broj	Naziv naselja	Broj stanovnika	Redni broj	Naziv naselja	Broj stanovnika
1	Alulovi?e	369	51	Lukarsko Go?evo	1.005
2	Bajevice	623	52	Lukocrevo	213
3	Banja	501	53	Mi??i?e	245
4	Bare	36	54	Mur	3.875
5	Batnjik	59	55	Muhovo	652
6	Bekova	116	56	Negotinac	26
7	Bele Vode	980	57	Novi Pazar	62.47
8	Boturovina	226	58	Odojevi?e	50
9	Brđani	199	59	Okose	43
10	Brestovo	5	60	Osaonica	294
11	Varevo	551	61	Osoje	1.107
12	Vever	32	62	Oholje	192
13	Vidovo	89	63	Pavlje	187
14	Vitkovi?e	28	64	Paralovo	1.028
15	Vojkovi?e	36	65	Pasiji potok	42
16	Vojni?e	112	66	Pilareta	25
17	Vranovina	325	67	Pobrđe	2.859
18	Vu?ini?e	349	68	Po?ega	707
19	Vu?ja Lokva	17	69	Po?e?ina	359
20	Golice	16	70	Polokice	119
21	Gornja Tu?imlja	34	71	Pope	94
22	Go?evo	50	72	Postenje	3.065
23	Građanovi?e	19	73	Pr?enova	159
24	Gra?ane	29	74	Pusta Tu?imlja	58
25	Grubeti?e	258	75	Pustovlah	28
26	De?eva	249	76	Radaljica	187
27	Dojinovi?e	128	77	Rajeti?e	62
28	Dolac	95	78	Rajkovi?e	29
29	Doljani	96	79	Raj?inovi?e	609
30	Drago?evo	112	80	Raj?inovi?ka Trnava	241
31	Drami?e	79	81	Rakovac	21
32	?unjevi?e	212	82	Rast	59
33	Zabrđe	70	83	Sebe?evo	1.024
34	Zlatare	12	84	Sitni?e	867
35	Ivan?a	956	85	Skukovo	23
36	Izbice	2.248	86	Slatina	369
37	Jablanica	27	87	Smilov Laz	8
38	Javor	18	88	Srednja Tu?imlja	40
39	Jan?a	410	89	Stradovo	19
40	Jova	21	90	Sudsko selo	87
41	Ka?alj	35	91	Tenkovo	99
42	Kova?evo	247	92	Trnava	706
43	Ko?lje	677	93	Tunovo	130
44	Koprivica	12	94	Hotkovo	216
45	Kosuri?e	139	95	Cokovi?e	20
46	Kru?evo	566	96	?a?i? Dolac	82
47	Kuzmi?evo	147	97	?avci	325
48	Le?a	321	98	?aronje	347
49	Lopu?nje	69	99	?titare	79
50	Lukare	520			

Izvor: Lokalna samouprava - prvi rezultati popisa 2002 godine (popisna komisija)

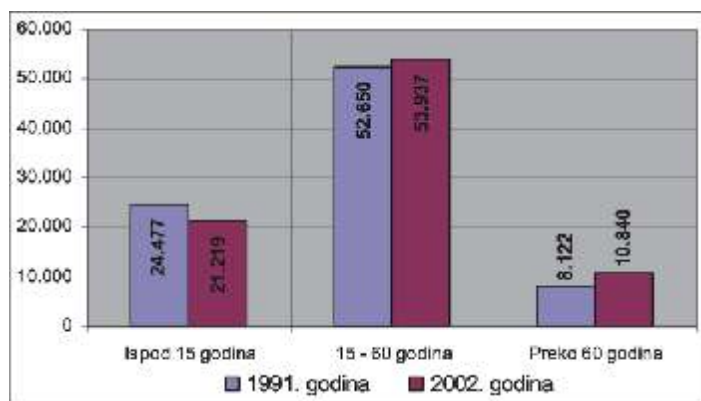
Broj stanovnika po naseljima u opštini varira od 5 stanovnika u selu Brestovo, pa do 62.470 stanovnika u samom gradu Novom Pazaru. Velika disproporcija u broju stanovnika ukazuje na depopulaciju seoskih naselja koja imaju u proseku nekoliko desetina ili par stotina žitelja, i demografski rast gradskog centra koji ima neuporedivo veći broj stanovnika. Gustina naseljenosti na teritoriji cele opštine iznosi 115,9 st/km².

Osnovni kapaciteti stanovništva

Broj stan.	Ispod 7 godina.	7-14	15-27	60 i više	Radno sposobno			Žensko (15-49)	Radno sposobno (%)
					Svega	Muško (15-64)	Žensko (15-59)		
1991.	11.729	12.748	19.416	8.322	51.784	26.500	25.284	21.839	60.70
2002.	9.677	11.542	18.613	10.840	54.653	27.647	27.006	22.947	63.55

Izvor: Republički zavod za statistiku - Opštine u Srbiji

Maloletno stanovništvo, koje pripada kategoriji izdržavanog stanovništva (do 15 godina) pokazuje tendenciju neznatnog opadanja u periodu 1991 - 2002. godina. Apsolutni i relativni udeo radno sposobnog stanovništva (preko 15 godina) se u posmatranom periodu povećava, pa u 2002. godini radno sposobno stanovništvo čini više od 63% od ukupnog stanovništva.

Radno sposobno i fertilno žensko stanovništvo beleži porast u desetogodišnjem periodu, tako da radno sposobno žensko stanovništvo u 2002. godini čini skoro 50% od ukupno raspoloživog kontingenta radne snage.

Stanovništvo starije od 15 godina prema polu i školskoj spremi

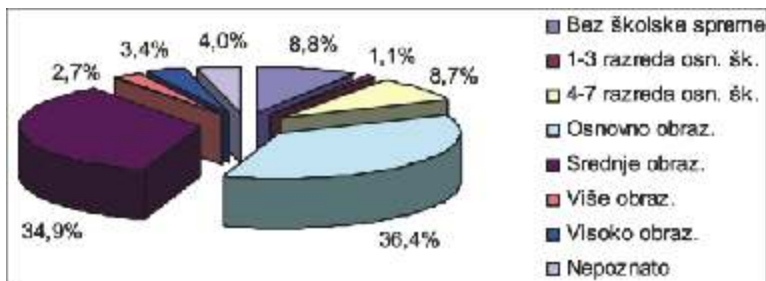
	Bez školske spreme	1-3 razr. osnovne škole	4-7 razr. osnovne škole	Osnovno obraz.	Srednje obraz.	Više obraz.	Visoko obraz.	Nepozn.
Ukupno	5.681	692	5.667	23.595	22.584	1.731	2.231	2.596
Muško	1.627	260	2.137	11.012	12.604	1.054	1.410	1.432
Žensko	4.054	432	3.530	12.583	9.980	677	821	1.164

Izvor: Republički zavod za statistiku - Opštine u Srbiji

Gledajući obrazovnu strukturu stanovništva koje je starije od 15 godina, najveći je broj onih koji imaju osnovno i srednje obrazovanje. Nije zanemarljiva činjenica i da postoji znatan broj stanovnika bez ikakve školske spreme 8,8%, kao i 9,8% onih koji su pohađali, ali nisu završili osnovnu školu. Važno je istaci i podatak da među stanovništvom bez školske spreme 71,4% čine žene.

Interesantna je činjenica da je u opštini Novi Pazar veći broj visoko obrazovanih stanovnika u odnosu na stanovništvo koje je pohađalo neku od viših škola (za 500). U oba slučaja, muškarci prednjače, skoro u istoj razmeri, u odnosu na žene.

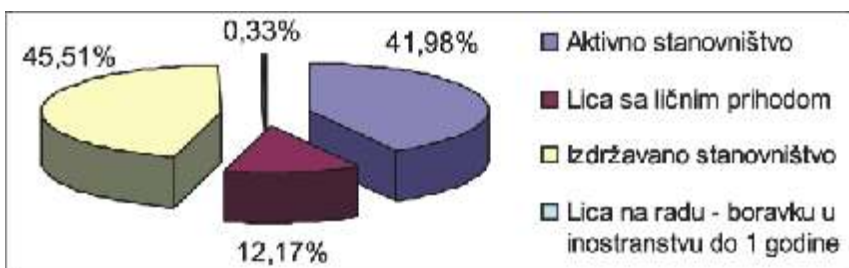

Stanovništvo prema aktivnosti, po popisu 2002.

Aktivno stanovništvo		Lica sa ličnim prihodom	Izdržavano stanovništvo	Na radu-boravku u inost. do 1 god.
Ukupno	Obavlja zanim.			
36.101	23.987	10.466	39.141	288

Izvor: Republički zavod za statistiku - Opštine u Srbiji

Što se tiče pitanja aktivnosti stanovništva, aktivno stanovništvo čini blizu 42% ukupnog stanovništva opštine, odnosno 55,7% stanovništva starijeg od 15 godina. Od tog broja 66,4% je stanovništvo koje obavlja neki oblik zanimanja. Sa druge strane izdržavano stanovništvo u opštini čini 45,5% u ukupnoj populaciji opštine sa 45,5%.

Doma instava prema broju članova

Po poslednjem zvaničnom popisu stanovništva 2002. godine opština Novi Pazar je brojala ukupno 20.956 domaćinstava sa prosečnim brojem članova 4,1. U odnosu na prethodni popis sproveden 1991. broj domaćinstava je veći za 8%.

Doma instava			Stanovi	
Ukupno	Prosečan br. l.	2002/1991	Ukupno	2002/1991
20.956	4.10	1.08	23.334	1.95

Izvor: Republički zavod za statistiku - Opštine u Srbiji

Vitalni događaji

God.	?ivor ođeni		Umrli		Prirodni priraštaj		Brakovi	
	Broj	na 1000 stanovnika	Broj	na 1000 stanovnika	Broj	na 1000 stanovnika	Zaklju eni	Razvedeni
1999.	1.390	15.0	601	6.5	789	8.5	513	1
2002.	1.635	19.0	678	7.9	957	11.1	709	79
2005.	1.823	20.0	731	8.5	1.092	12.0	679	801

Izvor: Republi ki zavod za statistiku - Opđtine u Srbiji

Broj ?ivorodene dece, ukazuje na stalni porast radanja u periodu od 1999. pa do 2005. godine. Broj zaklju enih brakova bele?i blagi porast, pa zatim pad, dok se broj razvedenih brakova u velikoj meri povecao u odnosu na 1999. godinu. U posmatranom periodu prirodni priraštaj iskazuje stalni rast, tako da 2005. godine iznosi 12%. Ovako visoki prirodni priraštaj nije karakteristican za ostale opštine u Srbiji.

Interesantan je i podatak da se u posmatranom periodu povecava stopa smrtnosti, koja se zadnjih godina stabilizovala i iznosi oko 8%

3.5. Lokalna samouprava

3.5.1. Struktura javne uprave

Za obavljanje upravnih poslova u okviru prava i du?nosti Opštine Novi Pazar i određenih strucnih poslova za potrebe organa Opštine Novi Pazar, obrazuju se dve opštinske uprave:

- Opštinska uprava za izvorne i poverene poslove lokalne samouprave,
- Uprava za naplatu javnih prihoda

U Opštinskoj upravi za izvorne i poverene poslove lokalne samouprave unutrašnje organizacione jedinice su: **Odeljenja, Kabinet predsednika opštine i Opštinsko javno pravobranilaštvo.**

Organizacioni delovi odeljenja su odseci.

U okviru odseka mogu se obrazovati slu?be i grupe poslova.

Organizacione jedinice koje vrše poslove Opštinske uprave za izvorne i poverene poslove lokalne samouprave su:

1. Odeljenje za opštu upravu,
2. Odeljenje za društvene delatnosti, socijalnu zaštitu i društvenu brigu o deci,
3. Odeljenje za finansije,
4. Odeljenje za privredu i razvoj,
5. Odeljenje za urbanizam i izgradnju,
6. Odeljenje za imovinsko-pravne poslove,
7. Odeljenje za stambeno-komunalne poslove i zaštitu životne sredine,
8. Odeljenje za inspeksijske poslove,
9. Odeljenje za skupštinske poslove, poslove predsednika opštine i Opštinskog veća,
10. Odeljenje za zajednicke poslove,
11. Odeljenje za informisanje, marketing i protokol.

U ovoj Upravi kao posebne organizacione jedinice obrazuju se:

1. Opštinsko javno pravobranilaštvo,
2. Kabinet predsednika opštine.

Radom odeljenja rukovodi na elnik odeljenja. Radom Kabineta predsednika opštine rukovodi šef Kabineta. Radom Opštinskog javnog pravobranilaštva rukovodi Opštinski javni pravobranilac. Radom odseka rukovodi šef odseka. Radom službe rukovodi šef službe.

Organizacioni delovi obrazovani u okviru unutrašnjih organizacionih jedinica:

1. Odeljenje za opštu upravu:
 - A. Odsek za li na stanja i mati ne knjige,
 - B. Odsek za mesne kancelarije i mesne zajednice,
 - C. Odsek za opšte poslove i uslužni centar.
2. Odeljenje za društvene delatnosti, socijalnu zaštitu i društvenu brigu o deci:
 - A. Odsek za društvene delatnosti,
 - B. Odsek za društvenu brigu o deci i socijalnu zaštitu.
3. Odeljenje za finansije:
 - A. Odsek za budžet,
 - B. Odsek za trezor,
 - C. Odsek za javne nabavke.
4. Odeljenje za privredu i razvoj:
 - A. Odsek za privredu,
 - B. Odsek za lokalni ekonomski razvoj.
5. Odeljenje za urbanizam i izgradnju:
 - A. Odsek za planiranje prostora,
 - B. Odsek za uređenje prostora,
 - C. Odsek za gradjevinske delatnosti.
6. Odeljenje za imovinsko-pravne poslove:
 - A. Odsek za eksproprijaciju i izuzimanje zemljišta,
 - B. Odsek za zaštitu državne imovine i nacionalizaciju.
7. Odeljenje za stambeno-komunalne poslove i zaštitu životne sredine:
 - A. Odsek za komunalno-stambene poslove,
 - B. Odsek za zaštitu životne sredine.
8. Odeljenje za inspeksijske poslove:
 - A. Odsek gradjevinske, saobra ajne i prosvetne inspekcije,
 - B. Odsek komunalne inspekcije i inspekcije za zaštitu životne sredine.
9. Odeljenje za skupštinske poslove, poslove predsednika opštine i Opštinskog ve a:
 - A. Odsek za skupštinske poslove,
 - B. Odsek za poslove predsednika opštine,
 - C. Odsek za poslove Opštinskog ve a,
 - D. Odsek za normativnu delatnost.

10. Odeljenje za zajednicke poslove:
 - A. Odsek za radne odnose,
 - B. Odsek za finansije Opštinske uprave,
 - C. Odsek za informacione tehnologije,
 - D. Odsek za tehnicke, pomocne i poslove obezbedjenja.
11. Odeljenje za informisanje, marketing i protokol:
 - A. Odsek za informisanje,
 - B. Odsek za marketing,
 - C. Odsek za protokol.
12. Kabinet predsednika opštine:

Kabinet predsednika predstavlja jedinstvenu organizacionu jedinicu bez organizacionih delova.
Kabinet organizuje protokol sa Oeljenjem za zajednicke poslove.
13. Opštinsko javno pravobranilaštvo:

Pravobranilaštvo funkcioniše kao jedinstvena unutrašnja organizaciona jedinica, bez organizacionih delova.

Uprava za naplatu javnih prihoda kao jedinstvena služba vrši poslove koji se odnose na:

- ? administriranje izvornih prihoda Opštine po osnovu poreza na imovinu,
- ? lokalnih administrativnih taksa,
- ? lokalnih komunalnih taksa,
- ? prihoda od davanja u zakup odnosno na korišćenje nepokretnosti u državnoj svojini,
- ? naknada za uređenje građevinskog zemljišta,
- ? samodoprinos
- ? i drugih javnih izvornih prihoda u skladu sa zakonom.

Lokalni parlament Novog Pazara broji 47 odbornika

Izvor: Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mesta u Opštinskoj upravi za izvorne i poverene poslove lokalne samouprave opštine Novi Pazar

3.5.2. E-uprava

U zgradi Opštinske uprave opštine Novi Pazar nalazi se sledeca tehnicka oprema koja se koristi za potrebe funkcionisanja racunarskog sistema i obradu podataka:

1. Serveri 4 kom;
2. Kompjuteri oko 80 kom;
3. Štampaci oko 80 kom;
4. Ploteri 1 kom;
5. GPS uredaji 6 kom;
6. Digitalni foto aparat 2 kom.

Za potrebe funkcionisanja racunarske mreže koristi se aktivna i pasivna mrežna oprema (switch-evi, router, mrežni ormari, itd.). Informacioni sistem se sastoji od MapInfo softverskog paketa za podršku GIS-u i programa za podršku MMS-u (programi za pisarnicu, maticnu službu, biracki spisak, budžetsko knjigovodstvo i ostali "manji" programi kao npr. za obracun plata radnika, za knjigovodstvo i sl.).

LAN (Lokal Area Network) mreža je savremena 100Mbps mreža, bazirana na DHCP, DNS serverima i servisu Active Directory koja za sada zadovoljava sve potrebe Opštinske uprave opštine Novi Pazar sa dovoljnim propusnim opsegom za protok podataka.

Operativni sistemi koji se koriste su Windows XP, Windows 2000 i Windows 2003. Na LAN mreži postoji mogućnost pristupa internetu 24h na dan. Internet se sastoji od dve internet linije: jedne ADSL i jedne WiMAX (ustupljena je besplatno, u eksperimentalne svrhe, sa ograničenim vremenom korišćenja koje nije precizirano ugovorom), ukupni protok 2,768 Mbps.

Opštinska web prezentacija je na adresi <http://www.novipazar.org.yu> i uređuje je Informativna služba Opštinske uprave opštine Novi Pazar.

Izvor: Lokalna samouprava

3.5.3. Funkcionalna analiza javne uprave

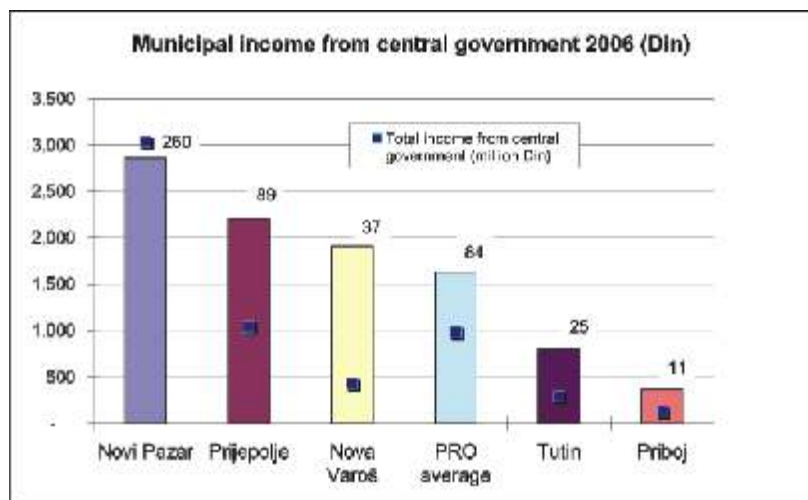
Ovaj izveštaj predstavlja analizu funkcija i osnovnih kapaciteta opštine Novi Pazar. On je rezultat funkcionalnog ispitivanja koje je sproveo PRO projekat u periodu od aprila do jula 2007.g. Ovde su izneti delovi funkcionalne analize značajne za proces strateškog planiranja razvoja opštine Novi Pazar, dok je detaljna analiza data u izveštaju Funkcionalna analiza javne uprave opštine Novi Pazar.

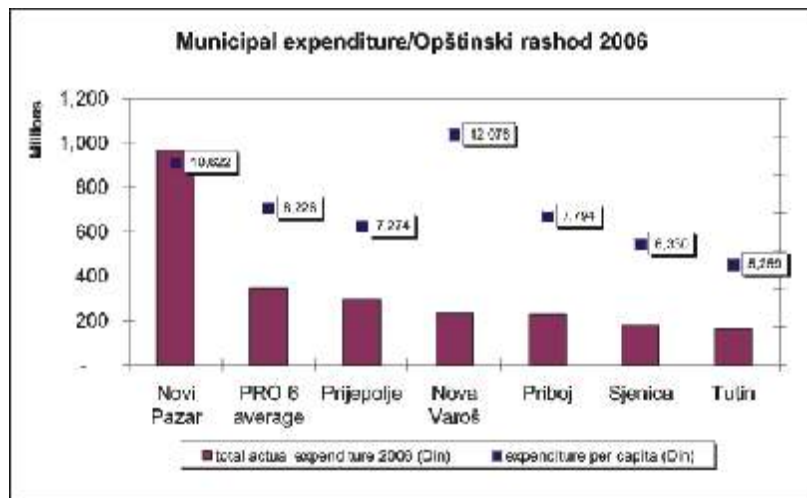
3.5.4. Upravljanje finansijama

Prihodi i rashodi

U pogledu nacionalnog dohotka po glavi stanovnika, Novi Pazar je ispod proseka, čak i za ostale opštine jugozapadne Srbije. Ipak, ima veliki broj stanovnika, pa je u apsolutnim pokazateljima očigledno najbogatija opština u regionu koju obuhvata program PRO (Novi Pazar, Tutin, Sjenica, Prijapolje, Priboj, Nova Varoš). Rashodi opštine treba da budu u srazmeri sa brojem njenih stanovnika. Novi Pazar je najveći potrošač među opštinama jugozapadne Srbije u apsolutnom iznosu i drugi po redu potrošač po glavi stanovnika nakon Nove Varoši (vidi donji grafikon).

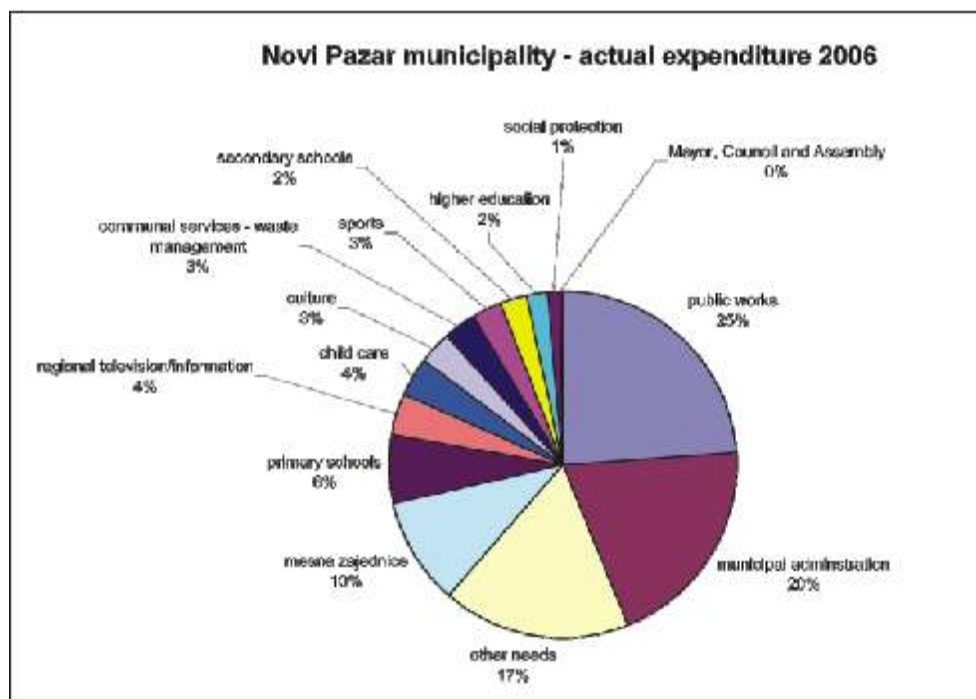
Nelogičnost između zvaničnog i realnog broja stanovnika, 85.996 po zvaničnom popisu iz 2002 i više od 120.000 po realnim procenama čine ovaj pokazatelj nerelevantnim.

Novi Pazar prima više nov anih sredstava od centralne vlasti nego bilo koja druga od navedenih opština²(vidi grafikon). On ne prima mnogo nov anih sredstava u vidu donacija od međunarodnih organizacija ili drugih projektnih izvora; u 2006.g., u njegovom finansijskom izveštaju, prikazano je samo 800.000 dinara (€10.000). Ostatak sredstava, oko 700 miliona dinara, dolazi iz lokalnih izvora.

U 2006.g., ova nova sredstva su potrošena prema donjem grafikonu. četvrtina na javne radove, petina na opštinsku upravu, dok je za ostale namene izdvojeno 170 miliona dinara ili €2,2miliona.

Očekuje se da novi zakon o finansiranju lokalne uprave poveća prihod siromašnijih opština. Videćemo da li će to biti stvarno tako, kada se objave godišnji izveštaji za 2007.g. početkom 2008.g.

²U vreme pisanja izveštaja, podaci za Sjenicu nisu bili dostupni

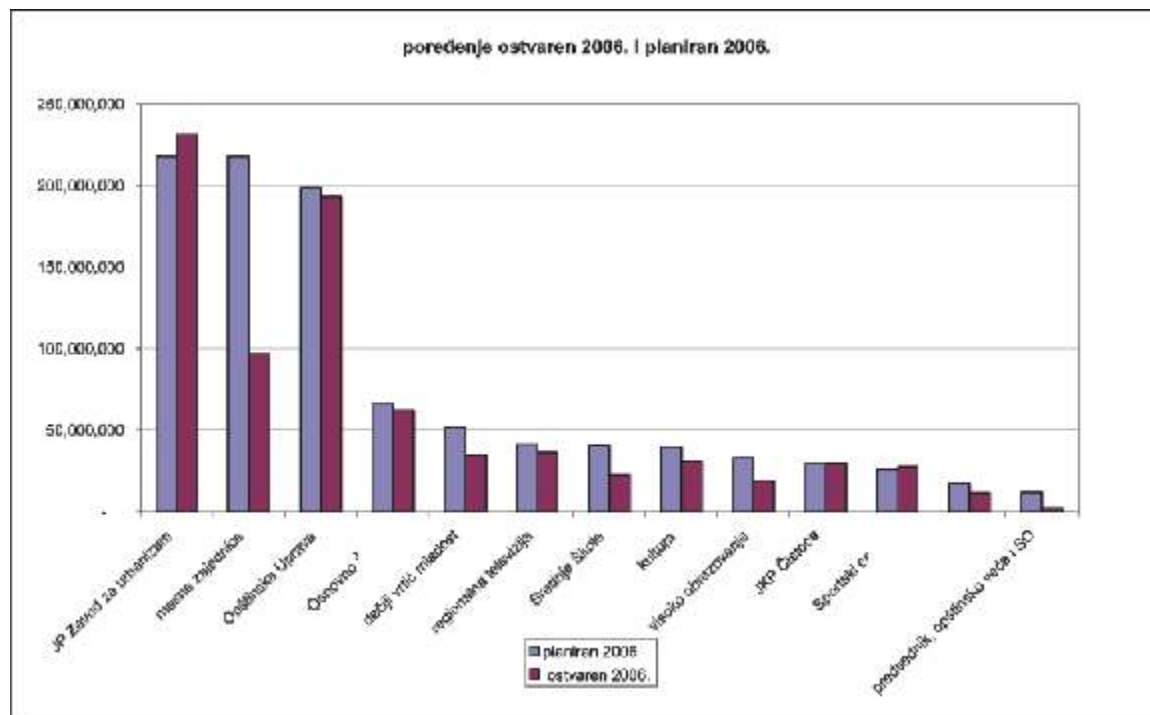

Priprema budžeta i upravljanje budžetom

Postupak pripreme budžeta se vrši u skladu sa zakonom i obuhvata konsultacije sa budžetskim korisnicima i javnu raspravu o budžetu. U postupku istraživanja nije mogla da se donese ocena o kvalitetu postupka pripreme budžeta niti o stepenu učešća građana.

Stavka budžeta	Stvarni rashod 2006 (Din)	Budžetski rashod 2007 (Din)	% promene u odnosu na 2006
JP Zavod za urbanizam	231.432.899	234.572.000	1,40%
Opštinska uprava	195.208.782	303.865.000	64,00%
Mesne zajednice	96.901.138	121.305.000	25,20%
Osnovne škole	61.958.483	129.837.000	109,60%
Regiononalna televizija	36.165.468	36.239.000	0,20%
De iji vrti Mladost	34.581.490	80.736.000	133,50%
Kultura	38.355.498	58.445.000	52,40%
JKP isto a	29.540.000	-	-100,00%
Sportski centar	27.406.356	30.000.000	9,50%
Srednje škole	22.338.389	92.461.000	313,90%
Visoko obrazovanje	19.257.973	40.500.000	110,30%
Socijalna zaštita	11.322.718	23.122.000	104,20%

Upravljanje budžetom u celini izgleda prilično kompetentno. Razlike između planiranog i stvarnog rashoda za 2006.g. nisu velike, a onako velikih razlika u rashodima za projekte kapitalnih investicija kao što ih je bilo u drugim opštinama, u Novom Pazaru nije bilo.

3.5.5. Problemi, ograničenja i potrebe

Problemi i ograničenja

U ovom odeljku rezimirani su problemi i ograničenja koje su učesnici ispitanici i učesnici na radionicama u postupku funkcionalne analize

Opšti utisak ovog istraživanja je da opština ima solidan i kompetentan tim rukovodilaca i da počinje sa angažovanjem mladih entuzijasta. Postoje znatna praktična ograničenja sa kojima se oni suočavaju da bi se unapredile javne usluge, ali su generalno mnoga pod kontrolom opštine. Postoji i jako osećanje da postoje dobre, konstruktivne ideje koje bi, ukoliko se primene, mogle dovesti do unapređenja pružanja usluga.

Ovi faktori se generalno mogu podeliti u tri kategorije: oni koji potiču sa višeg nivoa vlasti i izvan Opštine; oni koji su u vezi sa kulturom organizacije; i oni koji se odnose na formalnije organizacione strukture i sisteme unutar opštinske uprave. Približno je isti broj ograničenja koja dolaze iz opštine, kao i onih koji potiču izvan nje.

Spoljna ograničenja	Organizaciona kultura	Sistemi i strukture
<ul style="list-style-type: none"> • Obiman posao i odgovornost • Male zarade • Ograničena finansijska sredstva • Nedoređeni, neprecizni zakoni i drugi akti • Loši zakoni za primenu (npr. Zakon o planiranju i izgradnji) • Vladavina prava • Neažuran katastar • Loša saradnja sa republikanim organima i službama (npr. MUP, sudovi, Katastar, poreska uprava) 	<ul style="list-style-type: none"> • nedovoljna kontrola rada • neadekvatna kontrola efektivnog korišćenja radnog vremena 	<ul style="list-style-type: none"> • podela rada i sistem nagrađivanja • neadekvatna organizacija opštinske uprave • mala zarada • nedovoljna kvalifikovanost ljudskih resursa • nedostatak kancelarijskog prostora • nedostatak tehničke opreme • nedostatak urbanističkih planova • nedostatak adekvatnih stručnjaka • nedostatak infrastrukture • nedostatak opštinske imovine • neobezbeđen adekvatan prostor za obavljanje poslova • slabi lični dohoci

Među ovim ograničenjima, ona koja je (relativno) najlakše rešiti su ograničenja u oblasti sistema i struktura. Za eksterna ograničenja potrebne su značajne promene u stavovima centralne vlasti u zakonodavstvu. Uoči kulturne promene izgledaju relativno bezazlene, ali mogu da kriju dublje kulturne probleme i zahtevale bi liderstvo i vreme za promenu.

Potrebe

Učesnici radionice su bili zamoljeni da navedu potrebe u pogledu spoljne podrške, kao sredstva za postizanje svojih ciljeva. Na sledecoj tabeli rezimirane su te potrebe prema kategorijama koje su im bile predložene.

Nova znanja i veštine
Strani jezici Poznavanje rada na kompjuteru Obuka radnika za pojedine oblasti (npr. IT, GIS, ugovorno pravo, pisanje pravnih akata i ugovora) PCM (po odeljenjima) Upravljanje kriznim situacijama Strateško planiranje Participatorno planiranje i donošenje odluka PR i istraživanje javnog mnjenja
Konsultanti ili eksperti
GIS i IT Obuka radnika za rad u lokalnim organima vlasti Stručnjak za ugovaranje Upravljanje ljudskim resursima Upravljanje imovinom Upravljanje dugom (opštinski kredit?) Strateški menadžment PR Rodna ravnopravnost
Sistemi i strukture
Umrežavanje [IT] sa javnim preduzećima i drugim opštinskim ustanovama Informacioni sistemi (oprema i softveri za rad opštinske uprave) Otvaranje kancelarije za rodnu ravnopravnost i jednake mogućnosti Osnivanje odeljenja za normativnu delatnost
Investicije i infrastruktura
Putevi Zgrade opštine Vodovod i kanalizacija Obilaznica (put) Regionalna deponija vrstog otpada i centar za reciklažu Gasifikacija Fabrika za prečišćavanje vode Oprema za opštinsku upravu Revitalizacija kulturno-istorijskih spomenika Pravljenje pristupnog puta za osobe sa posebnim potrebama

3.6. Ljudski resursi i tržište rada

Kao i većina opština u Srbiji, opština Novi Pazar je bila pogodena ekonomskom krizom devedesetih godina prošlog veka. Ipak, za razliku od drugih, Novi Pazar je sa svojim preduzetnicima i intenzivnim razvojem tekstilne industrije 90-ih bio, sa opštinom Cacak, sinonim za ekonomski razvoj lokalnih samouprava. Naravno, porast nezaposlenosti uslovljen je propadanjem velikih privrednih sistema kao što su : TK „Raška“, HK „Vojin Popovic“, FO „Ras“, DP „Iskra“, „Sandžaktrans“. Privatni sektor je u proteklom periodu apsorbovao deo potrebne stručne radne snage iz pomenutih sistema.

3.6.1. Zaposlenost

U periodu od 1999. godine javljaju se velike oscilacije u pogledu broja zaposlenih u opštini Novi Pazar. U 2001. godini dolazi do povećanja zaposlenosti od 2.833 u odnosu na 2000. godinu, da bi zatim u 2002. godini broj zaposlenih opao za 2.692.

Početkom od 2003. godine, broj zaposlenih se naglo povećava, da bi u 2005. godini taj broj bio za 2.970 veći od broja iz 2002. godine. Nagli skok zaposlenih je pre svega posledica legalizacija poslovanja kroz evidentiranje zaposlenih, ali delom i zbog realizovanih socijalnih programa koji su omogućili ili otpuštenim radnicima iz privatizovanih društvenih sistema da se prekvalifikuju i zapošle u posao u privatnom sektoru.

Izvor: Republički zavod za statistiku - Opštine u Srbiji

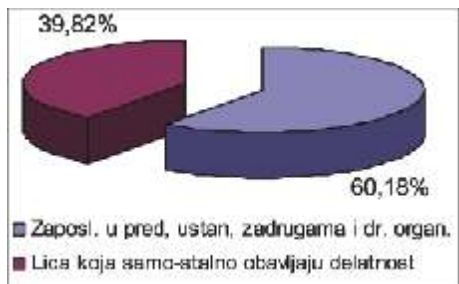
3.6.2. Zaposlenost Struktura

Godina	Broj zaposlenih				Broj zaposlenih na 1000 stan.		
	Ukupno	Žene (%)	Društveni sektor	Privatni sektor	Ukupno	Svi sektori	Industrija i radarstvo
1999.	17.604	35.5	12.268	5.336	190	132	66
2000.	16.139	38.2	11.798	4.341	173	126	62

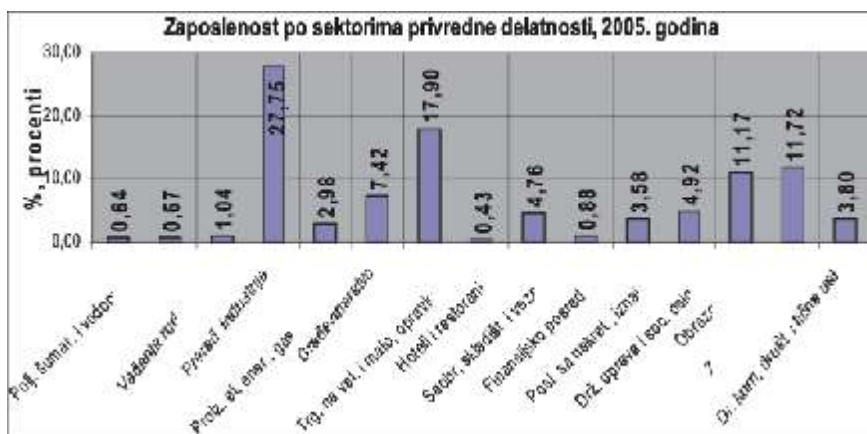
Godina	Zaposleni		Zaposleni u pred., ustan., zadrugama i dr. organizac.	Lica koja samost. obavljaju delatnost	Broj zaposlenih na 1000 stan.	
	Ukupno	Žene (%)			Ukupno	Zaposleni u pred., ustan., zadrug., i dr. organizac.
2001.	18.972	46.7	11.280	7.692	201	119
2002.	16.280	44.5	11.080	5.200	189	129
2003.	16.432	44.3	10.370	6.062	187	118
2004.	19.023	39.3	11.907	7.116	213	113
2005.	19.250	42.3	11.584	7.666	212	127

Izvor: Republički zavod za statistiku - Opštine u Srbiji

Broj lica koja samostalno obavljaju delatnost se povećava, početkom od 2002. godine. U 2005. godini ovaj broj je povećan za 2.466 u odnosu na broj iz 2002. godine, ili prati i relativne pokazatelje, došlo je do povećanja sa 31,9% na 39,8%. Povećanje broja lica koja samostalno obavljaju delatnost je posledica razvoja privatnog preduzetništva uz efikasnu institucionalnu podršku države (podška zapošljavanju i restriktivnija primena Zakona o radu Republike Srbije).

Zaposlenost po sektorima privredne delatnosti³

Relativno smanjenje zaposlenih u prerađivačkoj industriji posledica je propadanja i privatizacije velikih društvenih sistema, što je uslovalo racionalizaciju radne snage u ovom sektoru. Sa druge strane duga tradicija i potencijal u trgovačkoj delatnosti, omogućili su apsorbovanje velikog kontigenta radne snage, pa je u 2005. godini razlika u pogledu broja zaposlenih samo 10% između sektora prerađivačke industrije i trgovine.

3.6.3. Nezaposlenost

Prema statističkim podacima, broj nezaposlenih u opštini Novi Pazar se konstatno povećava do 2004. godine, kada je zabeležen porast od 98% u odnosu na stanje iz 1999. godine. Porast broja nezaposlenih posledica je neaktivnosti velikih društvenih sistema, koji su, u fazi privatizacije ili stečajna, smanjili broj zaposlenih otpuštanjem jednog dela radne snage.

³Priloženi podaci za period 2001-2005. se odnose na zaposlene u preduzećima, zadrugama, ustanovama, organizacijama i malim preduzećima (do 50 zaposlenih)

Ovaj podatak treba uzeti sa rezervom jer određeni broj nezaposlenih nije evidentiran na tržištu rada, dok je, sa druge strane, određeni broj prijavljenih radno aktivan, ali ne i evidentiran u Institucionalna podrška države kroz programe samozapošljavanja je presudno uticala na smanjenje broja nezaposlenih u periodu 2005 godine. Restriktivna primena Zakona o radu dodatno je uticala na smanjenje sive ekonomije, a tako i na povećan broj registrovanih privrednih subjekata i broja prijavljenih radnika.

3.6.4. Nezaposlenost - struktura

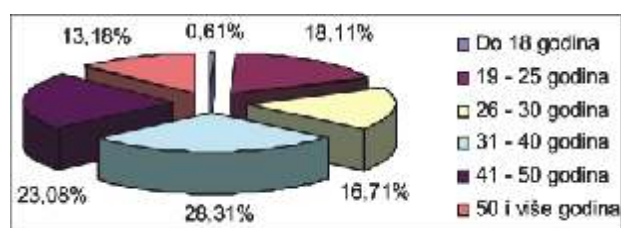
Prema strukturi nezaposlenog stanovništva, tokom citavog posmatranog perioda najveći je udeo nezaposlenih lica koja prvi put traže posao. Njihov broj varira od 85,5% u 1999. godini, preko 88,2 % u 2001. godini, pa do 79,7% u 2005. godini. Udeo lica koja su bez kvalifikacija varira oko 53% u posmatranom periodu, a u 2005. godini je 48,7%. U 2004. godini, u odnosu na prethodne godine, pojavljuje se manji broj nezaposlenih koji prvi put traže posao, zajedno sa licima bez kvalifikacije. U prethodnim godinama, izuzev 2004. u kontingentu nezaposlenog stanovništva prednjace žene, koje u 2005. godini cine 56,3%.

Godina	Ukupno	Prvi put traže zaposlenje		Bez kvalifikacije		Žene		Na 1000 stanovnika	Stopa nezaposlenosti
		Ukupno	%	Ukupno	%	Ukupno	%		
1999.	8.766	4.796	85.5	4.545	51.8	5.412	61.7	95	33.24
2000.	10.230	8.847	86.5	4.535	53.1	6.302	61.6	110	38.80
2001.	12.956	11.421	88.2	6.845	52.8	7.865	60.7	137	40.58
2002.	14.684	12.806	87.2	7.862	53.3	8.807	60.0	170	47.42
2003.	16.767	14.488	86.4	8.913	53.2	9.990	59.6	191	50.50
2004.	17.421	10.092	57.9	6.271	36.0	7.058	40.5	195	47.80
2005.	13.572	10.813	79.7	6.603	48.7	7.638	56.3	149	41.35

Stopa nezaposlenosti u 2005. godini iznosi 41,35% i određena je kao učešće nezaposlenih u zbiru zaposlenih i nezaposlenih.

Starosna struktura nezaposlenih, 2006.

Starost	Ukupno	%	Žene	%
Do 18 god.	122	0.61	77	0.65
19 - 25 god.	3.648	18.11	2.023	17.02
26 - 30 god.	3.366	16.71	2.037	17.14
31 - 40 god.	5.702	28.31	3.605	30.33
41 - 50 god.	4.649	23.08	2.736	23.02
50 i više god.	2.655	13.18	2.409	20.27
Ukupno.	20.124	-	11.887	-

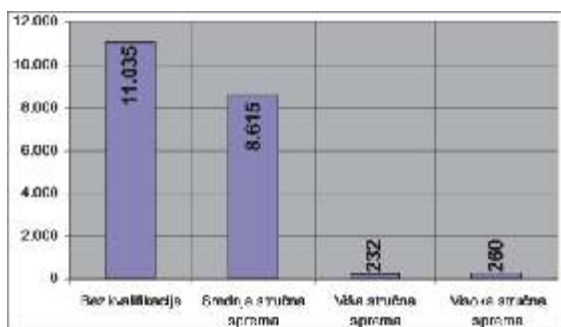

Izvor: Nacionalna služba za zapošljavanje

Starosna struktura nezaposlenih pokazuje da je najbrojnija kategorija stanovništva 31 - 40 godina koja zauzima 28,31%. Visok udeo imaju i kategorije stanovništva 41 - 50 godina i preko 50 godina, koje zajedno cine 36,26%.

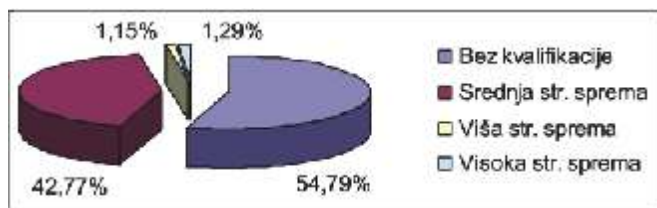
Stanovništvo starosti do 30 godina zauzima 35,43% u starosnoj strukturi nezaposlenosti.

Kvalifikaciona struktura nezaposlenih, 2006

Izvor: Nacionalna služba za zapošljavanje

U kvalifikacionoj strukturi nezaposlenih prednjaci stanovništvo koje nema nikakvu kvalifikaciju (54,79%), dok su sledeca po brojnosti lica sa srednjom školskom spremom (42,77%).

Podaci ukazuju na neophodnost intenzivnog sprovođenja mera formalnog i neformalnog obrazovanja, kao i strateških mera podrške zapošljavanju na lokalnom i nacionalnom nivou. Takođe, određeni podsticaji usmereni ka rastu privredne aktivnosti i broja zaposlenih ogledaju se pre svega u dva pravca:

- ? Podrška međunarodnih donatorskih programa koji se ogledaju kroz podsticaje za zapocinjane sopstvenog posla i podršku postojećim biznisima
- ? Podrška lokalnih institucija kroz programe Nacionalne službe za zapošljavanje i Fonda za razvoj Republike Srbije (u 2006. godini program samozapošljavanja iskoristilo 71 lice)

3.7. Ekonomija

Ekonomiju opštine Novi Pazar na osnovu dva kriterijuma (narodnog dohodka po sektorima privredivanja i broja zaposlenih po privrednim sektorima), karakteriše sektor trgovine, preradivacka industrija (pre svega proizvodnja tekstila i tekstilnih proizvoda, proizvodnja predmeta od kože) kao i sektor gradevinarstva i saobracaja.

3.7.1. Narodni dohodak i društveni proizvod

Godina	Narodni dohodak		Narodni dohodak po stanovniku		Društveni proizvod		Društ. Proioyvod po stanovniku	
	u hiljadama dinara	Indeks (u odnosu na prethodnu godinu)	u dinarima	Nivo (R. Srbija =100)	u hiljadama dinara	Indeks (u odnosu na prethodnu godinu)	u dinarima	Nivo (R. Srbija =100)
1999.	531.350	150.4	5.732	35.4	422.820	-	6.689	35.4
2000.	1.390.267	261.6	14.885	41.9	1.133.000	267.9	16.357	40.6
2001.	2.057.380	148.0	21.794	37.8	1.724.811	152.2	25.793	37.7
2002.	2.751.487	133.7	31.920	41.8	2.101.667	121.8	37.815	41.1
2003.	3.205.667	116.5	36.576	41.4	2.623.487	124.8	43.471	41.7
2004.	3.885.003	121.2	43.524	36.6	4.449.181	169.6	49.844	37.1
2005.	4.244.454	109.2	46.670	37.8	4.878.386	109.6	53.640	37.5

Izvor: Republi ki zavod za statistiku - Opštine u Srbiji

Narodni dohodak po stanovniku u 2005. godini u iznosu od 46.670 dinara, predstavlja 71,42% od nivoa ostvarenog dohodka po glavi stanovnika u Raškom okrugu.

Uz evidentan nominalni rast i blagi porast po glavi stanovnika 2000 i 2002. Godine, narodni dohodak “per capita” beleži stalni pad, da bi 2005. godine dostigao 37,8% nivoa Republike Srbije.

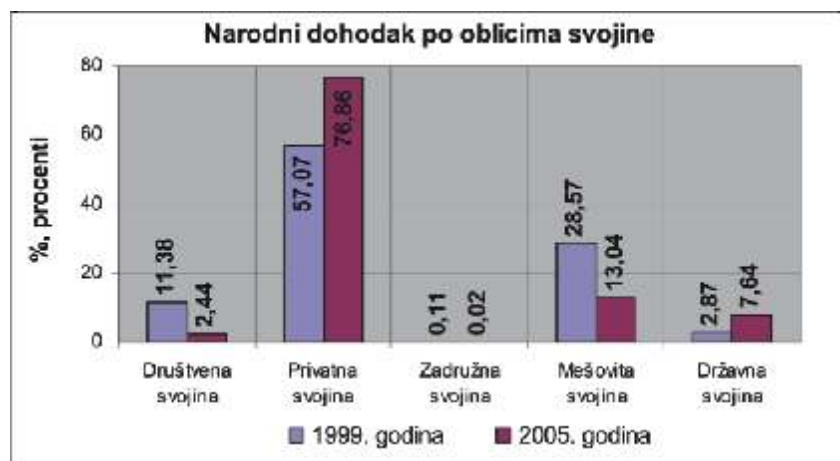

Narodni dohodak po oblicima svojine u hiljadama dinara

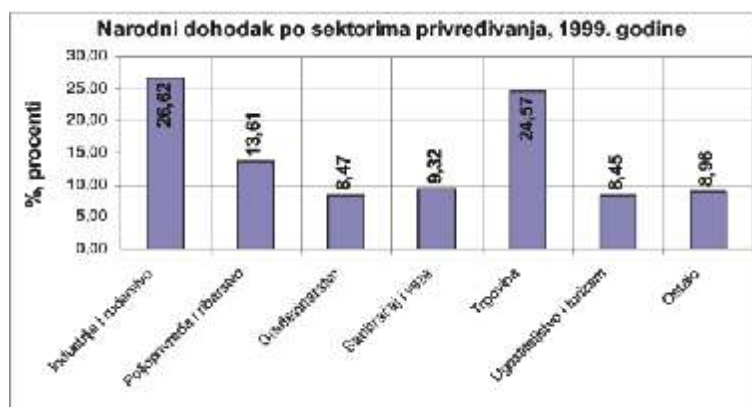
Godina	Ukupno	Društvena svojina	Privatna svojina			Zadružna svojina	Mešovita svojina	Državna svojina
			Ukupno	Preduze e	Gazdinstva i radnje			
1999.	531.350	60.453	303.260	118.520	184.740	567	151.795	15.275
2000.	1.390.267	144.542	703.125	335.244	367.881	1.400	493.820	47.380
2001.	2.057.380	215.663	1.118.118	464.010	654.108	-102	653.833	69.868
2002.	2.751.487	164.008	1.605.625	578.360	1.027.265	580	656.614	324.660
2003.	3.205.667	268.246	1.794.247	752.364	1.041.883	284	801.242	341.648
2004.	3.885.003	157.145	2.526.909	1.175.640	1.351.269	2.847	840.236	357.866
2005.	4.244.454	130.645	3.262.362	1.944.262	1.318.100	900	553.374	324.173

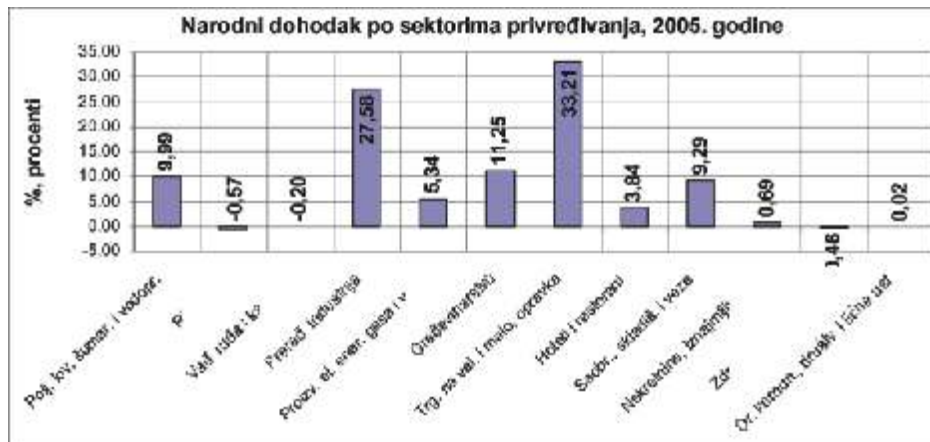
Izvor: Republi ki zavod za statistiku - Opštine u Srbiji

U eš e privatne svojine u stvaranju narodnog dohotka 1999. godine iznosio je 57%, dok je to u eš e 2005. godine 76,7%. Evidentno je da je u eš e društvene svojine u stvaranju narodnog dohotka veoma nisko tj. svega 2,5% u 2005. godini (na po etku posmatranog perioda ono je iznosilo 11,4%). Ovaj podatak jasno ukazuje na dominaciju privatnog nad društvenim sektorom u opštini Novi Pazar. Tako e, mora se pomenuti da se jedan deo dohotka u privatnom sektoru stvara van legalnih tokova, na tzv. sivom tržištu, što ukupno u eš e privatne svojine ini još ve im.

Narodni dohodak po sektorima privredivanja u hiljadama dinara

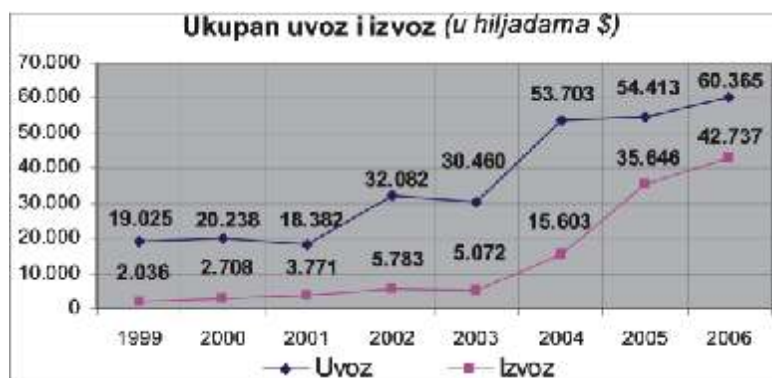

Posmatrano po sektorima privređivanja, učešće sektora trgovine u periodu od 1999 – 2005. godine raste sa 24,6% na 33,2%, dok poljoprivreda beleži pad u odnosu na 1999. godinu za blizu 3%. Pre svega, to je posledica iskazanog gubitka u sektoru ribarstva (uzgoj pastrmke). Interesantno je da prerađivačka industrija beleži standardno učešće u posmatranom periodu koje se kreće oko 28%, dok sektor građevinarstva povećava svoje učešće na 11,2% (1999. godine 8,5%).

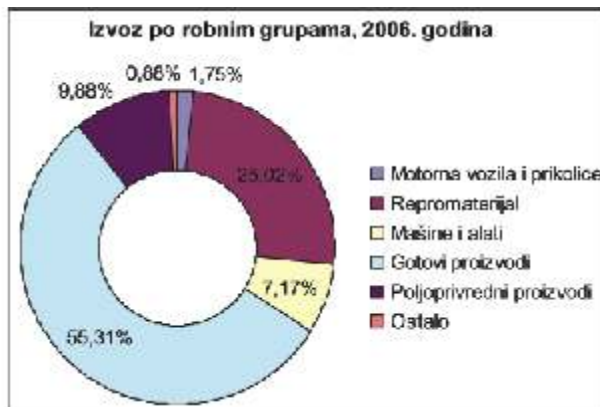
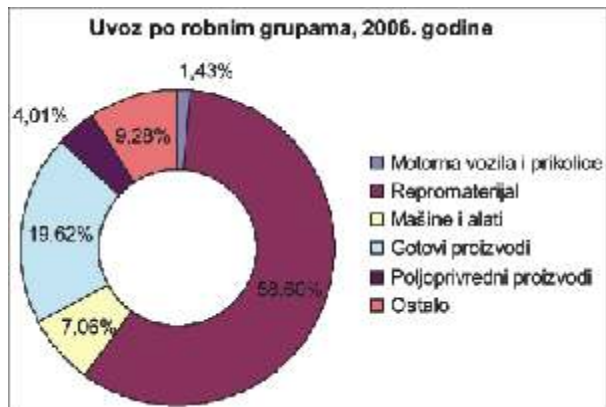
3.7.2. Ekonomska razmena sa inostranstvom

Vrednost ukupne trgovinske razmene sa inostranstvom u opštini Novi Pazar pokazuje pozitivnu tendenciju jer je 1999. godine iznosila nešto preko 21 mil.\$ dok je 2006. godine taj iznos veći za 4,8 puta i iznosi 103 mil.\$. Ono što ohrabruje je porast učešća izvoza u spoljnotrgovinskoj razmeni, tako da je 2003. godine pokrivenost uvoza izvozom isnosila 16,7%, dok je 2006. godine to učešće 70,8%.

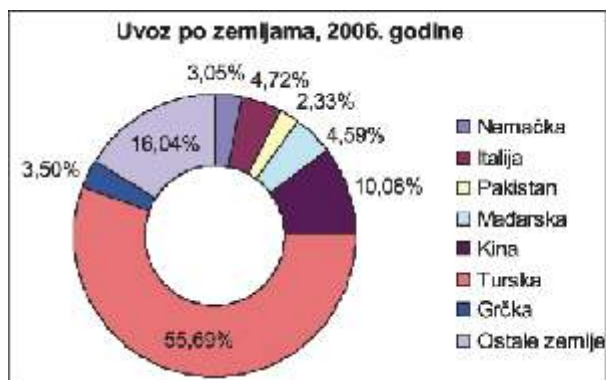
Izvor: Regionalna privredna komora

Posmatrajuci uvoz po robnim grupama, 2003. godine najveće učešće u strukturi uvoza imaju repromaterijali sa 50,86% i gotovi proizvodi sa 10,5%, dok 2006. godine učešće repromaterijala i gotovih proizvoda raste na 78,22%. Izvoz po robnim grupama 2003. godine čine sa 92,58% gotovi proizvodi, dok 2006. godine strukturu uvoza čine gotovi proizvodi (55,31%), repromaterijali (25,02%) i poljoprivredni proizvodi (9,88%). Treba napomenuti da raste izvoz poljoprivrednih proizvoda sa nešto iznad 1% u 2003. godini na blizu 10% u 2006. Godini.

Izvor: Regionalna privredna komora

Ako posmatramo uvoz u 2003 i 2006. godini Turska zadržava standardnih 55% učešća. U 2003. godini Nemačka sa 9% i Slovenija sa 6,07% su zemlje koje slede Tursku u strukturi uvoza, dok su u 2006. godini to Kina sa 10,08%, Italija sa 4,72 i Mađarska sa 4,59%.

Izvor: Regionalna privredna komora

U izvozu 2003. godine najveće učešće među zemljama ima Bosna i Hercegovina sa 78,43%, zatim Slovenija sa 6,71%, dok 2006. godine pada učešće BiH na 15,42%, a Crna Gora učestvuje sa 22,10%. Takođe, veliki deo izvoza (preko 41%) je usmeren ka Kosovu.

Uvoz i izvoz po sektorima delatnosti

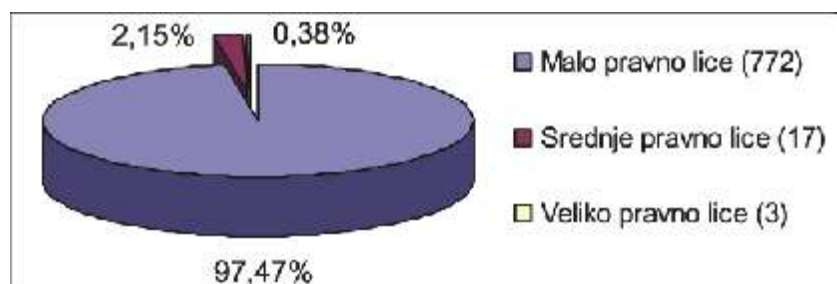
Izvor: Regionalna privredna komora

3.7.3. Privredni subjekti

Preduzeca

Prema podacima Narodne banke Srbije na kraju 2005. godine u opštini Novi Pazar bilo je aktivno 792 preduzeca.

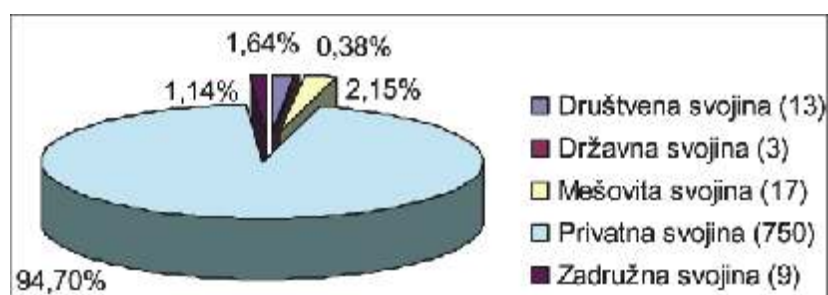
Pregled broja preduzeca po velicini

Izvor: Narodna banka Srbije

Preko 97,4% su mala preduzeca, zatim slede srednja i velika preduzeca sa 2,15% i 0,38% respektivno.

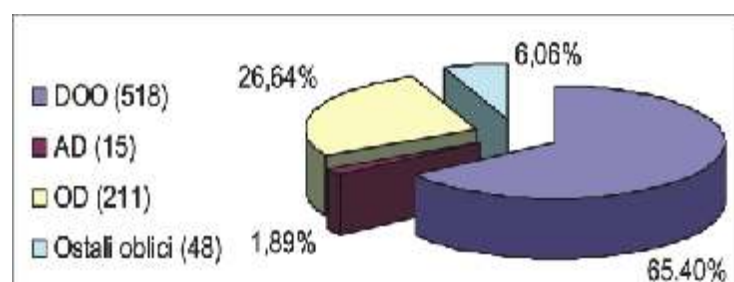
Pregled broja preduzeca po vlasnickoj strukturi

Izvor: Narodna banka Srbije

Posmatrana vlasnicka struktura preduzeca ukazuje da je preko 94,70% preduzeca u privatnoj svojini (određeni broj preduzeca je i dalje u postupku privatizacije), a zatim slede preduzeca u mešovitoj svojini sa ukupno 2,15%.

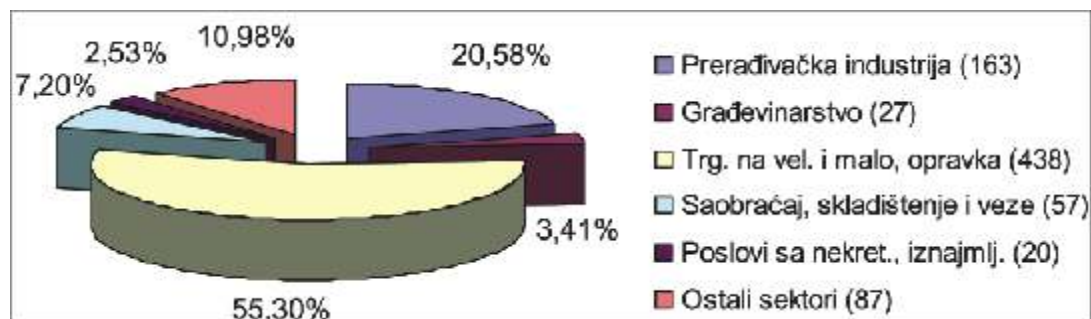
Pregled broja preduzeca po oblicima organizovanja

Izvor: Narodna banka Srbije

Najdominatniji oblik organizovanja je DOO koji ucestvuje sa 65,4%, a zatim slede ortacka društva sa 26,64%.

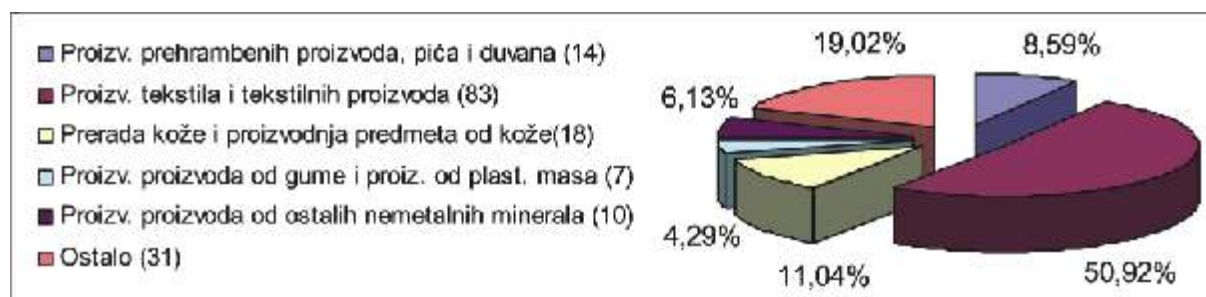
Pregled broja preduzeca po sektorima delatnosti

Izvor: Narodna banka Srbije

Procentualno, najveće učešće u privrednim sektorima ima trgovina sa blizu 55,3% od ukupno aktivnih preduzeca. Zatim sledi prerađivačka industrija sa 20,58% i saobraćaj, skladištenje i veze sa 7,20%.

Pregled broja preduzeca u sektoru prerađivačke industrije

Izvor: Narodna banka Srbije

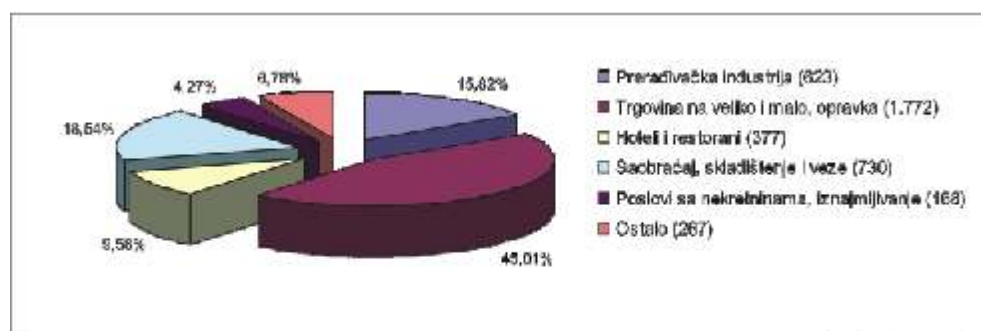
Nazastupljeniji podsektori u okviru prerađivačke industrije su proizvodnja tekstila i tekstilnih proizvoda (50,92%), prerada kože i proizvodnja predmeta od kože (11,04%) i prehrambena industrija sa 8,59%.

Napomena: Po podacima Agencije za privredne registre (jun 2007. godine) broj aktivnih privrednih društava u opštini Novi Pazar je 902. Posmatrajuci oblik organizovanja 74% preduzeca su DOO, zatim slede ortacka društva sa 24,8% i zadruge sa 1,5%.

Radnje

Po podacima Narodne banke Srbije u opštini Novi Pazar egzistira ukupno 3.937 radnji.

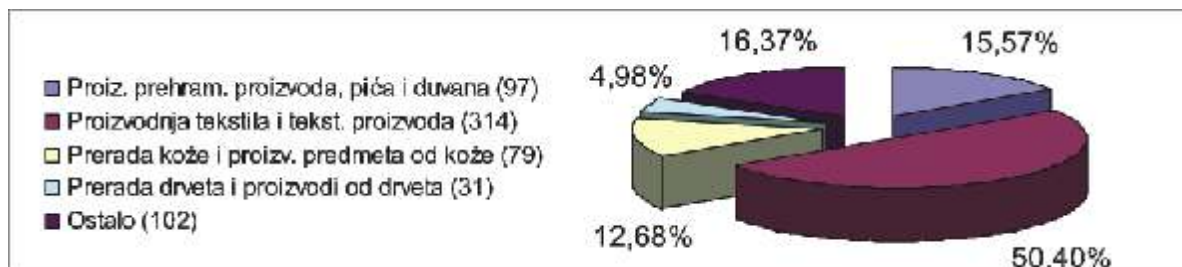
Pregled broja radnji po sektorima delatnosti

Izvor: Narodna banka Srbije

Kao što je to slučaj na nivou Republike Srbije, najveće učešće po sektorima imaju radnje iz oblasti trgovine (45,01%), transporta (18,54%), ugostiteljski objekti (9,58%) i sektor preradivačke industrije sa 15,82%.

Pregled broja radnji u sektoru preradivačke industrije

Izvor: Narodna banka Srbije

U okviru preradivačkog sektora, najveći broj radnji je iz proizvodnje odeće (50,4%), zatim sledi prehrambeni sektor sa 15,57% radnji.

Veliki privredni sistemi

Od 2000. godine u Republici Srbiji nastavlja se započeti proces tranzicije koju karakteriše završetak procesa privatizacije i dalja liberalizacija cena i spoljnotrgovinskog poslovanja. Tempo kao i uspeh privatizacije uzrokuju dva procesa od kojih je jedan objektivni (dugovanja preduzeća, višak radne snage, visok nivo potrebnih investicija, zastarela tehnologija), a drugi subjektivni (cesto netransparentan i društveno neodgovoran proces). Društvena svojina je, kao i u većini lokalnih samouprava u Srbiji, u proteklim decenijama, zapošljavala najveći broj radnika i bila dominantni pokretac društveno-ekonomskog razvoja.

Tekstilna industrija predstavljena nekada velikim TK „Raška“ (sada Raška holding) koja poseduje kapacitete za proizvodnju preda (pamucnih, viskozni), tkanina, konfekcije i tekstila za domaćinstvo, evidentno je bila jedan od motora razvoja privatnog sektora prerade tekstila i proizvodnje tekstilnih proizvoda. Sada se nalazi u procesu restrukturiranja. Preduzeće „Raška trikotaža“ (zaposleno 287), koje je u proteklom periodu privatizovano zbog gore pomenutih procesa, raskinulo je postojeći ugovor zbog neispunjavanja obaveza poslodavca. Radi ilustracije postojećeg stanja dovoljno je reci da su nekada TK „Raška“, „Raška konfekcija“ i „Raška trikotaža“ zapošljavale preko 6.000 radnika.

Jedan od najvećih regionalnih poljoprivredno-prehrambenih kompleksa Holding kombinat „Vojin Popović“ je u stecaju. Dakle, smanjivanje broja zaposlenih (2001. godine ih je bilo 386), prodaja objekata i pokušaj finansijske konsolidacije nisu dali rezultate, jer je društvo, iz godine u godinu, beležilo gubitke. Ovaj sistem u kom se ostvarivala proizvodnja ručno tkanih tepiha, poljoprivredna proizvodnja i prerada mesa, trgovina i gajenje pastrmke u ribnjaku, još uvek poseduje deo očuvanih kapaciteta (pre svega za proizvodnju pastrmke). On mora biti privatizovan uz podršku i pomoć države i lokalnih vlasti i uz jasno definisanje preciznih programa revitalizacije. Tako će mu se obezbediti mesto pokretaca razvoja agrokompleksa u opštini Novi Pazar. Fabrika obuće „Ras“ i DP „Iskra-Metali“ takode su u stecaju i oko 1.200 radnika izgubilo je posao.

Preduzeća u toku privatizacije:

Preduzeće	Delatnost	Metod privatizacije
PUTTST Lipa - Novi Pazar	Hoteli i moteli, s resoranom	Aukcija
Veterinarska stanica Novi Pazar	Veterinarske aktivnosti	Aukcija
PPT Delovi	Proizv. Delova i pribora za vozila	Tender
Raška - Holding (u restrukturiranju)	Holding poslovi	Restrukturiranje

Izvor: Podaci objavljeni na web sajtu Agencije za privatizaciju

Privatizovana preduzeća

Preduzeće	Delatnost	Metod privatizacije
Sandžaktrans - Autoremont - Servis	Održavanje i opravka motornih vozila	Aukcija
Sloboda	Društveno preduzeće za trgovinu na veliko i malo, proizvodnju i usluge	Aukcija
Sandžaktrans - Trgopromet	Prodaja delova i pribora za motorna vozila	Aukcija
Ukras	Vađenje kamenja za građevinarstvo	Aukcija
Polet	Proizvodnja hleba i peciva	Aukcija
Uniprom DTP	Nespecijalizovana trgovina na malo	Aukcija
DPSK Raška - Novi Pazar	Proizvodnja ostale odeće	Aukcija
Sandžaktrans - Putnički saobraćaj Novi Pazar	Prevoz putnika u drumskom saobraćaju	Aukcija
Sandžakprojekt	Projektovanje građ. i drugih projekata	Aukcija
HK Sandžaktrans	Holding poslovi	Aukcija
Sandžaktrans - ugostiteljstvo 15.maj Novi Pazar	Restorani	Aukcija
AD Minel rastavljači	Proizv. Opreme za distribuciju el. Energije	Aukcija
AD Novi Pazar - Put / Putevi Učice	Izgradnja saobraćajnica, pista i sl.	Tender
Jožanica	Trgovina na veliko građ. materijalom	Aukcija

Izvor: Podaci objavljeni na web sajtu Agencije za privatizaciju

Mala i srednja preduzeća

U opštini Novi Pazar je aktivno 747 malih i srednjih preduzeća u privatnom vlasništvu (januar 2006. godine). Dakle, sektor malih i srednjih preduzeća u privatnom vlasništvu čini 94,3% svih preduzeća u opštini. Mala preduzeća čine 98% preduzeća u sektoru malih i srednjih preduzeća.

Relativno visoko učešće sektora trgovine, kako u stvaranju narodnog dohotka tako i u ukupnom broju malih i srednjih preduzeća, pre svega je posledica niskog nivoa ukupne privredne aktivnosti, a ne objektivnog rasta i modernizacije privredne strukture. Privatna preduzeća na teritoriji opštine Novi Pazar su prosečno starosti 10-15 godina i sa jednostavnom organizacionom strukturom - vlasnik je ujedno i menadžer. Na osnovu analiza potreba fokus grupe⁴ najveći problemi u poslovanju su nedostatak stručne radne snage i menadžerskog kadra kao i komplikovane administrativne procedure za izvoz i uvoz robe.

Najveći broj posluje na domaćem tržištu i ima oblik organizovanja DOO i OD. Takođe iskazane su potrebe u pružanju nefinansijskih usluga: istraživanje i analiza tržišta, poslovno povezivanje i marketinška podrška za nove proizvode. Evidentna je potreba za institucionalnom podrškom u cilju formiranja različitih oblika udruživanja, razmene iskustava i zajedničkih nastupa na tržištu, imajući u vidu izvoznu orijentisanost većine preduzeća. Određene oblike podrške kao što su: izrada biznis planova i konsultacije opšteg tipa, mala i srednja preduzeća mogu dobiti od Agencija za ekonomski razvoj Sandžaka (SEDA), koja pruža konsultantsku podršku na teritoriji opština Novi Pazar, Sjenica i Tutin.

Najveći broj malih i srednjih preduzeća nalazi se u sektoru trgovine (433) i prerađivačke industrije (145), što čini 77% ukupnog broja malih i srednjih preduzeća u privatnom vlasništvu.

⁴ Anketa sprovedena u preduzeća ima za potrebe izrade sektorskih analiza

Lista značajnih privatnih preduzeća

Naziv preduzeća	Sektor delatnosti	Broj zaposlenih
Medaki DOO	Tekstil (džins)	85 (11 muškaraca i 74 žene)
Stig DOO	Tekstil	70
DOO Her Export-Import	Pozamanterija	23 (10 muškaraca i 13 žena)
DOO Byn - Etiketa Tekstil	Proizvodnja drugih odevnih predmeta i pribora	15 (12 muškaraca i 3 žene)
Sevn	Tekstil	5
Brug-join	Teksti (džins)	80
Nar jeans	Teksti (džins)	41
P.P.T.U. Panama Nuovo DOO	Proizvodnja obuće	63 (25 muškarca i 38 žena)
Ceco Line	Proizvodnja obuće	27
Extra Beso	Proizvodnja obuće	18
Alivo	Klanica i prerada mesa	12
AD Polet - hleb	Proizvodnja hleba, peciva promet i usluga	60 (40 muškarca i 20 žena)
Tahirovici - nameštaj	Drvena industrija	55 (50 muškarca i 5 žena)
Min - impex	Drvena industrija	14
Samald komerc	Trgovina na veliko i malo prehran. robom	147
Trgovina Reki	Trgovina na veliko i malo prehran. robom	123
Krkuši company	Trgovina na veliko	5
Nafaka	Trgovina na veliko i malo	10
IC sistem	Trgovina na veliko, školskim i kanc. Priborom	2
AC sistem	Trgovina na veliko, školskim i kanc. Priborom	3
Elmir	Građevinsko preduzeće	46
Extra panda	Proizvodnja dežne konfekcije i veleprodaja dežne opreme	9
Rešad komerc	Trgovina na veliko prehranom	7
Subex	roizvodnja peciva i lisnatih testa	26

Udruživanje

U opštini su aktivna dva udruženja preduzetnika: Unija proizvođača tekstila, odeće, obuće i kože i Udruženje privatnih preduzetnika.

Unija proizvođača tekstila, odeće, obuće i kože ima 63 člana; bavi se unapređenjem poslovanja svojih članova, a postignuti značajniji rezultati u dosadašnjem radu su:

- ? Seminar o poreklu robe i carinski propisi sa Upravom carina
- ? Organizacija nastupa novopazarskih proizvođača na beogradskom Sajmu mode
- ? Projekat škola Nacionalne službe za zapošljavanje
- ? Učešće u organizaciji i nastup na novopazarskom sajmu
- ? Potpisan sporazum sa Nacionalnom službom za zapošljavanje o planskom zapošljavanju radnika u 2007. godini
- ? Učešće u formiranju i aktivnostima Opštinskog saveta za zapošljavanje
- ? Više medijskih nastupa

Sa obzirom na činjenicu da je tekstilna industrija najrazvijeniji sektor preradivačke industrije, jedna od manifestacija koja značajno doprinosi promociji i poslovnom povezivanju preduzeća je Merdunarodni sajam tekstila, kože i obuće koji se svake godine održava u Novom Pazaru.

Finansijske institucije

U opštini Novi Pazar ima ukupno 7 domaćih i 13 stranih banaka, kao i 5 osiguravajućih društava. Sve finansijske institucije su locirane u gradu Novom Pazaru. Prosečan broj ekspozitura banaka na 10.000 stanovnika iznosi 2,3. Međutim, veoma nepovoljni kreditni uslovi (visoke kamatne stope) dodatno otežavaju zapocinjavanje novog i razvoj postojećeg biznisa, pre svega u sektoru MSP. Zaključak je, da i pored zadovoljavajućeg broja finansijskih institucija, promotivni finansijski ambijent, usled neusklađenosti sa realnim potrebama, je bez pravih efekata na privredno okruženje.

Izvor: Sajt NBS

3.8. Poljoprivreda

Reljef Novopazarske regije ima uglavnom brdsko-planinska svojstva. Izdvaja se Pešterska visoravan, uske doline Ibra i Lima na istocnim, odnosno zapadnim granicama i nevisoke planine Golije, Radocela, Rogozne, Giljeve, Ninaje, Jadovnika i Zlatara po obodnim delovima Pešterske visoravni. Sastav zemljišta je veoma raznovrstan, pa se sreću škriljci, peščari i konglomerati, krečnjaci, flišni sedimenti, dijabaz-rožnaci, magmatske stene, serpentini i peridotiti, neogeni i kvartalni sedimenti.

3.8.1. Poljoprivredna površina

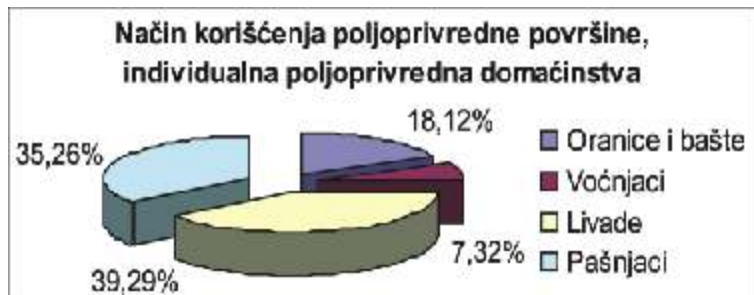
Gotovo polovinu teritorije opštine Novi Pazar (36.270 ha), čini poljoprivredno zemljište. S obzirom na dominantno planinski karakter prostora, u ukupnim poljoprivrednim površinama preovlađuju prirodni travnjaci (70,85%), od kojih livade čine 29,55% ili 10.717 ha, a pašnjaci 41,3% ili 14.981 ha. Oranice čine relativno visokih 23,77% ili 8.620 ha, a voćnjaci 5,38% ili 1.952 ha.

Poljoprivredna površina	Oranice i bašte				Vo njaci	Vinogradi	Livade	Pašnjaci žita	Ribnjaci, trsti i bare industr. Bilje	
	ukupno	od toga								
		žita	industr. bilje	povrtno bilje						sto no krmno bilje
36.270	8.620	4.830	-	1.224	1.913	1.952	36.270	8.620	4.830	-

Izvor: Republički zavod za statistiku - Opštine u Srbiji

Blizu 84% ukupnih poljoprivrednih površina je u privatnom posedu, dok kod pašnjaka udeo društvene svojine iznosi 37%.

Poljoprivredna površina	Oranice i bašte					Vo njaci	Vinogradi	Livade	Pašnjaci žita	Ribnjaci, trsti i bare industr. Bilje
	Ukupno	od toga								
		žita	industr. bilje	povrtno bilje	st no krmno bilje					
30.341	8.521	4.830	-	1.224	1.873	1.952	-	10.471	9.397	-

Izvor: Republički zavod za statistiku - Opštine u Srbiji

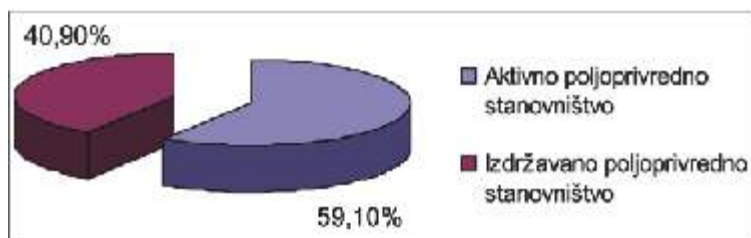
3.8.2. Poljoprivredna gazdinstva

Broj poljoprivrednih gazdinstava na početku 2007. godine iznosio je 2.148. Osnovni cilj registracije poljoprivrednih gazdinstava je sa jedne strane mogućnost apliciranja za pre svega kratkoročne kredite Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Drugi razlog je novčana podrška nekomercijalnim poljoprivrednim gazdinstvima.

3.8.3. Poljoprivredno stanovništvo

Poljoprivredno stanovništvo		Aktivno poljoprivredno stanovništvo				Izdržavano poljopr. stanovništvo	
Ukupno	Žensko	Ukupno	Žensko	Individualni poljoprivr.		Ukupno	Žensko
				Ukupno	Žensko		
8.727	4.047	4.889	2.143	4.769	2.111	3.383	1.904

Izvor: Republički zavod za statistiku - Opštine u Srbiji

Od ukupnog broja registrovanih stanovnika, poljoprivredno stanovništvo čini 10%. Od ovog broja, individualni poljoprivrednici čine 58%.

3.8.4. Usluge za poljoprivrednike

Usluge za poljoprivrednike pre svega pružaju:

- ? Poljoprivredna savetodavna služba Zadruga „Sebeževo“ koja pruža različite vrste savetodavnih usluga
 - Savetodavna aktivnost, obuke, treninzi, seminari
 - Promovisanje savremenih tokova u komercijalnoj poljoprivrednoj proizvodnji, uvođenje standarda aktivnosti, podsticaj i razvoj poljoprivrede kao i donatorskih i kreditnih organizacija
 - Rad na formiranju asocijacija poljoprivrednika po tipu zadruga i udruženja
 - Podsticaj razvoja prerađivačkih kapaciteta
 - Analiza tržišta poljoprivrednih proizvoda
- ? Javna veterinarska stanica „Novi Pazar“ - koja pruža usluge iz oblasti veterinarske medicine na terenu (kurativa i preventiva, zahvati u porodiljstvu, sporovođenje mera dezinfekcije, dezinfekcije i deratizacije)
- ? Pored pomenutih institucija u opštini Novi Pazar postoji niz različitih udruženja koja su dobro organizovana i pružaju različite vrste usluga svojim članovima kao što su: Matična selekcijska služba koju vodi Zadruga „Pljevljani“ i matična selekcijska služba koju vodi zadruga „Agrogenetika“.

3.8.5. Poljoprivredna proizvodnja

Ratarstvo - proizvodnja pšenice i kukuruza

Godina	Pšenica					Kukuruz				
	Ukupan prinos, tona			Prosečan prinos, kg		Ukupan prinos, tona			Prosečan prinos, kg	
	Ukupno	Društvo Svojina	Privatna Svojina	Društvo Svojina	Privatna Svojina	Ukupno	Društvo Svojina	Privatna Svojina	Društvo Svojina	Privatna Svojina
1999.	4.916	-	4.916	-	2.493	5.206	-	5.206	-	2.548
2000.	4.274	-	4.274	-	2.200	3.170	-	3.170	-	1.573
2001.	4.554	-	4.554	-	2.287	4.304	-	4.304	-	2.157
2002.	4.756	-	4.756	-	2.367	3.992	16	3.976	5.333	2.089
2003.	3.894	-	3.894	-	1.994	3.737	-	3.737	-	2.032
2004.	4.616	-	4.616	-	2.467	7.138	-	7.138	-	4.102
2005.	5.665	-	5.665	-	2.767	5.013	-	5.013	-	5.450

Izvor: Republički zavod za statistiku - Opštine u Srbiji

Uzgoj pšenice bele?i stagnaciju u ukupnim prinosima, da bi od 2003. godine usledio porast koji za 2005. godine dostiže iznos od 5.665. tona, što predstavlja najveći ukupni prinos u posmatranom periodu.

Proizvodnja kukuruza beleži drastične oscilacije u ukupnim i prosečnim prinosima koji su, pre svega, posledica uticaja pogodnih ili nepodgovnih vremenskim uslova za uzgoj, ali i usitnjenosti poseda, nepostojanja tržišno orijentisane proizvodnje, propasti velikih agrokombinata („Vojin Popovic“ i „Pešter“), nedostatka primene agrotehnickih mera i tehnološki zastarele mehanizacije.

Povrtarstvo - proizvodnja povrtnog bilja

Uključena je proizvodnja čistog useva i međuuseva, a prosečan prinos za čist usev po godinama izgleda ovako:

Godina	Pasulj ¹		Krompir ¹	
	prinos		prinos	
	ukupan, u tonama	kg po hektaru	ukupan, u tonama	kg po hektaru
1999.	289	1.107	4.591	5.311
2000.	151	982	4.089	5.095
2001.	228	1.109	6.258	7.645
2002.	283	1.482	6.822	8.427
2003.	211	943	9.219	6.599
2004.	291	1.058	5.575	8.068
2005.	327	1.500	5.433	7.851

Izvor: Republički zavod za statistiku - Opštine u Srbiji

Prirodne karakteristike Novopazarske regije pogoduju uzgoju krompira. Iako se ukupan prinos u posmatranom periodu ne povećava, ohrabruje porast prosečnog prinosa po hektaru koji je u posmatranom periodu porastao za 49%. Ovu pojavu delimično možemo tumačiti kao posledicu podrške međunarodnih donatorskih programa (savetodavna i tehnička podrška) u pojedinim opštinama Raškog i Zlatiborskog okruga. Ipak, imajući u vidu usitnjenost poseda koja je uzrokovala nisku akumulativnost povrtarske proizvodnje, prosečni prinosi nisu zadovoljavajući, što potvrđuje podatak da je prosečan prinos krompira u Srbiji u 2005. godini iznosio 11.402 kg/ha.

Vo arstvo - proizvodnja jabuka i šljiva

Godina	Jabuke			Šljive		
	broj rodni stabala	prinos		broj rodni stabala	prinos	
		ukupan, tona	po jednom stablu, kg		ukupan, tona	po jednom stablu, kg
1999.	121.879	1.178	9.7	238.361	1.276	5.4
2000.	127.657	2.764	21.7	251.256	3.415	13.6
2001.	119.261	190	1.6	246.561	365	1.5
2002.	133.274	1.041	7.8	244.391	1.886	7.7
2003.	149.003	3.039	20.4	286.420	2.128	7.4
2004.	130.653	2.151	16.5	308.170	2.319	7.5
2005.	150.505	798	5.3	329.690	1.048	3.2

Izvor: Republi ki zavod za statistiku - Opštine u Srbiji

Ako zanemarimo evidentnu lošu procenu prinosa po stablu, jasno se uo ava trend porasta rodni stabala.

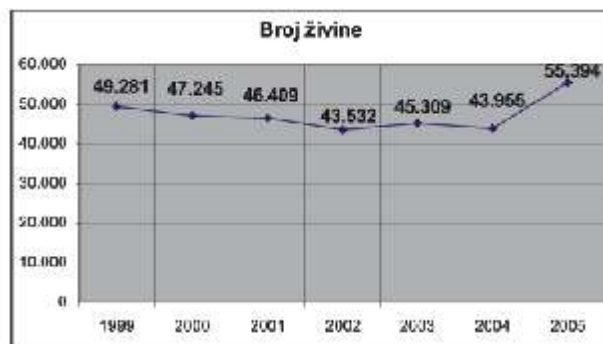
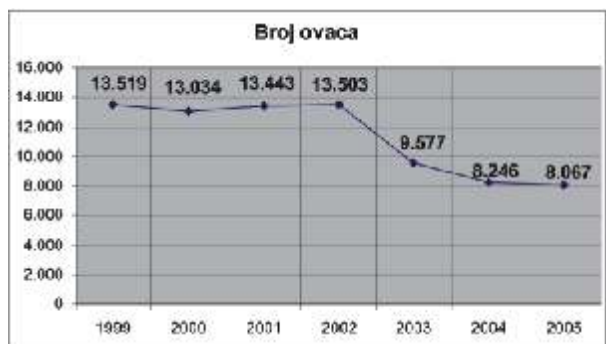
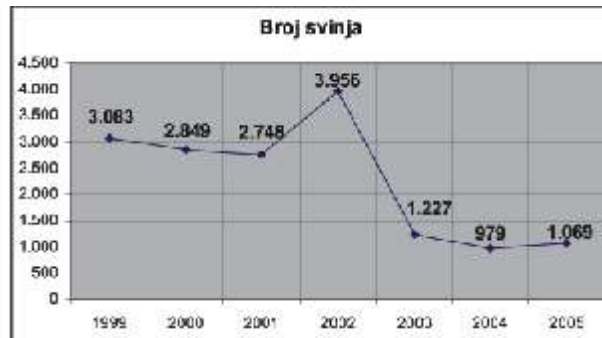
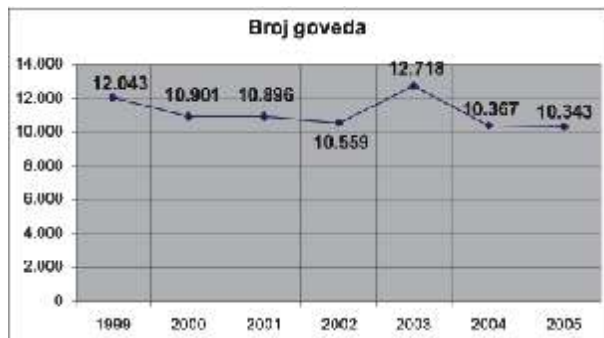
Ovo je pre svega posledica sprovo enja UN-FAO programa na teritoriji Zlatiborskog i Raškog okruga. U okviru programa koji je imao za cilj unapre enje vo arstva, distribuirano je preko 315.000 sadnica jabuka, podržana su udruženja i sprovedena obuka za poljoprivredne proizvo a e, a uspostavljene su i veze sa prera iva kim sektorom. Pored ovog programa i lokalna samouprava poseduje sopstveni program olakšica za nabavu sadnica vo a.

Sto arstvo

Godina	Goveda		Svinje		Ovce		Živina, ukupno
	ukupno	od toga: krave i steone junice	ukupno	od toga: krmake i suprasne nazimice	ukupno	od toga: ovce za priplod	
1999.	12.043	8.737	3.083	204	13.519	11.853	49.281
2000.	10.901	8.329	2.849	204	13.034	12.269	47.245
2001.	10.896	8.173	2.748	209	13.443	12.150	46.409
2002.	10.559	7.843	3.956	209	13.503	11.451	43.532
2003.	12.718	8.674	1.227	203	9.577	5.888	45.309
2004.	10.367	8.221	979	214	8.246	5.269	43.955
2005.	10.343	8.236	1.069	205	8.067	4.612	55.394

Izvor: Republi ki zavod za statistiku - Opštine u Srbiji

Revitalizacija sektora stocarstva je neophodna ako se žele iskoristiti komparativne prednosti za uzgoj svih vrsta stoke u novopazarskom kraju.

Ono što je zabrinjavajuće da broj grla stoke opada - naročito u ovcarstvu. Broj ovaca koji je 1991. godine iznosio 13.519 opao je za oko 40% i na kraju posmatranog perioda iznosi 8.067 grla. Od toga je 57% ovaca za priplod (ovo učešće 1999. godine iznosilo je 86%). Vecina grla se gaji na usitnjenim posedima i za licne potrebe uzgajivaca, tako da je institucionalna podrška (poboljšanje genetskog sastava, sigurnost plasmana, razvoj adekvatnih i sertifikovanih preradivackih kapaciteta, obuka poljoprivrednika) neophodna, bilo da dolazi od strane države, lokalnih vlasti ili međunarodnih donatorskih programa (UN, USAID, EAR). Ono što ohrabruje je porast gajenja živine. To je posledica rasta preradivackih kapaciteta u ovom sektoru (preko 55.000 komada 2005. godine).

Preradivacki kapaciteti

U sektoru prehrambene industrije glavni proizvodi preradivackih kapaciteta su:

? Mleko i mlečni proizvodi

U opštini Novi Pazar kapaciteti za preradu mleka ne zadovoljavaju potrebe lokalnog tržišta. Specificnost je da postoji mlekara („Simlek“ - Deževa) koja je specijalizovana za proizvodnju različitih tipova kvalitetnih sireva (šupljikasti sir, tvrdi kackavalj), a takode poseduje i sve tehnicke uslove i sertifikate za izvoz proizvoda. Kapaciteti ove mlekare su oko 5.000 litara/dan, mada je dnevni otkup i prerada dosta manja i kreće se oko 700 litara.

? Meso i suhomesnati proizvodi

Sektor prerade mesa se zasnivao pre svega na kapacitetima kombinata „Vojin Popovic“ koji je bio nosilac preradivacke industrije (danas se ovi kapaciteti iznajmljuju, dok status ovog preduzeca ne bude promenjen). Pored ove postoji niz malih, privatnih klanica koje ne zadovoljavaju osnovne uslove za obavljanje ove delatnosti, a koriste se za proizvodnju tradicionalnih proizvoda novopazarskog kraja (sudžuk, pršuta). Prerada živinskog mesa je u porastu, zahvaljujuci osnivanju novih preduzeca, što utice i na sam uzgoj živine (55.000 komada 2005. godine).

? Pekarski proizvodi

I pored postojanja više pekara na teritoriji opštine Novi Pazar, jedine ozbiljne kapacitete ima akcionarsko društvo za proizvodnju hleba i peciva „Polet“. Ovo preduzeće je privatizovano i ostvaruje prosečnu dnevnu proizvodnju od 12.000 komada.

3.9. Infrastruktura

3.9.1. Putna i železnička mreža u km

Ukupno	Savremeni kolovoz	Magistralni		Regionalni		Lokalni	
		ukupno	savremeni kolovoz	ukupno	savremeni kolovoz	ukupno	savremeni kolovoz
740	158	58	58	100	46	582	54

Izvor: Republički zavod za statistiku - Opštine u Srbiji

Od ukupne putne mreže u dužini od 740km, najveći deo predstavljaju lokalni putevi (78,7%), koji su u najvećoj meri lošeg kvaliteta (putevi od zemlje ili tucanog kamena).

Veoma su značajna dva magistralna puta M22 i M8 koji se pružaju u pravcu sever-jug i istok-zapad, kao i regionalni putevi koji su samo sa oko 50% dužine zadovoljavaju dobrog kvaliteta. Magistralni putevi zauzimaju 7,8%, a regionalni putevi 13,5% ukupne mreže puteva. Železnička putna mreža ne postoji u opštini Novi Pazar.

U opštini Novi Pazar postoje i nekategorisani putevi u dužini od 735km, koji su uglavnom veoma lošeg kvaliteta, a ponekad i neprohodni u zavisnosti od vremenskih prilika.

Izvori: JP "Zavod za urbanizam, izgradnju i uređenje opštine Novi Pazar", 2007. God.
AD "Novi Pazar Put", 2006. God.

3.9.2. Vodosnabdevanje i upravljanje otpadom

Vodovod		Kanalizacija		Količina otpada (t)
pokrivenost vodovodom	broj priključaka	pokrivenost vodovodom	broj priključaka	
74 %	15.500	8.5 km ²	12.000	24.805.3

U pogledu vodosnabdevanja, grad Novi Pazar usmeren je na korišćenje izvorišta reke Raške i nekoliko manjih izvorišta koja se nalaze u neposrednoj blizini. Zajednički vodovod u Novom Pazaru, koji datira još iz 1960. godine, zamenjen je novim vodovodom sa sistemom za prečišćavanje piće vode tokom 70-tih i 80-tih godina. Sistem je vremenom dograđivan, ali i pored toga, azbestno-cementne cevi koje su lošeg kvaliteta, često pucaju i dovode do neadekvatnog vodosnabdevanja građana Novog Pazara. Sistem vodosnabdevanja je loše konfigurisan, a njegovo funkcionisanje prate veliki gubici, i nedovoljan pritisak.

Po popisu iz 2002. godine, vodovod ima 15.500 priključaka, što čini skoro 74% pokrivenosti grada. Ukupna realizovana primarna dužina mreže iznosi 130 km, a rekonstruisana je samo u dužini od 5 km. Realno se procenjuje da je potrebno dograditi još nekih 20 km primarne vodovodne mreže. U seoskim sredinama se nalaze javni seoski vodovodi, koji crpe vodu iz lokalnih izvorišta. Takođe je u velikoj meri prisutno i individualno snabdevanje domaćinstava iz sopstvenih bunara ili kaptaza malog kapaciteta.

Što se tiče sanitarne infrastrukture, kanalizacija u Novom Pazaru je projektom planirana da bude separacionog tipa, međutim ona se ne koristi kao separacioni kanalizacioni sistem već se sve otpadne vode ulivaju u isti kolektor. Međutim, kanalizaciona infrastruktura je nedovoljna da bi pratila distribuciju otpadnih voda u Novom Pazaru. Ovakva kanalizacija ima nedovoljan kapacitet, a poseban problem predstavlja priključenje kišnih kanalizacija privatnih kuća na kanalizacionu mrežu, što često dovodi do zagušenja sistema i izlivanja otpadnih voda. Potrebno je da se kanalizaciona mreža razdvoji i da bude separacionog tipa.

Ukupna dužina primarne mreže fekalne kanalizacije iznosi 70 km, a kišne kanalizacije 60 km. Glavni kolektori su u lošem stanju i zahtevaju rekonstrukciju u dužini od 20 km. U opštini ne postoji postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda.

U seoskim sredinama uglavnom se otpadne vode iz domaćinstava odvođe u septičke jame, koje su improvizovane i dovode do zagađenja okolnog terena. U mnogim slučajevima otpadne vode se nekontrolisano odvođe u okolne vodotokove i tako direktno ugrožavaju okolno stanovništvo, kao i biljni i životinjski svet.

Prikupljanje otpada je neorganizovano, uz nepoštovanje osnovnih sanitarnih uslova i propisa. Otpad se nekontrolisano odlaga na javne površine, obale reka, itd. Razvrstavanje otpada ne postoji, a za odlaganje se koristila stara deponija Batnjik, koja je neuređena. Deponija Batnjik je zatvorena pre 7 godina. Nova deponija Golo brdo, koja se nalazi na Kominskom brdu, savremeno je opremljena za odlaganje i preradu otpada. Iako je još uvek nedovršena i nema upotrebnu dozvolu, ova deponija se intenzivno koristi.

Na godišnjem nivou se u opštini Novi Pazar odloži 24.805,3 t otpada, od čega je 16.867,7 t poreklom iz domaćinstava, a 7.937,6 t poreklom od preduzeća, institucija i sa javnih površina. Ukupna površina deponija je 25 ha.

Trenutno je u toku projekat italijanske organizacije Coopy - selektiranje kartona, obuka na javnu svesti lokalnog stanovništva o potrebi selekcije, a zatim reciklaže otpada. U seoskim sredinama ne postoji organizovano odlaganje otpada, pa je u toku stvaranja divljih deponija na različitim lokacijama (često pored puteva, na obalama reka i slično).

3.9.3. Elektrifikacija, gasifikacija i grejanje

Stepen elektrifikacije opštine iznosi 100%, dok je pokrivenost toplovodom 5-6% od ukupnog broja stanovnika. U opštini Novi Pazar ima 1.200 domaćinstava i 350 privrednih subjekata koji su priključeni na toplovodnu mrežu. Ukupna grejna površina je 97.000 m². Gasna mreža ne postoji u opštini Novi Pazar.

Izvori: JKP „Vodovod i kanalizacija”, JKP „Gradska toplana”, JKP „isto”, 2007. god.

3.9.4. Prostorno planiranje

Prostorni plan opštine za period do 2020. godine je u fazi usvajanja, dok je generalni urbanistički plan usvojen 2007. godine.

Prema GUP-u površine koje su namenjene razvijanju privrednih delatnosti iznose 200 ha, dok 60 ha obuhvata postojeće radne zone u opštini.

U opštini Novi Pazar postoje 4 industrijske ili radne zone:

- I zona Severna, 1 - 4 km udaljena od grada,
- II zona Dolina Trnavice, 1 - 3 km udaljena od grada,
- III zona Dolina Jošanice, 2 - 4 km udaljena od grada,
- IV zona Potes Dohoviće, 4 - 6 km udaljena od grada.

Okvirna cena zemljišta na planiranim površinama iznosi 5 - 30.000 €/ar.

Postoji potreba za digitalizacijom geodetskih podloga i izradom orto-foto podloga. Cena se procenjuje na 550.000 €

3.9.5. Telekomunikacije

Postoje a telekomunikaciona mre a ima samo 12 po ti i 21.650 pretplatnika. Mre a je nedovoljnog kapaciteta kako bi odgovorila telekomunikacionim potrebama gradskog i seoskog stanovništva, ali i brojnih privrednih subjekata i ustanova. Poseban je nedostatak pristupa telekomunikacijama u udaljenim brdsko-planinskim predelima, kao i na lokacijama koje su od interesa u pogledu turizma.

3.10. Turizam

Imaju i u vidu resurse opštine Novi Pazar i njeno turisti ki atraktivno okru enje (planine Tara, Zlatar, Zlatibor i Kopaonik), mo e se zaklju iti da ova opština poseduje zna ajne potencijale za razvoj turizma

3.10.1. Turisti ke lokacije

U oblasti banjskog turizma, izdvajaju se geotermalni izvori u Novopazarskoj i Raj inovi a banji. Ova dva mesta su pogodna za le enje i rehabilitaciju, kao i rekreativne aktivnosti. Iako navedene lokacije nisu progla ene banjskim podru jima, postoji veliko interesovanje za njih, posebno u cilju le enja, rekreacije i rehabilitacije. Tome doprinose izvori tople vode i zadovoljavaju e izda nosti.

U Novopazarskoj banji nalazi se i Zavod za distrofiju. Ova banja je sa Novim Pazarom povezana jednim asfaltnim putem. Putna površina pokriva podlogu u celini, ali ne postoje trotoarske površine kojima bi se kretali pešaci i bolesni koji borave u banji.

Novopazarska banja ima kapacitet od 180 kreveta, a Raj inovi a banja 100 kreveta. Peđterska visoravan i podgolijska sela predstavljaju zna ajan potencijal za ruralni turizam. Pe terska visoravan je retko naseljena, ima ra trkana sela, sa malim brojem doma instava.

Postoji nagla ena tendencija koncentracije stanovnika u jednom mestu -

Delime?e. To je jedino mesto na Pe teri za koje postoji plan razvoja i Urbanisti ki plan. O igledno je nepostojanje putne infrastrukture, a osim jednog nedovr enog puta, Novi Pazar Delime?e Tutin Leskova, ne postoje drugi putevi sa asfaltnom podlogom.

Golija je veoma lođe povezana sa gradovima u podnođu. Do samog vrha ne postoji asfaltni put. Kapaciteti za smeđtaju turista ne postoje u podgolijskim selima i na Peđterskoj visoravni.

Prirodni resursi op tine Novi Pazar omogu avaju postojanje i letnje i zimske turisti ke ponude:

- ? Imaju i u vidu brdsko-planinsku konfiguraciju terena, kao i vremenski period trajanja zime, na podru ju op tine Novi Pazar postoje pogodni tereni za razvijanje alpskih i smu arskih disciplina. Od skijali ta najpoznatije je Koznik koje se nalazi na planini Goliji. Na pomenutoj lokaciji je instalirana i ara, postoji i planinarski dom koji je u funkcionalnom stanju.
- ? Seoski turizam je, uprkos velikim potencijalima, nerazvijen. U turisti kom pogledu, veoma malo su aktivna samo ona sela koja se nalaze na padinama skija kih lokacija.
- ? Jezero Gazivode je najzna ajniji vodeni prostor op tine Novi Pazar. Povoljno je za razvoj rekreativnih aktivnosti na vodi, koje pak zavise od vremenskih prilika, i vezane su isklju ivo za letnji deo godine.

- ? Grad Novi Pazar je sam po sebi turisti ka atrakcija, imaju i u vidu bogato kulturno-istorijsko nasle e, pejisažna, trgovinska i kulturna obeležja. Poseta trgovinskim centrima u gradu je posebna atrakcija (poslovni turizam). Položaj opštine u mreži regionalnih putnih pravaca, predstavlja veliki potencijal za razvoj tranzitnog turizma, koji je za sada neorganizovan, ali i institucionalno nepodržan. Veoma loša putna infrastruktura predstavlja zna ajan problem za razvoj tranzitnog turizma.
- ? Stari grad Ras sa manastirom Sopo ani, manastir urđevi stupovi koji se zadnjih godina intezivno obnavlja i revitalizuje, kao i srednjevekovno nasle e locirano u dolini Raške, te kulturna bošnja ka baština kao što je hamam, gradski bedem sa dobro o uvanom kulom motriljom, te mnogobrojne džamije, predstavljaju zna ajan turistiški potencijal. Neki od ovih kulturno-istorijskih spomenika su od me unarodnog zna aja, pa postoje realne predispozicije za razvoj izletni kog i ekskurzijskog turizma.
- ? Nikako ne treba izostaviti svetovne i duhovne obi aje, poput verskih praznika, svetkovina, sabora, itd., koji samo doprinose postoje oj turisti koj ponudi u pogledu njene prepoznatljivosti i jedinstvenosti.
- ? iste reke bogate ribom stecište su brojnih ribolovaca. U tom smislu su najatraktivnije vode Raške, Ljudske, Deževske i Šaronjske reke. Pored reka, za ribolov je privla no i jezero Gazivode. Ribolovni turizam je za sada nerazvijen i neorganizovan, bez postojanja ure enih lokacija, i potrebnih objekata (parking prostori, kontejneri za sakupljanje otpada, itd.).
- ? Reke Raška, Ljudska i Ibar pogodne su za razvoj izletni kog turizma. Reka Raška nije na adekvatan na in ure ena u delu kojim proti e kroz dolinu koja je pod zaštitom UNESCO-a. Lokaliteti uz i oko reke su zapušteni i neobeleženi. Ljudska reka ima neure eno korito, izletni ke ta ke su neure ene. Dolinom Ibra prolazi magistralni pravac koji po inje u Crnoj Gori i prostire se do samog Beograda.
- ? Na teritoriji opštine Novi Pazar, postoji lovište „Rogozna“, u kome dominira sitna divlja . Lovni turizam je neorganizovan, bez ure enih lovišta i smeštajnih kapaciteta.
- ? S obzirom da Muzej “ Ras “ uva pokretna kulturna dobra sa teritorije opštine Novi Pazar, predstavlja zna ajno mesto u turisti koj ponudi.

Izvor: Turistu ka organizacija

3.10.2. Smeštajni kapaciteti

Naziv ustanove	Vrsta ustanove (hotel/motel)	Kategorija	Broj soba				Broj kreveta
			Jednokrevetne	Dvokrevetne	Trokrevetne	Apartmenti	
Tadž	Hotel	II - 4 zvezdice, nova oznaka	3	15	2	2	46
Vrbak	Hotel	3 zvezdice	14	25	6	5	92
Denis	Hotel	4 zvezdice	3	-	4	-	15
Atlas	Hotel	nije kategorisan	8	14	10	4	74
Sopo ani	Motel	nema podataka	8	3	4	2+8	60
OXA	Hotel	3 zvezdice, uskoro 4 zvezdice	6	5	8	0+11	100
Ras	Motel	B kategorija	20	30	6	-	98
Kan	Hotel	3 zvezdice	4	9	3	-	31
Palma	Hotel	nema podataka	17	2	1	-	24

Izvor: Hoteli

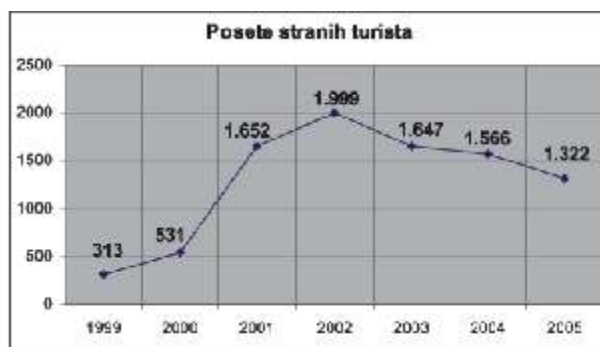
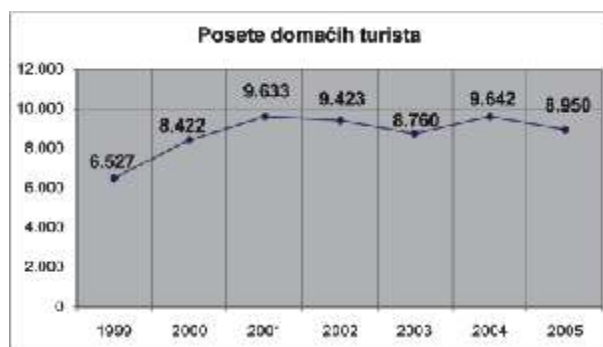
Kada je re o smeštajnim kapacitetima, u opštini Novi Pazar postoji 7 hotela, i 2 motela. Od hotela se izdvajaju Denis i Tadž koji imaju kategoriju 4 zvezdice. U okviru turisti kog centra Odvra enica postoji hotel Golija, koji nije kategorisan. Hotel ima kapacitet od 110 ležajeva, dok u okviru turisti kog centra na Goliji postoji šest skijaških staza, od kojih su 5 dužine 450 - 1200 m. U planu je izgradnja dve staze sa visinskom razlikom od 200 m dužine 1.500 m.

Ortacko Društvo „GOS“ Ravic hotel takode nije kategorisan. Ima kapacitet od 10 soba: 6 trokrevetnih, 3 dvokrevetne i 1 petokrevetne sobe. U opštini Novi Pazar postoji 8 restorana. Svi su nekategorisani, a vecina ima funkciju restorana domace kuhinje. Kapacitet im se krece u opsegu od 50 do 300 mesta za sedenje.

3.10.3. Ostvarene posete

Godina	Doma i turisti			Strani turisti		
	broj poseta	broj no enja	prose an broj no enja	broj poseta	broj no enja	prose an broj no enja
1999.	6.527	38.814	5.9	313	357	1.1
2000.	8.422	52.086	6.2	531	607	1.1
2001.	9.633	57.677	6.0	1.652	2.781	1.7
2002.	9.423	66.161	7.0	1.999	3.972	2.0
2003.	8.760	65.226	7.4	1.647	2.821	1.7
2004.	9.642	55.008	5.7	1.566	2.565	1.6
2005.	8.950	50.690	5.7	1.322	2.085	1.6

Izvor: Republi ki zavod za statistiku - Opštine u Srbiji

Imajuci u vidu nedovoljnu prezentaciju turisticke ponude opštine Novi Pazar, kao turisti se uglavnom mogu sresti domaci gosti, i to najcešce putnici koji koriste postojece magistralne pravce, deca koja su na ekskurzijama, i korisnici banjskog turizma.

U poslednjem periodu, broj domacih i stranih turista se ne menja znacajno, i ima tendenciju opadanja. Broj stranih turista u 2005. godini je skoro 7 puta manji od broja domacih turista.

3.11. Obrazovanje

U okviru javno-socijalne infrastrukture Novog Pazara, veoma važnu ulogu zauzima obrazovanje. U opštini postoje ustanove koje se bave predškolskim, osnovnim, srednjim i visokim obrazovanjem.

3.11.1. Predškolsko obrazovanje

Broj ustanova	Broj dece korisnika	Prema dužini dnevnog boravka			Broj dece koja borave besplatno
		do 5 asova	9-11 asova	preko 11 asova	
1	1.450	511	939	-	511

Izvor: Republi ki zavod za statistiku - Opštine u Srbiji

U opštini postoji predškolska ustanova “Mladost” koja obuhvata tri objekta (radne jedinice “Mladost”, “Naše Dete” i “Decija radost”). Objekti se nalaze u gradu i u njima se obavljaju delatnosti sa decom jaslenog uzrasta (od 12 meseci do 36 meseci) i sa decom vrtickog uzrasta (od 3 do 7 godina). Broj dece na gradskom poducju obuhvacene u celodnevnom boravku (od 11 casova) je 1106. Na seoskom poducju obuhvacena su pri objektima osnovnih škola, deca pripremnog predškolskog programa kao i u gradu. Ukupan broj dece pripremnog predškolskog programa je 1212 u gradu i na seoskom poducju je 225. Sveukupan obuhvat dece u predškolskoj ustanovi “Mladost” je 2573.

U predškolskoj ustanovi realizuje se rad sa razvojnim grupama (deca sa teškocama u razvoju)

Pregled broja dece ometene u razvoju na dužem bolničkom lecenju u Novopazarskoj banji

Razvojna grupa	Do 3 godine starosti	Od 3-6 godina starosti	Pripremna grupa za polazak u školu	Svega
I grupa	4	2	2	8
II grupa	2	3	3	8

Pregled broja dece razvojnih grupa u celodnevnom boravku

Deca ometena u razvoju	Broj grupa	Broj dece
	3	24

Prema istaknutim podacima broj upisane dece u svim obaveznim oblicima vaspitno-obrazovno g rada izgleda ovako:

Vaspitna grupa	DV “Mladost”		DV “Naše dete”		DV “Radost”		Svega	
	Br. Dece	Br. Grupa	Br. Dece	Br. Grupa	Br. Dece	Br. Grupa	Br. Dece	Br. Grupa
Deca do 3 god.	179	6	86	3	76	3	341	12
Deca od 3 do 5,5 godina	263	7	118	3	211	6	592	16
Pripremna grupa	118	3	44	1	44	1	206	5
Deca ometena u razvoju	8	1	8	1	8	1	24	3
Deca na dužem bolničkom lecenju	-	-	-	-	-	-	16	2
Mala škola u gradu	375	15	200	8	395	15	970	38
Mala škola u selu	-	-	-	-	-	-	372	18
UKUPNO	943	32	456	16	734	26	2.521	94

Izvor: PU “Mladost” 2007/2008 god.

Površina smeštajnih kapaciteta po objektima PU “Mladost”

	Površine smeštajnih kapaciteta (objekata)	Površina dvorišta
Vrtic Mladost	860 m ²	3.768 m ²
Vrtic Naše dete	560 m ²	1.460 m ²
Vrtic Decija radost	728 m ²	1.561 m ²
Zavod NP banja	96 m ²	-
UKUPNO	2.296 m ²	15.789 m ²

U izradi je razvojni plan rada, predškolske ustanove „Mladost“, za naredne tri godine.

3.11.2. Osnovno obrazovanje

Naziv osnovne škole	Mesto	Ukupan br. učenika	Istureno odeljenje		Nastavno osoblje	Nenastavno osoblje
			Mesto	Br. Uč.		
Bratstvo	Novi Pazar	1.829	-	-	78	19
Jovan Jovanović Zmaj	Novi Pazar	825	-	-	44	12
Rifat Burdžević Tršo	Novi Pazar	1.429	-	-	57	16
Vuk Karadžić	Novi Pazar	1.777	-	-	84	17
Stefan Nemanja	Novi Pazar	1.601	-	-	83	32
Desanka Maksimović	Novi Pazar	1.021	-	-	67	32
A. S. Leso	Depeva	421	Postenje	133	59	18
			Žaronje	73		
			Zavod Banja	4		
			Kuzmičev	7		
			Kovačev	6		
			Vranovina	8		
			Kosurić	4		
			Novopazarska Banja	21		
			Tužimije	3		
Vitoš	2					
Đura Jakšić	Trnava	303	Rajetić	2	24	12
			Brđani	2		
Rastko Nemanjić Sava	Dojeviće	887	Sebečev	138	83	18
			Sopoćani	39		
			Požege	165		
			Pope	3		
			Baletić	2		
Jožanica	Lukare	1.014	Kominje	70	69	28
			Kružev	15		
			Žunjević	6		
			Grubetić	22		
			Vrbasić	8		
			Mur	593		
Dositej Obradović	Osaonice	251	Bele Vode	103	48	15
			Vužinić	11		
			Svilanovo	9		
			Žitare	4		
			Muhovo	19		
			Krč	13		
			Buž	15		
Selakovac	Novi Pazar	616	-	-	48	9
Stevan Mokranjac	Novi Pazar	396	Raška	85	21	4

U Novom Pazaru postoji 6 osnovnih škola na gradskom području koje pohađaju 8.882 učenika. Na ruralnom području postoji 6 matičnih osnovnih škola, koje ukupno broje 2.968 učenika. Ove matične škole imaju i isturena odeljenja po pojedinim selima, koja imaju od dva, pa do skoro 600 učenika kao što je u naselju Mur. Takođe treba napomenuti i da u Novom Pazaru funkcioniše niža muzička škola „Stevan Mokranjac“ sa 396 učenika, kao i specijalna škola u Novopazarskoj banji.

Imaju i u vidu demografski trend depopulacije seoskih sredina, u pojedinim selima se etvororazredna odeljenja osnovnih škola gase. U osnovnim školama u opštini Novi Pazar zaposlen je 729 nastavnika i 219 nenastavnog osoblja. Osnovne škole imaju zadovoljavajuće kapacitete vezane za ljudske resurse. Eventualne promene može doneti planirana izgradnja školskih objekata.

3.11.3. Srednje obrazovanje

Naziv srednje škole	Ukupan broj učenika	Nastavno osoblje	Nenastavno osoblje	Obrazovni profil	Broj odeljenja	Broj učenika
Gimnazija	981	63	17	Opšti	8	268
				Društveno jezički	11	363
				Prirodno matematički	11	320
				Informatički	1	30
Ekonomsko - trgovinska škola	1.366	97	23	Ekonomski tehničar	21	691
				Finansijski tehničar	1	35
				Pravni tehničar	8	252
				Trgovinski tehničar	5	164
				Trgovac	1	31
				Ugostiteljski tehničar	1	35
				Konobar	2	57
				Muški frizer	1,5	49
				Ženski frizer	2	52
				Službenik osiguranja	-	-
				Turistički tehničar	-	-
				Pekar	-	-
Tehnička škola	1.098	78	25	Mašinski tehničar za komp. konstrukciju	5	142
				Pogonski tehni. mašinske obrade	2	62
				Automehaničar	1,75	53
				Autolimar	0,75	48
				Mašibravar	0,25	4
				Instalater	0,25	13
				Bravar	1	18
				Elektrotehničar za unarađivanje	5	152
				Elektroteh. elektromot. pogona	2	43
				Elektroteh. radio i video tehnike	3	81
				Elektrotehničar energetike	2	57
				Autoelektričar	2	59
				Elektromeh. za mašinsku opremu	1	23
				Elektroinstalater	0,5	17
				Elektromeh. za term. i rashl. ur.	2	63
				Tehničar drumskog saobraćaja	6	184
				Vozač motornih vozila	3	85
Tehničar za kompjutersko upravljanje	-	-				
Elektrotehničar elektronike	-	-				
Elektrotehničar za term. i mašinske	-	-				
Elektromonter mreža i postrojenja	-	-				
Škola za dizajn tekstila i kože	866	77	18	Tehničar modelar odeće	6	178
				Konfekcijski tehničar	6	164
				Konfekcionar kroja	6	177
				Mehaničar tekstilnih mašina	2,5	69
				Tehničar modelar kože	6	169
				Obučar	3	86
				Galanterac	0,5	14
				Šivač tekstila	1	6
				Dizajner odeće	-	-
Dizajner proizvoda od kože	-	-				
Medicinska škola	485	63	5	Medicinska sestra tehničar	9	291
				Pedijatrijska sestra tehničar	5	165
				Ginekološko-akušerska sestra	1	33
				Stomatološka sestra	-	-
				Fizioterapijski tehničar	-	-

U opštini Novi Pazar postoji pet srednjih škola koje imaju 4.796 daka. Sve ustanove su locirane u samom gradu Novom Pazaru, i ne postoje isturena odeljenja u ruralnom području. U okviru srednjoškolskog obrazovanja, postoji velika raznovrsnost obrazovnih profila, koji se svake upisne godine uskladuje sa potrebama identifikovanim u Zavodu za zapošljavanje.

U srednjim školama radi 378 nastavnika i 88 nenastavnih radnika. Kreiranje novih obrazovnih profila znaci i potrebu za zapošljavanjem novih nastavnih kadrova, što može da predstavlja znacajan problem u razvoju obrazovanja opštine. Eventualne izmene mogu nastati i kao posledica sprovođenja reforme obrazovanja Republike Srbije.

Uvođenje novih područja rada i zanimanja ce bitno uticati na smanjenje fonda casova određenog broja uposlenih kadrova, ali ce zato uvecati mogucnosti zapošljavanja novog obrazovnog kadra i bržeg zapošljavanja učenika koji završe srednju školu. Osim toga, u Novom Pazaru radi Gazi Isa Begova medresa kao srednješkolska ustanova. U školskoj 2006/2007 godini Medresu pohada 276 učenika. Do sada je diplomiralo 262 medresenata, a u vaspitnom procesu ucestvuje 77 zapošljenih (54 profesora i vaspitaca i 23 lica tehnickog osoblja).

3.11.4. Visoko obrazovanje

U opštini Novi Pazar postoje dva univerziteta od kojih je jedan državni, a drugi privatni. Tu su još i privatni fakultet za trgovinu i bankarstvo "Braca Karic", i istureno odeljenje državnog Uciteljskog fakulteta iz Beograda.

Ukupan broj upisanih studenata u školskoj 2007/08. Godini

DRŽAVNI UNIVERZITET	BROJ STUDENATA
1. FILOZOFSKI FAKULTET	488
2. PRAVNO-EKONOMSKI FAKULTET	643
3. FAKULTET TEHNI KIH NAUKA	383
UKUPNO	1.514

Na državnom univerzitetu u okviru nabrojanih fakulteta postoje sledeci smerovi: 1) srpski / bosanski jezik, 2) psihologija, 3) biologija, 4) pravo, 5) ekonomija, 6) matematika, 7) informatika, 8) gradevina, 9) arhitektura, 10) sport / rehabilitacija i 11) umetnost

Pored upisanih studenata Univerziteta u Novom Pazaru, u zgradi Univerziteta odvija se nastava za studente isturenih odeljenja Pravnog fakulteta iz Kosovske Mitrovice i Uciteljskog fakulteta iz Beograda

FAKULTET	BROJ STUDENATA
1. U iteljski fakultet - Beograd odeljenje u N.Pazaru	281
2. Pravni fakultet - K.Mitrovica odeljenje u N. Pazaru	201
UKUPNO	482

Na Univerzitetu rade:

Redovni profesori	Vanredni profesori	Docenti	Asistenti	Asistenti pripravnici	Lektor	Saradnici u centru za NIR.
11	6	25	11	7	1	8

Državni univerzitet u Novom Pazaru osnovan je 26. 10. 2006. godine i daje mogucnost obrazovanja visokog kvaliteta svim strukturama stanovništva jer uz veliki broj studenata koji su na budžetu, omogucava i samofinansiranje uz podnošljive materijalne izdatke, što koristi znatan broj studenata.

Izvor: Opštinska uprava 2007/2008. god.

Druge visokoškolske ustanove

Fakultet / viša škola	Kategori- zacija (drž./priv.)	Nastavnici		Broj studenata			do sada diplo- mi- rani
		redovni	vanredni	upisani			
				na budžetu	sufinansi- rani	samofinansi- rani	
Fakultet za trgovinu i bankarstvo	Privatni	36	25	10	-	398	99
Fakultet za islamske studije	/	31 (uklju uju i asistente)		113 redovnih, 62 vanredna			12
Internacionalni univerzitet	Privatni	212 profesora i 63 asistenta		-			-

Izvor: Fakultet za trgovinu i bankarstvo, Fakultet za islamske studije, Internacionalni univerzitet

3.11.5. Specijalne škole

U opštini Novi Pazar ne postoje zasebne specijalne škole, već su u okviru tri ustanove organizovana specijalna odeljenja

- ? Osnovna škola „Desanka Maksimovic”
- ? Osnovna škola „Jovan Jovanovic Zmaj”
- ? Srednja škola za dizajn, tekstil, kožu i obucu

U Novopazarskoj banji postoje 3 izdvojena odeljenja za decu sa posebnim potrebama sa ocuvanim intelektom, osnovne škole „Aleksanadar Stojanovic Leso”, koju pohađa 3 učenika u I-om razredu, 1 učenik u V-om razredu i 2 učenika u VII-om razredu. Od osnivanja 1976 do 2007, pohađalo 240 učenika. U osnovnoj školi „Desanka Maksimovic” postoji specijalno odeljenje „Škola za decu lako mentalno ometenu u razvoju“, koju pohađa 42 učenika u 8 odeljenja. Od osnivanja 1976 do 2006, završilo je 235 učenika.

U osnovnoj školi „Jovan Jovanovic Zmaj” postoji specijalno odeljenje „Kombinovano odeljenje sa posebnim potrebama slušno oštećeni”, koju pohađa 6 učenika u jednom odeljenju. Od osnivanja 2004 do 2006, uspešno završio 1 učenik.

U Srednjoj školi za dizajn, tekstil, kožu i obucu postoje 3 specijalna odeljenja, obrazovnog profila šivac tekstila, koju pohađa prosečno 5 učenika po odeljenju. Od osnivanja 1993 do 2006, završilo je 105 učenika. U opštini Novi Pazar ne postoje ustanove koje se bave aspektom neformalnog obrazovanja.

Izvor: Školske ustanove u opštini Novi Pazar 2007/2008. god.

3.12. Zdravstvena i socijalna zaštita

3.12.1. Zdravstvena zaštita

Broj lekara, zubnih lekara i farmaceuta u zdravstvenoj službi, 2005. Godine

Ukupno lekara	Lekari u pojedinim službama						Diplomirani farmaceuti	Broj stanovnika na jednog lekara
	Opšte i specijalne medicines	Za borbu protiv TBC	Za zdravstvenu zaštitu žena	Za zdravstv. zaštitu predšk. dece	Za zdravstv. zaštitu škol. dece i omlad.	Za zaštitu i le enje zuba		
243	111/132	3	5	20	5	36	10	450

Izvor: Uprava Zdravstvenog Centra Novi Pazar

Prema statističkim podacima, na jednog lekara dolazi 450 stanovnika opštine, to je veći broj od proseka u Republici Srbiji koji iznosi 378 stanovnika. Podatak ukazuje na opterećenost zaposlenih medicinskih radnika i potrebu za angažovanjem dodatnog kadra.

U Novom Pazaru se nalazi i Specijalna bolnica „Novopazarska banja“ za lečenje progresivnih mišićnih i neuromišićnih bolesti.

Nosilac zdravstvene zaštite u Novopazarskoj Banji je Zavod za distrofiju, a ova ustanova raspolaze sa najsvremenijom opremom i spada u vodeće rehabilitacione centre u Srbiji. Nalazi se na lokaciji puteva Beograd Novi Pazar – Jadransko more, i od grada Novog Pazara je udaljena 3 km. Ova ustanova obuhvata kompleks bolničke fizikalne medicine. Bogata je hipotermalnim (temperatura do 15°C), i hipertermalnim vodama, sa temperaturom vode na izvoru do 52°C. Osećajne strukture kadra su: lekari opšte medicine, kao i specijalisti za neurologiju, internu medicinu i fizijatriju. Takođe, strukturu čine i 2 defektologa, 1 socijalni radnik, 18 fizioterapeuta i 25 medicinskih sestara.

Smeštajni kapaciteti ove ustanove su 180 ležajeva, a sve sobe imaju toplu vodu.

Pregled zdravstvenih ustanova

Zdravstveni centar	Domovi zdravlja	Zdravstvene stanice	Ambulante (mesto)	Kadrovska struktura					
				specijalisti	lekari	na specijal.	zdravstveni radni. sa VSS	zdravstveni radni. sa SSS	nemedicinsko osoblje
Novi Pazar	Novi Pazar	Dom zdravlja Bukreš	Vranovina Đitare						
		Deževa	Pazarište Vučine						
		Šaronje	Rajetiće						
		Lukare	Odojeviće						
		Trnava	Pope Grubetiće						
Ukupno kadrova:				72	141	30	47	447	268

Izvor: Dom zdravlja / lokalna samouprava

Ambulante nisu pokrivene radom lekara specijalista, a samo 4 lekara opšte prakse pokrivaju oblast koja gravitira ka navedenim seoskim ambulancama. Na ruralnom području opštine je nedovoljan broj zdravstvenih objekata, a postoje i objekti kojima je otežan pristup zbog udaljenosti i specifične konfiguracije terena.

Osim navedenih najvažnijih aparata za dijagnostiku i lečenje, postoji i druga prateća oprema. Zdravstvenom Centru u Novom Pazaru nedostaju potrebni aparati na odeljenjima ginekologije, hirurgije, neurologije, itd. Službe i dispanzeri su takođe u nedostaku opreme i aparata.

Tehnička opremljenost:

Zdravstvena ustanova	Zdravstvena oprema		
Novi Pazar	- Skener	- Inkubator	- Ultrazvuk
	- Sterilizator	- Inhalatori	- Rentgen
	- Mamot	- Laringoskop	- Audiometar
	- Defibrilatori	- Autoklav	- Spektrofotometar
	- Aparati za kiseonik	- Mikroskop	- Aparati za hemodijalizu
	- EKG	- Aspirator	

Izvor: Dom zdravlja / lokalna samouprava

Pregled apotekarskih ustanova

Apotekarska ustanova	Apotekarske stanice
Dom zdravlja Novi Pazar	Apoteka I, u okviru Doma zdravlja
	Gradska apoteka II, u ul. 28. novembra
	Apoteka u okviru školskog dispanzera u ul. S. Nemanja
	Apoteka u ul. 28. Novembra
	Bonli ka apoteka u okviru Doma Zdravlja

Izvor: Dom zdravlja / lokalna samouprava

U okviru Doma zdravlja Novi Pazar postoji 5 apotekarskih stanica. Sve su smeštene u gradu Novom Pazaru.

3.12.2. Socijalna zaštita

Nosioci socijalne zaštite su Centar za socijalni rad, koji trenutno zbrinjava 4.006 lica, i Crveni krst, sa 6.763 zbrinutih lica.

Po starosnim kategorijama, Centar za socijalni rad trenutno ima zbrinutih:

- ? 1.613 odraslih lica ili 40,2%,
- ? 1.521 dece ili 38%,
- ? 872 ostarela lica ili 21,8%.

U odnosu na 2006., u 2007. godini je značajno porastao broj lica sa potrebama za socijalnom pomoć, što ukazuje na potrebu za razvojem pomenutih institucija, kao i zdravstvenog sektora socijalne zaštite.

Centar za socijalni rad po potrebi angažuje lekare iz Zdravstvenog centra Novi Pazar, kao i ostale kadrove ukoliko se za njima ukaže potreba. Od kadrova Centar za socijalni rad upošljava pravnike, pedagoge, andragoge, socijalne radnike (takođe najveći broj zaposlenih), psihologe i sociologa.

U Novom Pazaru postoje socijalnohumanitarne (nevladine) organizacije: Savez gluvih sa 1100 lica oštećenog sluha i govora, Savez slepih sa 185 članova i Savez civilnih invalida rata sa 126 članova, Društvo paraplegičara sa 45 članova, Društvo za cerebralnu paralizu sa 94 članova, Društvo za pomoć mentalno nedovoljno razvijenih lica sa 900 registrovanih mentalno ometenih osoba.

Finansiranje postojećih Saveza se vrši iz sredstava opštinskog budžeta. Takođe postoji i Centar za decu „Duga“, Savetovalište za decu, omladinu i porodicu. Crveni krst u Novom Pazaru pruža pomoć za 5200 raseljenih lica sa Kosova i Metohije, a takođe zbrinjava 763 raseljena lica iz BiH, kao i 800 lica iz opštine Novi Pazar. Broj korisnika socijalne zaštite može da bude i veći prema trenutnoj situaciji i potrebama.

Od međunarodnih humanitarnih organizacija u Novom Pazaru postoji Mercy Corps, Crveni krst Luksemburga, a do skoro je bila prisutna i Anadolska fondacija za razvoj.

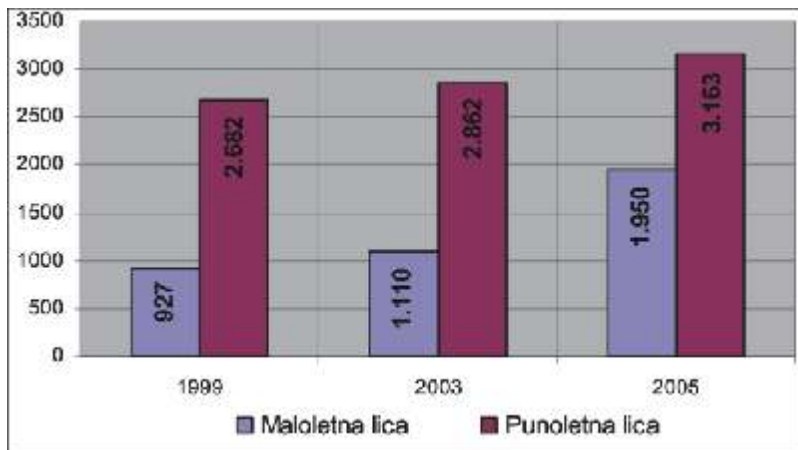
Korisnici usluga centara socijalne zaštite

Godina	Maloletna lica							Punoletna lica						
	Ukupno	Ugroženi porodičnom situacijom	Sa poremećajima u ponašanju	Mentalno zaostali	Ometeni u fizičkom razvoju	Sa kombinov. smetnjama	Ostali korisnici	Ukupno	Lica sa poremećajima u ponašanju	Fizički i psihički ometena lica	Materijalno neobebežena lica	Nezbrinuta lica	Ostarela lica	Ostali korisnici
1999.	927	673	209	29	9	3	4	2.682	22	601	925	194	439	501
2003.	1.110	886	172	34	11	3	4	2.862	24	491	1.050	245	472	580
2005.	1.950	1.726	141	52	30	7	4	3.163	26	517	1.307	252	482	579

Izvor: Republički zavod za statistiku - Opštine u Srbiji

Period posmatranja identifikuje povećanje broja korisnika socijalne zaštite i to kada je reč o maloletnim licima za 1.041, a punoletnim licima za 481.

Izvor: Ministarstvo zdravlja

Razlog za povećanje broja korisnika socijalne zaštite leži u povećanju broja raseljenih lica, migracijama stanovništva u gradske sredine, povećanju broja nezaposlenih osoba usled propadanja i privatizacije velikih društvenih sistema, itd..

3.13. Kultura i sport

3.13.1. Kultura

Bogata kulturno-istorijska prošlost novopazarskog kraja ostavila je trajno svedocanstvo u vidu brojnih interesantnih lokacija i institucija sa dugom tradicijom postojanja i delovanja.

Kulturni život u opštini kreira nekoliko institucija, od kojih je najvažniji opštinski Dom kulture. Sledeca tabela daje prikaz svih znacajnih kulturnih institucija u opštini. Vecina njih je novijeg datuma osnivanja, a njihova delatnost je još u fazi razvoja.

Naziv institucije	Mesto	Opis delatnosti	Godina osnivanja
Dom kulture "Oslobođenje"	Novi Pazar	Negovanje, razvijanje i afirmacija kulture, organizacija kulturnih programa i manifestacija u svim oblastima kulturnog delovanja.,	1963.
Sandžacko udruženje likovnih umetnika	Novi Pazar	Okupljanje likovnih stvaraoca i umetnika iz celog Sandžaka, organizacija rada svojih članova, kao i afirmacija stvaralaštva kroz izložbe i druge vidove prezentacije.	2004.
Regionalno pozorište	Novi Pazar	Umetni ko književno stvaralaštvo	2003.
„Duga“	Novi Pazar	Realizacija projekata koji su vezani za decu i omladinu, psihološko savetovanje, škole stranih jezika, radionice, trlbine, obrazovne emisije.	2003.
Kulturno-umetnicko društvo „Sandžak“	Novi Pazar	Oživljavanje i prenošenje nacionalne kulture iz oblasti folklor.	1999.
Kulturno umetnicko društvo „Senko Rašljanin“	Novi Pazar	Negovanje folklorne i kulturne tradicije kraja.	2003.
Kulturno umetni ko društvo „Ras“	Novi Pazar	Kulturno umetnicki rad, održavanje tradicija naroda i narodnosti ovog kraja i drugih krajeva preko folklorne, pevacke i muzicke grupe.	2003.
Istorijski arhiv „Ras“	Novi Pazar	Zaštita, uvanje i prezentacija arhivske gra e	1980.
Muzej „Ras“	Novi Pazar	Prikupljanje, uvanje, obrada i izlaganje pokretnih kulturnih dobara	1953.
Narodna biblioteka „Dositej Obradovic“	Novi Pazar	uvanje i izdavanje knjiga, asopisa i dr. Publikacija	1947.

Izvor: Lokalna samouprava

3.13.2. Kulturno-istorijska baština

Od spomenika kulture koji su pod zaštitom Republike Srbije, izdvajaju se sledeci lokaliteti koji imaju najveći kulturno-turisticki potencijal:

- ? UR EVI STUPOVI u Rasu. Manastir Svetog orda osnovao je veliki župan Stefan Nemanja, na uzvišenju iznad prestonice Rasa. Crkva je, prema natpisu izgrađena 1170/71. god. Živopis je ocuvan fragmentarno, dok je jedan deo fresaka prenesen u Narodni muzej u Beogradu. Od svih Nemanjinih zadužbina, jedino su se u ovoj crkvi sacuvale freske.
- ? MANASTIR SOPOCANI u blizini Rasa. Zadužbina kralja Uroša I. Živopis crkve Svete Trojice u Sopocanima predstavlja jedan od najimpresivnijih fresko-ansambala u vizantijskom slikarstvu. Sopocanske freske su nastale u drugoj polovini XIII veka. Spomenik je, u okviru celine Stari Ras sa Sopocanima, upisan u Listu svetske kulturne i prirodne baštine 1979. godine.
- ? ALTUN-ALEM DŽAMIJA u Novom Pazaru. Džamija sa zlatnim alemom-kamenom, spada u najcuvenije novopazarske džamije. Cuveni graditelj Abdul Gani, poznat još i kao Mujezin hodža al Medini, sagradio je ovu džamiju u prvoj polovini XVI veka.
- ? NOVOPAZARSKA TVR AVA u Novom Pazaru. Nastala je u šestoj deceniji XV veka, neposredno po osnivanju Novog Pazara. Podigao ju je poznati skopski krajišnik Isa-beg Ishakovic kao malo gradsko utvrđenje. Sagradena je kao lako palisadno utvrđenje od drveta sa rovovima okolo, da bi posle Austro-turskog rata dobila današnji izgled.
- ? Srednjovekovni GRAD JELEC 12 km južno od Novog Pazara. Prvi put se pominje 1282. god. U literaturi je poznat kao župski grad sagraden na nepristupacnom terenu. Manjih je razmera i danas je potpuno u ruševinama.
- ? PETROVA CRKVA u Rasu. Sedište episkopije u X veku, a tokom citavog srednjeg veka sacuvala je izuzetno znacajan položaj. Tokom vremena, crkva je više puta prepravljana.
- ? AMIR-AGIN HAN u Novom Pazaru. Nalazi se u centru grada, potice iz XVII i XVIII veka. Sastavni deo hana je i niz zanatskih radnji koje cine tradicionalni okvir ambijentalne vrednosti, a ujedno su i poslednji ostaci nekadašnje "Tesne caršije", nepovratno uništene posle Drugog svetskog rata.
- ? CRKVA SVETOG DIMITRIJA u Janackom polju. Crkva je gradena polovinom XVII veka. Prilikom zidanja korišćeni su nadgrobni spomenici sa srednjovekovne bogomilske nekropole usred koje je objekat podignut. Živopis crkve koji je delimicno ocuvan, potice iz XVII veka.
- ? CRKVA SVETOG NIKOLE u Štitarima. Pripada grupi seoskih grobljanskih crkava, nastalih u vreme turske vlasti, u okolini manastira Sopocani. Crkva je nastala sredinom XVII veka. Od živopisa je ocuvan samo deo fresaka u oltarskom prostoru, koje poticu iz XVII veka.
- ? CRKVA SVETE MARINE-MARINICA u Doinovicima. Svrstava se u skupinu seoskih crkava nastalih u ovom kraju tokom XVII veka. Sagradena je od kamena. Freske Marinice su svakako vredne pažnje.
- ? STARI HAMAM u Novom Pazaru. Sagraden je između šezdesetih i sedamdesetih godina XV veka kao zadužbina Isa bega Ishakovica, osnivaca Novog Pazara. Nalazi se u najstarijem delu grada, u neposrednoj blizini turske tvrđave, na desnoj obali Raške. Gradevina spada u grupu dvojnih hamama, odvojena na dva potpuno podeljena i gotovo simetricna dela-muški i ženski.

- ? CRKVA SVETOG PETRA I PAVLA u Popama, oko petnaest kilometara zapadno od Novog Pazara. Sagrađena je 1650/51. god, o emu svedo i sa uvan natpis. Obe ove crkve le e na podu ve e trobrodne bazilike koja je ovde i najstariji objekat kulture. U neposrednoj okolini crkve razvila se velika srednjovekovna nekropola.
- ? STARI HAMAM u Novopazarskoj banji. Sasvim je verovatno da je hamam izgrađen ubrzo po naseljavanju Turaka. Unutra nje prostorije, njihova veli ina i raspored, kao i spoljni izgled hamama odgovara klasi noj koncepciji turskih kupatila.
- ? HASAN ELEBIJA (ARAP) D AMIJA u Novom Pazaru. Prvi put se pominje u popisu iz 1528 god., to govori da ova građevina spada u red najstarijih. D amiju je podigao Hasan elebija, po jednom predanju on je bio BEG, a po drugom predanju turski oficir arapskog porekla, pa otuda i naziv ARAP DĀMIJA. Prema nekim saznanjima dĀmija je obnovljena 1689 godine.
- ? CRKVA SVETOG LAZARA u ivali ima. Prema zapisu na crkvi, crkva je izgrađena 1624/25.god., a verovatno u isto vreme i ivopisana. Građevina je malih dimenzija, jednobrodna.
- ? BOGORODI INA CRKVA u Kova evu. Crkva je o uvana u delimi no poru enom stanju i predstavlja jednu od zna ajnih sakralnih građevina sagrađenih, verovatno, posle obnove Pe ke patrijar ije.
- ? KURD- ELEBIJINA (PA INA) DĀMIJA u Novom Pazaru. DĀmiju je podigao novopazarski muteselim Ejup-pa a Ferhatovi 1837. godine. D amija ima zanimljivo dekorisan enterijer, rađen u duhu okasnelog levantijskog baroka. DĀmija je bogato ukrađena.
- ? HUREMOVA (BOR) DĀMIJA (sa grobljem) u Novom Pazaru. DĀmiju je podigao Hadpi-Hurem u XVI veku. Viđe puta je stradala i obnavljana. Na nekadađnji izgled dĀmije jedino podse a njen lepo građen minaret. Groblje kraj d amije zna ajno je zbog nekoliko grobova sa zanimljivim ni anima iz 1787., 1853. i 1854. godine.
- ? VELIKO GROBLJE-PARICE Groblje zauzima vrlo veliki kompleks i danas je aktivno, a najve im delom pripada novijem dobu. Me?utim, sa uvani su ostaci triju skupina starih ni ana bez natpisa, ali ije forme, na in obrade i druge okolnosti daju mogu nost za osnovanu pretpostavku da je ovde sahranjivanje vr enojo u XVI veku, ako ne i ranije.
- ? GROBLJE GAZILAR SA TURBETOM DERVIĀ AHMET-GURBIJE I ABDULKADIRA u Novom Pazaru. Spada me?u najve a muslimanska groblja u Sand aku. Postojanje ovog groblja zabeleđeno je 1611. god. Tu su sahranjeni branioci Novog Pazara iz Austro-turskog rata 1683-99.
- ? GROBLJE JERMIDE u Novom Pazaru je jedno od najstarijih mezarja nastalo na prelasku XV og u XVI-ti vek. Na ovom groblju nalazi se vrlo star mezar u obliku sarkofaga sa niđanom koji se suđava ka vrhu, na kojem se nalazi turban osmougaone osnove. Velika je verovatno a da je na ovom groblju sahranjeno 20-tak ejhova jedan za drugim pa se zato zove JERMIDE (turski). Na niđanu ispod turbana napisana je Kelimeh ehadet, a ispod njega na vratu ni ana,, Hid retska 1010 godina,, (1504/1505 godina) tozna i da je groblje nastalo pre XVI veka.
- ? LEJLEK (HAVALE AHMED BEG ILI AHMED BEG SILHADAR) DĀMIJA u Novom Pazaru. Prvi pomen ove dĀmije poti e iz 1516. To je na podru ju SandĀkaj jedna od retkih dĀmija sa kupolom.
- ? Srdnjovekovni GRAD RAS, nalazi se oko osam kilometara jugozapadno od Novog Pazara. Utvr?enje je podignuto u XI veku kao i grad Ras. Na dosta strmim padinama brda utvr?enje je imalo podgra?e koje je, tako?e, bilo opasano bedemima. Ceo utvr?eni kompleks opusteo je polovinom XIII veka.
- ? ZGRADA STAROG SUDA u Novom Pazaru. Sazidana neposredno posle Prvog svetskog rata.

- ? UPRAVNA ZGRADA „UNIPROMA“ u Novom Pazaru. Sagrađena kao administrativna kuća 1911. godine. Prvobitno je bila namenjena stanovanju. Međutim, u njoj se obavljala nastava za učenike osnovne škole, sve do šezdesetih godina, kada prelazi u vlasništvo TP „Sloboda“, tj. RO „Uniprom“.
- ? „MITROPOLIJA“ u Novom Pazaru. Jedna od najstarijih zgrada u Novom Pazaru, izuzetan primer narodnog graditeljstva s kraja XVIII veka. U „Mitropoliji“, krajem XIX i početkom XX veka, radila je prva srpska škola, najpre ženska, a potom mešovita. Tokom XX veka više puta je menjala namenu i najduže je korišćena kao stambeni objekat. Građena reprezentativno, za posebnu namenu, ova zgrada je odigrala istorijsku ulogu jer je, uz crkvu bila stecište srpskog življa u periodu turske vladavine.
- ? CRKVA SVETOG NIKOLE u Novom Pazaru. Izgrađena je polovinom XIX veka. Poseban značaj ima veliki ikonostas u unutrašnjosti crkve, slikan u drugoj polovini XIX veka.
- ? JEVREJSKO GROBLJE u Novom Pazaru. Predstavlja jedan od poslednjih tragova materijalne kulture novopazarske Jevrejske zajednice, koja je u Novom Pazaru postojala oko trista godina, sve do Drugog svetskog rata. Groblje nije više aktivno i ne održava se na adekvatan način.
- ? CRKVA LAZARICA u Popama. Nalazi se u zaseoku Purče, dvadsetak kilometara zapadno od Novog Pazara, na putu prema Sjenici. Potpuno najverovatnije iz XVII veka. Crkva je obnovljena u ruševinama.
- ? TURISTI KI DOM „SOPO ANI“ u blizini Rasa. Nalazi se na pošumljenoj zaravni, u neposrednoj okolini manastirskog kompleksa. Dom je nastao u periodu posle Drugog svetskog rata. Objekat je projektovan za potrebe službe Unutrašnjih poslova Srbije, kao lokaćna kuća zatvorenog tipa. Dom je obogaćen elementima folklorne arhitekture.
- ? ZGRADA MUZEJA „RAS“ u Novom Pazaru. Građevina je podignut pre 1868. god. Kada je preuređena za potrebe svetovne škole, a po oslobođenju 1912. god. i koristila se za potrebe Narodne osnovne škole. Prosvetno-obrazovnu ulogu objekat je zadržao do 1973. god., kada je adaptiran za potrebe muzeja.
- ? NOVOPAZARSKA TVR AVASASTAROM ARŠIJOM I KOMPLEKSOM OKO ALTUN-ALEM DŽAMIJE u Novom Pazaru. U kompleksu se ističu sledeće celine i objekti: Tvrđava, sagrađena na mestu prvobitnog utvrđenja u XVIII veku, i Stara aršija, nastala krajem XIX i početkom XX veka. U okviru aršije slede i objekti su posebno interesantni: hamam iz XV veka, Arap džamija, Han „Granata“, Altun-alem džamija sa okolinom, stambeni objekti oko Gazi-Sinan begove džamije, nekoliko starih pekara i stambenih objekata.
- ? SPOMENI KO PODRUČJE STAROG RASA, obuhvata atare nekoliko sela, na kojima se nalaze izuzetno značajni objekti i lokaliteti: tvrđava Ras sa podgrađem Pazarište, crkva Svetog Petra i Pavla, manastir Turčevi stupovi, manastir Sopoćani, i drugi objekti.
- ? TERME U NOVOPAZARSKOJ BANJI. Ne postoje jasni podaci o poreklu. Terme se vezuju za period rimske dominacije na Balkanu.
- ? Srednjovekovna NEKROPOLA SA OSTACIMA CRKVE u Deževi. Na lokalitetu Nemanjina česma nalaze se ostaci crkve i nekropole srednjovekovnog porekla. Na zidovima crkve su pronađeni značajni ostaci freskog slikarstva. Oko crkve se prostire velika srednjovekovna nekropola.
- ? LOKALITET „GRADINA“ u Postenju. Lokalitet je na kupastom uzvišenju iznad puta Novi Pazar-Raška. Arheološka iskopavanja su pokazala da je "Gradina" višeslojni lokalitet na kome je kontinuitet u naseljavanju trajao sa krajim prekidima od starijeg gvođenog doba do srednjeg veka. Ostaci sadašnjeg utvrđenja potiču iz VI veka.

U opštini Novi Pazar postoje i evidentirana nepokretna kulturna dobra koja uživaju prethodnu zaštitu: stare gradske kuće na više lokacija u gradu, Južac srednjovekovni grad, crkva Svetog Dimitrija u Mitrovjoj reci, i druge seoske crkve i spomenici.

Raspoloživ prostor u kome se može odvijati i prezentovati kulturna delatnost u opštini je veoma siromašan. Kao glavni prostorni kapacitet se izdvaja gradski bioskop. Postojeca bioskopska sala ima višenamensku funkciju, jer se sve kulturno-umetničke manifestacije zatvorenog tipa održavaju u njoj. Salu bioskopa koristi i Dom kulture, kao i gradsko pozorište. Sala ima kapacitet od 500 sedišta.

Multimedijalni centar sa galerijom, je u izgradnji, a pogodan je za realizaciju programskih aktivnosti, izložbi i drugih kulturnih manifestacija. U okviru multimedijalnog centra postoji mini galerija skromnih kapaciteta.

Pored bioskopa, kao prostor pogodan za potrebe kulturnih dešavanja, može se koristiti i galerija Bošnjackog nacionalnog veca, bašta Doma kulture, gradska tvrđava i jezgro stare caršije. Evidentno je nepostojanje adekvatnog prostora, namenski izgrađenog za potrebe kulturnih dešavanja.

3.13.3. Kulturne manifestacije

Kao najvažnije kulturne manifestacije, u opštini Novi Pazar se izdvajaju sledeće:

- ? Likovna kolonija „Sandžak inspiracija umetnika“ realizacija izložbi i afirmacija likovnog stvaralaštva Sandžaka
- ? Likovna kolonija „Sopocanska videnja“ u Novom Pazaru tradicionalno okupljanje likovnih stvaralaca
- ? Škola starih slikarskih tehnika u Novom Pazaru afirmiše i revitalizuje srednjovekovno zidno slikarstvo, pre svega kroz fresko slikarstvo manastira Sopocani, ali i drugih manastirskih kompleksa u okruženju
- ? Festival omladinskih horova Srbije u Novom Pazaru umetničko izvođenje dela svetske i jugoslovenske muzicke baštine i predstavljanje horskih ansambala i njihovih dirigenata.
- ? Deciji festival „Raspevano proleće“ - afirmacija muzike za najmlade
- ? SAKS - Sandžacki književni susreti u organizaciji Bošnjackog Nacionalnog Veca održavaju se u Novom Pazaru krajem novembra - manifestacija koja okuplja književnike iz Sandžaka
- ? FEES - Festival sandžacke sevdalinke u organizaciji Bošnjackog Nacionalnog Veca, u Novom Pazaru u septembru mesecu, manifestacija čiji je cilj negovanje izvorne sandžacke pesme. Okuplja izvodace sevdalinki iz Sandžaka, Bosne i Hercegovine, Makedonije, Crne Gore i Hrvatske
- ? SBONI - Smotra bošnjackih narodnih igara u organizaciji Bošnjackog Nacionalnog Veca. Manifestacija se održava u maju, a ima za cilj afirmaciju bošnjackih narodnih igara
- ? Likovni salon mladih u Novom Pazaru okuplja mlade umetnike Sandžaka
- ? Festival „Stari grad“ u Novom Pazaru okuplja znacajan broj poznatih grupa i pojedinaca iz svih oblasti muzickog delovanja sa ovih prostora
- ? Smotra recitatora u organizaciji gradske biblioteke i Kulturno-prosvetne zajednice Novi Pazar
- ? Literarno stvaralaštvo mladih tradicionalni literarni konkurs za srednjoškolce i studente u decembru organizator Gradska biblioteka
- ? Likovni konkurs za osnovce - prolećna manifestacija koja pospešuje likovno stvaralaštvo - organizator Gradska biblioteka
- ? Decija nedelja manifestacija koja afirmiše kulturno-sportski odgoj najmladih organizator Opštinska organizacija „Prijatelji dece“

Iako postoje brojne kulturne manifestacije, postojeca ponuda ne zadovoljava potrebe lokalnog življa. Kulturno-umetnički život je uglavnom bez organizovane koordinacije, bez dovoljne inicijative i bez namenskog prostora za njegovo odvijanje.

Izvor: Lokalna samouprava

3.13.4. Sport i rekreacija

Sport je u opštini Novi Pazar veoma razvijen, o čemu svedoče brojni sportski klubovi i udruženja. Interesovanje postoji za gotovo sve atraktivne i savremene sportove, počev od fudbala, preko borilačkih veština, do moto sporta i ribolova.

Ime kluba	Sport	Muški/ženski	Broj l.
FK „Novi Pazar“	Fudbal	Muški	600
FK „Jošanica“	Fudbal	Muški	120
RK „Novi Pazar“	Rukomet	Muški	150
OK „Novi Pazar“	Odbojka	Muški	100
OK „Novi Pazar“	Odbojka	Ženski	90
KK „Novi Pazar“	Košarka	Ženski	80
KK „Novi Pazar“	Košarka	Muški	150
Boklerski klub „Novi Pazar“	Boks	Muški	100
Boklerski klub „Mladost“	Boks	Muški	95
Atletski klub „Novi Pazar“	Atletika	M-Ž	60
Stono-teniski klub „Novi Pazar-Nar“	Stoni tenis	Muški	50
OO Sportskih ribolovaca „Raška“	Ribolov	Muški	1.500
Aikido klub „Valter“	Aikido	M-Ž	80
Aikido klub „Akademik“	Aikido	M-Ž	70
Šah klub „Novi Pazar“	Šah	Muški	60
Bicikli. Klub „Novi Pazar“	Biciklizam	Muški	50
Skijaški klub „Golija“	Skijanje	M-Ž	150
Tavlaški klub	Tavla	Muški	50
Teniski klub „Novi Pazar“	Tenis	M-Ž	40
Teniski klub „Feti“	Tenis	M-Ž	30
Karate klub „Ras“	Karate	M-Ž	100
Karate klub „Novi Pazar“	Karate	M-Ž	100
Karate klub „Šampion“	Karate	M-Ž	50
Karate klub „ENPI“	Karate	M-Ž	100
Karate klub „Bijele vode“	Karate	M-Ž	20
Moto sport klub „Novi Pazar“	Motociklizam	Muški	15
Planinarsko društvo „Sandžak“	Planinarstvo	M-Ž	55

Izvor: Lokalna samouprava i Sportski savez Novog Pazara

Ukupan broj članova sportskih klubova je 3.965, od čega čak 1.500 pripada udruženju sportskih ribolovaca. Podjednako su zastupljeni muški i ženski klubovi, ali i oni koji imaju mešovito članstvo. Pojedini klubovi postižu zavidne rezultate u okviru prve republičke lige. Posebno se izdvajaju KK „Novi Pazar“ i Stonoteniski klub „Novi Pazar-Nar“.

U okviru sportskog centra „Novi Pazar“ postoji Rekreacioni centar (7 ha 34 ar 10 m²), Gradski bazen (1 ha 2 ar 44 m²), Gradski stadion (1 ha 69 ar 83 m²), Sportska hala (16 ar 7 m²), upravna zgrada (50 m²) kao administrativno upravni objekat. Sportski kapacitet su u funkciji profesionalno-amaterskih i rekreativnih sportova. Sportski objekti su skoncentrisani na gradsko jezgro, pa tako mogu da zadovolje potrebe samo užeg dela novopazarske populacije. Seosko stanovništvo, pre svega ono najmlađe, nema mogućnost bavljenja sportom u svojoj sredini, već je prinuđeno da se do dolazi u grad, ili pak odustane od bavljenja sportom zato što ne postoje adekvatni uslovi. Aktivan sportski život u opštini prate i brojne sportske manifestacije. Zastupljene su gotovo sve sportske discipline, a posebno su tokom zimskih meseci popularne manifestacije iz alpskih disciplina. Sportske manifestacije okupljaju ne samo žitelje opštine Novi Pazar, već i ostalih opština u okruženju, npr. Tutina, Sjenice.

Sportske manifestacije

Manifestacija	Mesto održavanja	Sport
Dan Izazova	Stadion-školske sale, dvorišta, rekreacioni centar, bazen	Sve vrste, sportske aktivn. i kulturne manifestacije
Igre bez granica	Hala sportova	Sve vrste sportova
MOSI	Rogatica ...	Sve vrste sportova
Sandpa ke igre	Tutin ...	Sve vrste sportova
Opštinski kros	Stadion – Rekreacioni centar	Atletika
Ramazanska trka	Cenar grada ul. 28. Novembar	Atletika
Jesenji opštinski kros	Stadion – Rekreacioni centar	Atletika
Olimpijski dan tr anja	Rekreacioni centar	Atletika
Ramazanski turnir u malom fudbalu	Sportska hala	Mali fudbal
Memorijal „Prof. Emin Hamzagi “	Sportski tereni u Muru	Mali fudbal
Školska liga	Sportske sale Novopazarskih škola	Mali fudbal, odbojka, košarka i rukomet
De ija nedelja	Hala sportova, rekreacioni centar, koncertna dvorana	Razni sportovi
Kup Golija	Skijaški tereni Golija	Skijanje
Opštinsko prvenstvo u skijanju	Skijaški tereni Golija	Skijanje
Opštinsko prvenstvo u plivanju	Gradski bazen	Plivanje
Tradic. Susreti „Teferidž Koštampolje“	Tereni Delimeđe	Tradicionalni sportovi, konji ke trke
Teferidž Karajuki e Bunari	Tereni Karajuki e Bunari	Tradicionalni sportovi, konji ke trke
Šampion open	Sportska hala	Karate
Memorijal „Ramiz Hrnjak Ljaljo“	Sportska hala	Boks
Opštinsko prvenstvo u „Bench Press“	Tereni sportskog centra	Dizanje tegova
Otvoreno prvenstvo Novog Pazara u Street-ballu za ene i mušarce	Tereni sportskog centra	Street-ball
Turnir u odbojci na pesku	Tereni sportskog centra	Odbojka
Memorijal „Safet Mavri ako“	Jezero Ribari e, ulice Novog Pazara	Plivanje, skokovi u vodu, sportski ribolov, biciklizam
Memorijal „Rifat Škrijelj Laki“	Jezero Ribari e	Sportski ribolov
Memorijal „Dedo avi “	Prostorije tavlaskog kluba	Sport tavla
Šahovski turnir „Živeti zajedno“	Prostorije šahovskog kluba	Šah
Svetski dan peša enja	Kej reke Raške	Peša enje
Bajramski turnir „Street basket“	Tereni sportskog centra	Košarka
Novogodišnji turnir u rukometu za decake i devojce	Sportska hala	Rukomet
Izbor sportiste i sportske ekipe godine	Hotel	Sve?ana manifestacija nagrađivanja

Izvor: Lokalna samouprava

3.14. Informisanje

U opštini Novi Pazar od 10 medija 8 je elektronskih i 2 štampana. Štampani medij „Bošnjacka rijec“ izlazi iz štampe cetiri puta godišnje, a Novopazarski zbornik je štampani medij koji izlazi jednom godišnje. Osnovna namena svih medija je informisanje javnosti u opštini.

Naziv	Tip medija	God. osn.	Vlasništvo	Osnovna namena
RTV Novi Pazar	Elektronski	2001.	Opština Novi Pazar	Informisanje
TV Jedinstvo	Elektronski	1996.	Privatno	Štamparija grafi ke usluge
RTS Dopisništvo	Elektronski	1992.	Državno	Informisanje
Radio Novi Pazar	Elektronski	1972.	Opština Novi Pazar.	Informisanje.
Radio 100+	Elektronski	2002.	Privatno	Informisanje
JU Radio	Elektronski	1996.	Privatno	Informisanje
Radio AS	Elektronski	1997.	Privatno	Informisanje
Radio HAN	Elektronski	2005.	Privatno	Informisanje
„Bošnja ka rije “	Štampani	2006.	U vlasništvu Bošnja kog nacionalnog ve a.	Informisanje
Novopazarski zbornik	Štampani	1977.	U vlasništvu Muzeja “ Ras”	Informisanje

Izvor: Lokalna samouprava

RTS, kao i RTV Novi Pazar, su u državnom vlasništvu, dok su ostali mediji u privatnom vlasništvu. RTV Novi Pazar je regionalna televizija, dok su sve ostale televizije nacionalnog karaktera.

Što se tice pokrivenosti teritorije opštine Novi Pazar sa signalima koje emituju RTV stanice, ona je, u svim slucajevima, srednja. Od nacionalnih i regionalnih medija, u opštini Novi Pazar moguće je pratiti program RTS, B 92, FOX, AVALA, KOŠAVA HAPPY, PINK, RTV Novi Pazar.

IV. SWOT ANALIZA

Na osnovu prikupljenih podataka koji prikazuju trenutno stanje u pojedinim oblastima, urađena je SWOT analiza opštine Novi Pazar, odnosno analiza osnovnih snaga, slabosti, mogućnosti i pretnji sa kojima se suočava naša opština. Snage i slabosti predstavljaju interne (unutrašnje) faktore, dok pretnje i mogućnosti predstavljaju eksterne (spoljne) faktore ekonomskog razvoja.

Detaljna SWOT analiza je urađena posebno za svaku od razmatranih oblasti.

4.1. Prioritet 1: Razvoj ljudskih resursa i tržišta rada

Tržište rada

SNAGA	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - Mlada populacija - Pozitivan pomak u obrazovanju (otvaranje univerziteta i srednjih škola i moderniji na in obrazovanja) - Privredni potencijal (MSP, razvoj porodi nog biznisa) - Povratnici sa ste enim kapitalom, znanjem i iskustvom u inostranstvu - Multikulturalnost - Izgrada strateškog plana - donatori i investicije - Udruženje povratnika "REINTEGRACIJA" - Veliki broj MSP koja pojedina no zapošljavaju preko 10 radnika - Postojanje tranzicionog centra - Seminari, obuke, dokvalifikacija radne snage 	<ul style="list-style-type: none"> - Nedostatak obrazovanih ljudi - Nepovoljna obrazovna struktura ljudi - Visok procenat bez školske sprema ine bene 74.3% - Visok procenat procenat nezaposlenog radno sposobnog stanovništva, privatizacija preduze a, ste aj (50% ine bene) - Ugroženo zdravlje mladih, radno sposobnih - Nedovoljna edukovanost i informisanost o evropskim fondovima - Nedostatak visoke tehnologije - Nedostatak menadžerskog kadra - Slaba informati ka pismenost
ŠANSE	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> - Mogućnost pristupa donatorskim fondovima i podsticajnim sredstvima države - Programi prema multietnickim sredinama i regijama - Mere i programi NSZ (Nacionalna služba za zapošljav.) - Ulaganje dijaspora - Kadrovi koji ce izaci iz srednjih škola i fakulteta - SEDA (Agencija za ekonomski razvoj Sandžaka) 	<ul style="list-style-type: none"> - Neadekvatan tretman državnih organa, nezavršena decentralizacija državnih institucija - Ruinirani, zapušteni privredni potencijal - Nestabilna ekonomska i politi ka situacija - Ograni enje trpiđta - Veliki broj povratnika i onih koji se o ekuju - Lođa infrastruktura

Sport, kultura i obrazovanje

SNAGA	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - Mlado stanovništvo - Multietni nost - Kulturna bađtina 	<ul style="list-style-type: none"> - Nedostatak materijalnih sredstava - Nedostatak namenskog prostora i opreme - Nedostatak stru nog kadra - Neadekvatno pra enje talenata - Neadekvatno materijalno vrednovanje stru nog rada - Lođa infrastruktura - Losa informisanost

ŠANSE	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> - Obrazovanje od predškolskog do visokoškolskog obrazovanja po savremenim nastavnim programima - Ustanovljavanje brenda - Projekti koji će privući donatore - Talenti - Timski rad i delovanje - Pojačano oslanjanje na spostveni kadar - Decentralizacija 	<ul style="list-style-type: none"> - Neusklađenost nastavnih programa sa savremenim potrebama i visokom tehnologijom - Nerazumevanje viših organa za rešavanje problema - Nestabilna ekonomska i politička situacija

Zdravstvena i socijalna zaštita

SNAGA	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - Kadrovski potencijal (aktuelni, budući, interesovanja) - Postojanje srednje medicinske škole - Banje, ležišta - Potencijal privatnog sektora u medicini (kadrovi, dijagnostika, kapital, investicije) - Otvorenost za nove ideje, poboljšana efikasnost rada i organizacija rada (potižu od ministarstva) - Tehnički napredak - Dovoljno raspoloživo zemljište za nove kapacitete - Postoji više organizacija i udruženja za podršku mentalno nerazvijenim licima, socijalno srodnički kapital, merhamet ugrađen u mentalitet građana 	<ul style="list-style-type: none"> - Nepostojanje saglasnosti u lokalnoj zajednici prema važnim pitanjima socijalne zaštite - I dalje nedovoljni kapaciteti za pružanje usluga iz pojedinih oblasti (tehnički smeštaj i dijagnostika) - Nezadovoljavajući odnos medicinskog osoblja prema korisnicima zdravstvenih usluga - Nezadovoljavajuća saradnja između lokalne samouprave i ZC - Neregulisan status privatnog sektora u medicini - Nepostojanje specijalizovanih ustanova iz oblasti socijalne zaštite (domova za smeštaj dece, starih i savetovališta) - Nedovoljna svest o specifičnim potrebama lica sa invaliditetom - Nezadovoljavajući broj radnika u socijalnoj zaštiti - Nezadovoljavajuća zdravstvena i socijalna prosečna stanja - Nelogičnosti i nedostaci u regionalnoj organizaciji zdravstvenih ustanova (Sjenica pripada Užicu) - Nepostojanje programa edukacije žena (upoznavanje sa rizicima, prevencijom i načinima lečenja) s obzirom da postoji evidentno povećan broj obolelih žena od tipičnih ženskih bolesti - Narušavanje međuljudskih odnosa unutar kadrova
ŠANSE	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> - Ostvarenje statusa regionalne bolnice (centra) do 2010 godine - Postojanje donatora (mogućnost realizacije projekata iz oblasti socijalne zaštite i zdravstva) - Mogućnost edukacije kadrova socijalne zaštite - Korišćenje prirodnih resursa - Poboljšanje saradnje i komunikacije između lokalne samouprave i ZC - Izgradnja zgrade srednje medicinske škole je osnova za osnivanje više medicinske škole i medicinskog fakulteta - Upotreba prirodnih resursa, ulaganjem privatnog kapitala (zdravstveni turizam) 	<ul style="list-style-type: none"> - Status opšte bolnice (ograničenje razvoja) - Propuštanje izgradnje zgrade srednje medicinske škole - Povećanje broja korisnika socijalne zaštite (siromaštvo, povećan broj razvoda, delikventna, narkomanija) - Neplanska izgradnja, povećanje zagadenja, veliki broj automobila, nedovoljno zelenih površina - narušavanje životne sredine

4.2. Prioritet 2: Unapređenje stimulatívnoĝ ambijenta za razvoj

Razvoj infrastrukture

SNAGA	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - Poboľjšana saradnja sa republi kim institucijama - Pružanje velikog obima usluga velikom broju korisnika - Postojanje GUP-a i Prostornog plana - Planska dokumentacija za regulisanje vodotokova Raške, Jošanice, Trnavice i Deževske reke i za izgradnju kejskih saobra ajnica - Zapo eta rekonstrukcija magistralnih i regionalnih puteva M-22, M-8, R-118-a - Izgra enost regionalnog puta za Goliju 1 - Ura ena digitalizacija 90% - Postojanje WIRELESS (beži na telefonija) baznih stanica, magistralni opti ki kabal - Uspostavljanje PILOT ZONA za ispitivanje i rešavanje gubitaka vode 	<ul style="list-style-type: none"> - Nedostatak strategije energetike i toplifikacije - Nedostatak objedinjenog jedinstvenog informacionog sistema i GIS a - Slaba naplata komunalnih usluga i neobjedinjen sistem naplate - Tehni ki gubici na mreži raznih komunalnih sistema i nelegalni priklju ci - Nedostatak strategije razvoja putne mreže regionalnih, magistralnih i lokalnih puteva - Grad nije priklju en na železni ku mrežu - Nepostojanje obilaznice - Veoma slaba povezanost sa evropskim putevima - Nepostojanje sistema za pre iš avanje otpadnih voda kišne i fekalne kanalizacije - Tehni ka neopremljenost JKP “ isto e “ - Udaljenost deponije
ŠANSE	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> - Razvoj lokalne opti ke mreže - Pove anje broja internet priklju aka - Izgradnja multiservisnih centara - Objedinjen sistem naplate komunalnih usluga - Jedinstven informacioni sistem i GIS - Gasifikacija - Povezivanje na koridor 10 i auto put Horgoš-Požega, Jadranska magistrala - Izgradnja regionalne deponije i reciklažnog centra - Institucionalno ja anje uz pomo republike i me unarodnih institucija - Projekat za unapre enje vodosnabdevanja u gradskom podru ju - Projekat „Azil za pse“ - Partnerstvo i saradnja 	<ul style="list-style-type: none"> - Spore reforme - Centralizacija - Nedostatak finansija - Nezainteresovanost centralnih vlasti za implementaciju strateških planova za ovo podru je iz njihove nadležnosti

Unapređenje rada javne uprave

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - Razvijanje informacionog sistema u opštini - Tehnički i kadrovski ojačana Služba za informacione tehnologije - Potpuno funkcionisanje Uslužnog centra u opštini - Postojanje baze podataka u određenim oblastima - Postojanje republičkih institucija na nivou grada - Mlada populacija - Postojanje Školske uprave - Postojanje više sredstava javnog informisanja 	<ul style="list-style-type: none"> - Nedostatak fizičke povezanosti komunikacionim kanalima - Neadekvatna pravna regulativa - Više zakona reguliše istu oblast na različite načine - Nedovoljna komunikacija između republičkih, lokalnih institucija i ministarstava - Loša izbora kadrova - Nesprovođenje propisa u potpunosti - Totalna tehnička neopremljenost republičkih inspeksijskih organa - Neusaglašenost pojedinih propisa kod različitih republičkih organa na lokalnom nivou - Nepostojanje sredstava za izgradnju novih škola (kadrovski i tehnički) - Neobaveštenost građana u vezi nadležnosti pojedinih organa i nedovoljna stručnost radnika - nepostojanje profesionalizma u pružanju usluga građanima (u pojedinim organima) - Nedovoljna iskoristivost sredstava javnog informisanja kao i tehnička i kadrovska opremljenost istih - Nedovoljna saradnja između republičkih organa i lokalne samouprave
ŠANSE	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> - EKO turizam, ETNO turizam, ADR turizam - Razvoj preradivackih kapaciteta - Mogućnost navodnjavanja - Pristup u državne evropske fondove - Domaća radinost - Organska hrana - Lokalno tržište - Brendiranje proizvoda - Proizvodnja proizvoda sa geografskim poreklom 	<ul style="list-style-type: none"> - Nekontrolisana upotreba hemijskih sredstava - Bolesti i štetocine - Nelegalan uvoz i nabavka nesertifikovanog semenskog i sadnog materijala - Klimatski uslovi i elementarne nepogode

4.3. Prioritet 3: Razvoj privrede

Razvoj primarnog i sekundarnog privrednog sektora

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - Tehnika i tehnologija u sektorima tekstila i obu e - Zastupljene razne grane industrije (tekstil, obu a, drvena industrija, transport, trgovina, turizam i ugostiteljstvo) 	<ul style="list-style-type: none"> - Nedostatak adekvatne radne snage (nezainteresovanost radne snage) - Neorganizovanost u transportu - Nelojalna konkurencija - Nepostojanje lokacija za industrijske zone sa izgra enom infrastrukturom - Nedostatak jeftinijih energenata - Neadekvatna prezentacija potencijala - Loša putna infrastruktura
ŠANSE	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> - Formiranje Klastera - Gasifikacija - Revitalizacija turisti kog potencijala i uklju ivanje Novog Pazara u destinacijski turizam - Identifikacija turisti kih potencijala - Vizionarstvo - Formiranje udruženja i unija 	<ul style="list-style-type: none"> - Politi ka situacija - Nelojalna konkurencija - Konkurencija firmi iz EU

Razvoj tercijalnog sektora

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - Postojanje SEDA-e (Agencija za ekonomski razvoj Sandžaka) - Postojanje udruženja - Postojanje tradicije u trgovini i dobri partnerski odnosi sa inostranstvom - Postojanje donatorskih programa i mera vlade za smanjenje broja nezaposlenih - Postojanje velikog broja banaka - Postojanje velikog broja nisko kvalifikovane radne snage (šiva a, obu ara i dr.) u privatnom sektoru - Privatizovana preduze a 	<ul style="list-style-type: none"> - Nedovoljan broj udruženja - Nepostojanje podsticajnih mera za razvoj privrede - Nepovoljni kreditni uslovi u bankama - Neuskla enost ponude i tražnje nezaposlenih lica na tržištu rada - Nepostojanje savetodavne službe za razvoj MSP - Nezavršen proces privatizacije - Slaba infrastruktura
ŠANSE	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> - Postojanje definisanih industrijskih zona po GUP - Uvo enje standarda (ISO,HCCP) - Zajedni ki nastup na tržištu - Prekvalifikacija radne snage - Osnivanje visokoškolskih ustanova - Razvoj infrastrukture 	<ul style="list-style-type: none"> - Nerešeni pravno imovinski odnosi u industrijskim zonama - Nepostojanje institucija na lokalnom nivou za tehni ku pomo pri uvo enju standarda - Neuskla enost nastavnih programa sa potrebama privrede - Nelojalana konkurencija (Kinezi i siva ekonomija)

4.4. Prioritet 4: Ruralni razvoj i turizam

Oblast primarne poljoprivredne proizvodnje

SNAGA	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - Prirodni resursi - Nezagađena priroda i zemljište - Ljudski resursi i motivi - Geografski položaj opštine - Autohtone rase i sorte 	<ul style="list-style-type: none"> - Ekstenzivni tip poljoprivredne proizvodnje - Loša infrastruktura - Mali posedi - Usitnjenost poljoprivrednih površina - Nizak nivo znanja i informisanja - Migracije stanovništva u gradove - Nedostatak finansijskih sredstava za programe iz oblasti poljoprivrede - Nedostatak i zastarelost mahanizacije - Loša preventiva (poplave, paraziti, grad) - Nedostatak stručnjaka - Loša institucionalna pokrivenost područja u smislu savetodavnih službi, laboratorijskih usluga i sadržaja za poljoprivrednike - Loš rasni sastav domaćih životinja i loša sortna struktura u voćarskoj proizvodnji - Nedovoljno razvijena svest o uvođenju savremenih standarda
ŠANSE	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> - EKO turizam, ETNO turizam, ADR turizam - Razvoj prerađivačkih kapaciteta - Mogućnost navodnjavanja - Pristup u državne evropske fondove - Domaćina radinost - Organska hrana - Lokalno tržište - Brendiranje proizvoda - Proizvodnja proizvoda sa geografskim poreklom 	<ul style="list-style-type: none"> - Nekontrolisana upotreba hemijskih sredstava - Bolesti i štetočine - Nelegalan uvoz i nabavka nesertifikovanog semenskog i sadnog materijala - Klimatski uslovi i elementarne nepogode

Oblast prerade poljoprivrednih proizvoda i preduzetništva u ruralu

SNAGA	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - Sirovine (koli ina i kvalitet) - Tradicija - Blizina grada - Vodeni kapaciteti 	<ul style="list-style-type: none"> - Infrastruktura - Starosna struktura stanovništva - Obrazovanje - Manjak radne snage - Otkupne cene - Nepostojanje prera iva kih kapaciteta - Mehanizacija
ŠANSE	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> - Edukacija - Izgradnja infrastrukture - Podsticajna sredstva - Investicije - Udruživanje - Seoski turizam - Lovišta - Revitalizacija sela 	<ul style="list-style-type: none"> - Nemotivisanost - Elementarne nepogode - Odliv mladih - HASSAP

Oblast uslužnih delatnosti u ruralnim oblastima

SNAGA	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - O uvana i zdrava prirodna sredina - Zdrava hrana - Zašti en park prirode i biosfere Golija - Prostorni plan R.S. mogu razvoj turizma - Prostorni plan opštine Novi Pazar u završnoj fazi - Znatan broj o uvanih starih objekata materijalne kulture - Postojanje tradicionalnih vašara i sabora - Registar arheoloških lokaliteta 	<ul style="list-style-type: none"> - Neizgra enost seoskih i šumskih puteva - Dotrajala nisko-naponska mreža - Nepostojanje komunalnih usluga - Nepostojanje kišne i fekalne kanalizacije - Nedovoljne opštinske usluge (tehni ka opremljenost) - Nepostojanje strategije razvoja sela - Nerešen status seoskih domova kulture
ŠANSE	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> - Proizvodnja zdrave hrane i brendiranje proizvoda - Izrada studije i prezentacije prirodnih i kulturnih vrednosti seoskog podru ja - Izrada LEAP-a - Usmeravanje povratnika da investiraju u razvoj sela - Edukacija stanovništva za pružanje usluga u turizmu - Institucionalno ja anje opštine za razvoj ruralnog podru ja i turizma - Promocija partnerstvo i saradnja - Izrada registra starih etnoloških objekata i ostalih sadržaja 	<ul style="list-style-type: none"> - Nedostatak finansija - Prirodne nepogode - Migracije stanovništva

V. PROGRAM 2008-2012

5.1. Vizija

Kako vidite Novi Pazar u budućnosti?

Novi Pazar kao regionalni centar sa jednakim mogućnostima za sve; otvoren prema drugim regionima i prema Evropi; privredni, kulturni, univerzitetski, trgovački i turistički centar sa oživljenom životnom sredinom, kulturnom baštinom, zdravom i bogatom populacijom i razvijenom infrastrukturom.

Komisija za donošenje nacrtu strateškog plana i Ekonomski savet za potrebe implementacije strateških razvojnih projekata na sastanku koji je održan 04.07.2007. god. sa konsultantima koje je angažovao UNDP- a sa ciljem definisanja vizije i misije strateškog održivog razvoja opštine Novi Pazar donela je zaključak da se u definisanje vizije uključi i što veći broj građana i da se putem anketnog upitnika sakupе mišljenja građana, odbornika, predstavnika mesnih zajednica, udruženja i institucija. Na sastanku je i postignut dogovor o sadržaju upitnika i na njemu sprovođenje ankete.

Kancelarija za lokalni ekonomski razvoj je uputila anketni upitnik Informativnoj službi opštine Novi Pazar kako bi se javno mnenje aktivno uključilo u proces definisanja vizije strateškog razvoja opštine Novi Pazar. Informativna služba je informisala građane putem emitovanja emisije o pripremi Strategije razvoja opštine. Cilj ankete bio je definisanje vizije uključivanjem odbornika, mesne zajednice, udruženja, institucija i dr. Anketni upitnik je postavljen na Web sajtu opštine Novi Pazar kako bi se uključio što veći broj građana.

U anketnom upitniku su postavljena sledeća pitanja :

1. Opišite kako vidite opštinu Novi Pazar danas (u jednoj rečenici) ?
2. Šta mislite šta je brend (po čemu je prepoznatljiva) opština Novi Pazar ?
3. Gde Vi, kao građani opštine Novi Pazar vidite njenu budućnost ?

Analizom anketnih upitnika poslate putem e-mail i lično dostavljenjih odbornicima, predstavnicima mesnih zajednica i učesnicima sa radionice održane u Hotelu Atlas i došli smo do zaključka da su najčešći odgovori na postavljena pitanja :

Opišite kako vidite opštinu Novi Pazar danas (u jednoj rečenici)?

- opština koja je u razvoju i koja se razvija
- opština prosperiteta i humanog života,
- nerazvijena sa tendencijom razvoja
- opština sa ogromnim potencijalima prirodnim i ljudskim ali nedovoljno iskorišćenim
- opština koja zaostaje u kulturnom pogledu, u pogledu infrastrukturne izgrađenosti, u pogledu istosetne i uređenosti, u poređenju sa opštinama približno iste veličine
- kulturni i ekonomski centar regije Sandžak
- opština sa najmlađom populacijom u zemlji
- nerazvijena, neuređena i podeljena stranački
- multikulturalna sredina, susret hrišćanske i islamske religije, tradicionalno dobri međuetnički odnosi
- opština sa lošom infrastrukturom, nedovoljnim brojem osnovnih škola, vrtića i velikim brojem nezaposlenih
- opština sa velikim brojem narkomana

Šta mislite šta je brend (po čemu je prepoznatljiva) opština Novi Pazar ?

- kulturno istorijsko nasleđe, multikulturalnost, multietničnost
- proizvodnja tekstila, obuće i kože, mala i srednja preduzeća
- privatno preduzetništvo
- mantije, evapi, teksas
- susret istoka i zapada u funkciji turizma, poljoprivrede i privrede

- mlada i vredna populacija
- zanatlije i trgovci
- gostoprimstvo
- ekološki zdrava sredina sa zdravom hranom i poljoprivrednim proizvodima
- termalni izvori i banje

Gde Vi, kao građani opštine Novi Pazar vidite njenu budućnost?

- regionalni centar i jedan moderan evropski grad
- u pravilnoj eksploataciji prirodnih i kulturnih resursa, razvoja infrastrukture, poljoprivrede i privrede, zaštiti ovekove okoline, zaposlenoj i zdravoj ljudskoj populaciji
- industrijski, infrastrukturni, poljoprivredni razvoj te integracije u evropske tokove
- budućnost opštine je u tome da se steknu uslovi za strana ulaganja u mala, srednja i velika preduzeća kao i razvoj turizma i trgovine.
- planski razvoj malih i srednji preduzeća, otvaranju novih radnih mesta. Ekonomskom i privrednom razvoju kao i nastavak dosadašnjeg razvoja i izgradnje infrastrukture i putne mreže
- u zajedništvu sa ostalim evropskim narodima i ostalim gradovima Evrope, u iznalaženju rešenja zapošljavanja mladog sveta kojeg je Novi Pazar pun i koji stoji kao glavni resurs budućeg razvoja našeg grada u sprečavanju „odliva mozgova“ iz naše sredine bez kojih nam nema budućnosti
- u oživljavanju kulturno istorijskih spomenika i zdrave okoline
- u razvoju trgovine i turizma i ulaganje u infrastrukturu
- u zdravoj i obrazovanoj omladini
- u proizvodnji zdrave hrane
- grad sa razvijenom industrijom (tekstilna, proizvodnja nameštaja i obuće)

Lokalni održivi razvoj predstavlja dugoročan proces čiji rezultat treba da bude ostvarenje strateških prioriteta i niza mera. U toku sprovođenja lokalnog razvojnog plana treba poštovati osnovne principe implementacije:

Uključenost regionalnih aktera - sve relevantne nacionalne, regionalne i lokalne institucije/akteri treba da budu uključeni kako u pripremu tako i u implementaciju razvojnog plana.

Partnerstvo - razvojni plan je moguće ostvariti i realizovati jedino partnerskim delovanjem institucija/aktera. Snažni partnerski odnosi treba da se razviju između lokalne samouprave, javnih preduzeća, privatnog sektora, NVO. Partnerske odnose treba razvijati kako na lokalnom tako i na regionalnom i međuregionalnom nivou.

Održivost - Lokalnim razvojnim planom treba se podržavati projekti i programi koji daju trajnu ekonomsku i društvenu korist. Treba imati u vidu da održivost ima tri nivoa: finansijska, institucionalna i politička održivost.

Kvalitet - potreba za postizanjem najviših standarda kvaliteta treba se naglašavati u svim aktivnostima lokalnog razvojnog plana.

Inovacije - sve aktivnosti razvojnog plana podržava i razvoj i promovisanje novih i ina zadovoljenja potreba regije.

Promovisanje jednakih šansi za sve - ni jedna grupa stanovništva ne treba da bude isključena iz mogućnosti da uživa koristi lokalnog razvoja. Celokupnu zajednicu treba ohrabriti da se uključi u lokalni razvoj.

Plan održivog razvoja treba da promovira jednake šanse za sve u okviru identifikovanih prioriteta.

Maksimiziranje lokalnih resursa - s obzirom na ograničenosti lokalnih finansijskih i ljudskih kapaciteta sve aktivnosti treba se sprovesti u koordinaciji sa lokalnim i međunarodnim programima i inicijativama.

5.2. Strateški prioriteti, mere i predložene aktivnosti

Polazne osnove za definisanje strateških prioriteta su socio-ekonomska analiza i identifikovani potencijali i trendovi u razvojnom procesu Novog Pazara. Na osnovu ovih polaznih osnova predstavnici svih relevantnih institucija, okupljeni u Komisiji za strateško planiranje, definisali su strateške prioritete za svaki od stubova na kojima se zasniva vizija. Vremenski okvir u kome se očekuje realizacija strateških prioriteta je 5 godina. Postavljeni strateški prioriteti lokalnog razvoja predstavljaju razvojni okvir, čija realizacija značajno doprinosi ostvarivanju vizije. Iz tog razloga je ova faza stvaranja Plana održivog razvoja Novog Pazara najvažnija faza. Bilo je vrlo važno dobro proceniti potencijale i slabosti Opštine.

Definisani strateški prioriteti razvoja opštine Novi Pazar su:

Strateški prioritet 1:	Razvoj ljudskih resursa i tržišta rada
Strateški prioritet 2:	Unapređenje stimulativnog ambijenta za razvoj
Strateški prioritet 3:	Razvoj privrede
Strateški prioritet 4:	Ruralni razvoj i turizam

U cilju postavljanja adekvatnih i dostižnih strateških prioriteta od velikog značaja je dobro sagledavanje trenutne situacije u opštini na relevantnom području. Dostizanje ciljeva u određenom vremenskom roku moguće je jedino ukoliko se svi problemi identifikuju, a onda na osnovu toga grupišu po prioritetima. Na osnovu toga se definišu mere kojima se problemi rešavaju. Dobra identifikacija problema je već pola puta do rešenja. Prioritetni ciljevi na neki način rešavaju po prioritetu aktivnosti koje treba preduzeti u određenom vremenskom roku. Zadovoljenje prioriteta je neizbežan korak u procesu realizacije strategije razvoja. Svaki prioritet je fokusiran na grupu međusobno povezanih prepoznatljivih problema, tako da je veoma bitno koordinirati proces realizacije svih prioritetnih ciljeva. Za svaki od prioriteta definisane su i grupe mera. Vremenski okvir za realizaciju mera je 5 godina uz poštavanje n+2 principa.

5.2.1. Prioritet 1: Razvoj ljudskih resursa i tržišta rada

Opravdanost:

Ovaj prioritet je od suštinskog značaja kada se govori o lokalnom razvoju jer su ljudski resursi pokretačka snaga razvoja. Ljudski resursi, možemo ih definisati kao znanja, veštine, kompetencije i ostali atributi koji su u svakom pojedincu, utiču na ekonomsko, socijalno i lično blagostanje i mogu se posmatrati kao jedini input za stvaranje i uvođenje društva koje se bazira na znanju. Ljudski resursi određuju konkurentnost zemlje ili preduzeća. Razvoj ljudskih resursa je ključ za povećanje konkurentnosti zemlje, regiona, lokalnih zajednica, preduzeća itd.

Radna grupa koja je učestvovala u definisanju prioriteta i mera na području ljudskih resursa i tržišta rada definisala je sledeće podoblasti u okviru prioriteta razvoja ljudskih resursa i tržišta rada:

- ? Tržište rada
- ? Sport, kultura i obrazovanje
- ? Zdravstvena i socijalna zaštita

Za definisane podoblasti u okviru prioriteta razvoja ljudskih resursa i tržišta rada izrađene su SWOT analize koje su ukazale na određene probleme, ali i mogućnosti u razvojnom procesu opštine Novi Pazar.

Kada se razmatra strateško planiranje uvek je svrshodno definisati trenutnu situaciju i probleme, a nakon toga ustanoviti šta je to što se želi postići. Opština Novi Pazar, kao i mnoge druge u Srbiji karakteriše:

- ? Velika nezaposlenost, sa tendencijom fluktuacije i neznatnog pada tokom zadnje dve godine. Sektor malih i srednjih preduzeća koji bi trebalo da apsorbuje višak radne snage još uvek nije dovoljno ojačan. Prema godišnjem izveštaju Nacionalne službe za zapošljavanje stopa nezaposlenosti za 2005. u opštini Novi Pazar bila je 41,35%.
- ? Nezaposleni su nedovoljno motivisani i aktivni u traženju posla, još uvek se očekuje "da država reši problem". Pored toga, prisutna je i nedovoljna profesionalna i teritorijalna pokretljivost radnog stanovništva.
- ? Sistem srednjeg stručnog obrazovanja svojim učenicima pruža znanje i veštine za kojima više ne postoji potražnja, što još više dovodi do povećanja problema neusaglašenosti potreba i ponude na tržištu rada u regionu. Sve ovo utiče na nemogućnost brzog odgovaranja na potražnju koja uglavnom dolazi od malih i srednjih preduzeća.
- ? Još uvek je nedovoljna zainteresovanost za investiranje u lokalnu/regionalnu ekonomiju.
- ? Dodatni problem koji opterećuje razvoj opštine je postojanje sivog tržišta rada.
- ? Obrazovna struktura stanovništva je takodje ozbiljan problem. Oko 64% stanovništva starijeg od 15 godina ima samo osnovno obrazovanje. Ovaj problem dalje implicira probleme u razvoju ljudskih resursa, privrede i sveukupnog društva opštine Novi Pazar.

Specifični ciljevi:

Specifični ciljevi u okviru ovog prioriteta su:

- ? Dobro organizovano tržište rada i povećana zaposlenost
- ? Efektivno obrazovanje i obučavanje u cilju sticanja novih znanja i veština
- ? Povećana svest o preduzetništvu i biznisu
- ? Razvoj istraživanja i uvođenje novih tehnologija
- ? Podizanje nivoa kvaliteta zdravstvene i socijalne zaštite

Indikatori:

Indikatori za merenje postavljenih specifičnih ciljeva u okviru datog prioriteta mogu biti:

- ? Stopa zaposlenosti/nezaposlenosti
- ? Obrazovna struktura stanovništva
- ? Broj institucija formalnog i neformalnog obrazovanja i broj polaznika
- ? Podaci o opštem stanju zdravlja stanovnika i nivo zadovoljenja potreba socijalne zaštite

Mere i aktivnosti u okviru podoblasti razvoja tržišta rada

Mera 1. Usaglašavanje potreba i ponude na tržištu rada

Moguće aktivnosti:

- ? Izrada studije potrebnih obrazovnih profila na teritoriji opštine Novi Pazar
- ? Osnivanje lokalnog saveta za zapošljavanje
- ? Umrežavanje institucija koje se bave obrazovanjem, obučavanjem i zapošljavanjem i kreiranje jedinstvene baze podataka
- ? Komparativna analiza tržišta radne snage u smislu ponude i potražnje

Indikatori:

Sprovedenih aktivnosti	Broj institucija uklju enih u partnersku grupu Broj novoformiranih institucija za edukaciju odraslih
O ekivanih rezultata	Kvalitet baze podataka Broj novih programa za obu avanje i osposobljavanje Broj polaznika programa za obuku i osposobljavanje
Uticaja	Pove ana zaposlenost

Mera 2. Stvaranje uslova za zapošljavanje pripadnika ranjivih grupa

Mogu e aktivnosti:

- ? Osnivanje partnerske grupe za uklju ivanje pripadnika ranjivih grupa u društveno-ekonomske tokove Novog Pazara
- ? Analiza rada institucija koje se bave problemima ranjivih grupa i stvaranje fokus grupa (Romi, OSI, Izbeglice i IRL, povratnici, novo siromaštvo, stari, žene, mladi)
- ? Izrada akcionih planova za poboljšanje položaja ranjivih grupa

Indikatori:

Sprovedenih aktivnosti	Broj institucija uklju enih u partnersku grupu Broj usvojenih akcionih planova
O ekivanih rezultata	Kvalitet baza podataka Broj novih programa za obu avanje i osposobljavanje Broj polaznika programa za obuku i osposobljavanje
Uticaja	Pove anje zaposlenosti lanova ugro enih grupa

Mera 3. Podrška razvoju novih znanja i veština kao podrška uvo enju novih tehnologija i istraživanja

Mogu e aktivnosti:

- ? Podrška promociji i razvoju centra za obrazovanje odraslih
- ? Promovisanje i subvencionisanje uvo enja doživotnog u enja u okviru radne organizacije
- ? Analiza potreba tržišta rada po znanjima i veštinama
- ? Priprema i implementacija programa obuke uz sticanje radnog iskustva od strane institucija za obuku i obrazovanje

Indikatori:

Sprovedenih aktivnosti	Broj razvijenih programa obuavanja/osposobljavanja Kvalitet i broj razvijenih programa obuke za menadžment Broj poslodavaca ukljuenih u sticanje radnog iskustva polaznika obuke i u analizu potreba po znanjima i veštinama
Okvira rezultata	Broj ukljuenih (nezaposlenih, zaposlenih...) Odraslih u programe obuke na osnovu lokalnih/regionalnih potreba privrede Broj poslodavaca ukljuenih u programe za sticanje radnog iskustva Broj poslodavaca koji saraduju sa centrom za obrazovanje odraslih Broj institucija koje u saradnji sa Centrom izvode obuke
Uticaja	Broj institucija koje su uvele dopisno obrazovanje svojih zaposlenih Broj nezaposlenih koji su nakon obuke pronašli zaposlenje

Mera 4. Podrška sprovođenju Nacionalne strategije zapošljavanja

Moguće aktivnosti:

- ? Otvaranje klubova za traženje posla
- ? Motivacioni seminari i programi obuke za aktivno traženje posla za nezaposlene
- ? Javni radovi
- ? Podrška zapošljavanju osetljivih društvenih grupa (samohrani roditelji, osobe sa hendikepom,...)
- ? Otvaranje centra za radnu orijentaciju u opštini Novi Pazar

Indikatori:

Sprovedenih aktivnosti	Broj otvorenih klubova Broj organizovanih javnih radova Broj implementiranih programa obuke za aktivno traženje posla
Okvira rezultata	Broj ukljuenih nezaposlenih lica u klubove Broj lica ukljuenih u javne radove Broj korisnika usluge profesionalne orijentacije Broj ukljuenih grupa i pojedinaca u obuku za aktivno traženje posla Broj institucija koje se bave bilo kojim oblikom klubova za traženje posla Broj institucija koje učestvuju u implementaciji aktivnih mera zapošljavanja
Uticaja	Zapošljavanje nakon ukljuivanja u javne radove Broj pokrenutih mikro-biznisa Broj zaposlenih iz posebno osetljivih društvenih kategorija nakon prolaska kroz aktivne mere Povećanje stope zaposlenosti Proširena baza veština nezaposlenih sa fokusom na mogućnosti za zapošljavanje

Mere i aktivnosti u okviru podoblasti sporta, kulture i obrazovanja

Mera 1. Obezbeđenje prostora za adekvatno obrazovanje na svim nivoima

Moguće aktivnosti

- ? Izgradnja još jedne predškolske ustanove i dogradnja prostora u već postojećim objektima
- ? Izgradnja još jedne osnovne škole
- ? Izgradnja još jedne srednje škole
- ? Obezbeđivanje adekvatne opreme i nameštaja
- ? Renoviranje sanitarnih cvorova, grejanja, sportskih terena, dackih kuhinja, biblioteka u školama
- ? Rekonstrukcija postojećih škola

Indikatori:

Sprovedenih aktivnosti	Broj novoizgrađenih školskih objekata Broj rekonstruisanih školskih objekata Nivo opremljenosti škola
Ekvivalentnih rezultata	Povećanje kapaciteta postojećih škola Broj učenika po školi i broj smena u kojima rade škole
Uticaja	Poboljšanje ukupnog prosečnog uspeha učenika Broj novoupisanih đaka u škole Broj učenika koji uspešno završavaju osnovnu i srednju školu

Mera 2. Procenjena potreba i uskladjivanje sa potrebama obrazovnih profila, edukacija stručnog obrazovnog kadra i saradnja sa ministarstvom obrazovanja

Moguće aktivnosti:

- ? Podizanje nivoa saradnje obrazovnih ustanova na različitim nivoima
- ? Uspostavljanje saradnje sa profitnim sektorom, tržištem rada
- ? Stvaranje funkcionalne mreže škola (osnovne i srednje) i predškolskih ustanova
- ? Podizanje nivoa svesti građanstva za bavljenje sportom i rekreacijom
- ? Obezbeđivanje adekvatne opreme i obezbeđivanje materijalnih sredstava za stručno usavršavanje u obrazovanju

Indikatori:

Sprovedenih aktivnosti	Broj zajedničkih aktivnosti obrazovnih institucija Broj novih nastavnih metoda
Ekvivalentnih rezultata	Nivo zadovoljenja potreba privrede za određenim stručnim profilima Broj stanovnika uključenih u obrazovne i sportske aktivnosti
Uticaja	Rezultati koje ostvaruju učenici i članovi sportskih društava Nivo efektivnosti novozaposlenih (pripravnik) u preduzećima Broj učenika koji gravitiraju srednjim i visokim školama u Novom Pazaru

Mera 3. Stvaranje uslova za unapredjenje kulturnog života u opštini Novi Pazar

Moguće aktivnosti:

- ? Obezbeđenje stručnih kadrova (glumci, etnolozi, restauratori, bibliotekari, informatici itd.)
- ? Poboljšanje materijalnih uslova rada (kostimi u pozorištu, osvetljenje, oprema za digitalizaciju knjižnih fondova, eksponati u muzeju i td.)
- ? Uspostavljanje mehanizama za zaštitu kulturne baštine
- ? Prihvatanje standarda u vrednovanju stručnog rada u kulturi
- ? Pravovremena informisanost i edukacija građanstva (podizanje svesti građanstva)
- ? Motivisanje talenata za nastavljanje rada u kulturi

Indikatori:

Sprovedenih aktivnosti	Nivo opremljenosti kulturnih institucija u Novom Pazaru Broj prezerviranih lokaliteta kulturne baštine Broj i obrazovna struktura ljudi koji rade u kulturi
Ekvivalentnih rezultata	Povećanje kulturne ponude u Novom Pazaru (broj manifestacija i kulturnih sadržaja) Nivo zarada zaposlenih u kulturi
Uticaja	Broj posetilaca kulturnih institucija u Novom Pazaru

Mere i aktivnosti podoblasti zdravstva i socijalne zaštite

Mera 1. Otvoravanje i unapređenje javnog zdravlja

Moguće aktivnosti

- ? Preventivne aktivnosti vezane za bolesti i zavisnosti, reproduktivno zdravlje
- ? Uključenje svih činilaca u promociju zdravih stilova života

Indikatori:

Sprovedenih aktivnosti	Broj stručnih seminara održanih na teme preventive u zdravstvenoj zaštiti Broj institucija uključenih u promociju zdravih stilova života
Ekvivalentnih rezultata	Broj polaznika stručnih seminara
Uticaja	Broj obolelih od bolesti zavisnosti Zdravstvena karta stanovništva Budžet namenjen aktivnostima prevencije

Mera 2. Otvoravanje i unapređivanje (usavršavanje) postojećih kadrovskih potencijala

Moguće aktivnosti

- ? Otvaranje medicinskog fakulteta, ostvaranje statusa regionalne bolnice do 2010. god.
- ? Izgradnja zgrade srednje medicinske škole
- ? Otvaranje novih specijalizovanih odeljenja u zdravstvenom centru

Indikatori:

Sprovedenih aktivnosti	Broj stručnih obrazovnih institucija u oblasti medicine Broj specijalizovanih odeljenja u zdravstvenom centru
Okvira rezultata	Broj i struktura učenika stručnih škola u oblasti medicine Broj zaposlenih i broj usluga zdravstvenog centra
Uticaja	Broj i obrazovna struktura medicinskog osoblja Broj pacijenata zdravstvenog centra Broj stanovnika na jednog lekara

Mera 3. Otvaranje novih i osavremenjivanje postojećih banjskih lečilišta i specijalizovanih ustanova socijalne zaštite

Moguće aktivnosti

- ? Otvaranje banjskih kapaciteta i razvoj banjskog turizma
- ? Unapređenje zdravstvenih ustanova i razvoj zdravstvenog turizma
- ? Savetovalište za brak i porodicu
- ? Izgradnja regionalnog centra za dnevni boravak i radno osposobljavanje lica ometenih u razvoju

Indikatori:

Sprovedenih aktivnosti	Kapaciteti banjskog lečilišta Broj institucija socijalne zaštite
Okvira rezultata	Broj posetilaca u Novopazarskoj banji Broj i struktura zaposlenih u institucijama banjskog lečilišta
Uticaja	Broj noćenja u Novopazarskoj banji Prihodi od banjskog turizma Broj lica ometenih u razvoju koja borave i radno se osposobljavaju u Regionalnom centru

Mera 4. Podizanje svesti građanstva o potrebama lica sa invaliditetom i društveno ugroženih grupa

Moguće aktivnosti

- ? Obrazovanje OSI, edukacije
- ? Edukacija građanstva kroz školstvo (seminari i tribine)
- ? Edukacija kroz medije
- ? Uklanjanje preostalih arhitektonskih barijera
- ? U dekadu Roma zajedno sa javnim i civilnim sektorom realizovati projekat otvaranja Centra za Rome koji bi se bavio prioritarnim pitanjima iz oblasti socijalne zaštite, obrazovanja, kulture, itd.
- ? Zaštita žena i dece žrtava nasilja i trgovine ljudima
- ? Izgradnja sigurne kuće.
- ? Razvijanje novih oblika socijalne zaštite: dnevni boravci, inkluzija, patronaža, pomoć u kući, zaštićeno stanovanje, unapređenje i obrazovanje u kući, pomoć staračkim domovima, zaštita i pomoć zlostavljanima u porodici, obrazovanje vaspitno zapuštene dece, otvaranje domova za stare.

Indikatori:

Sprovedenih aktivnosti	Broj održanih seminara i tribina Broj medijskih kampanja Broj rampi i drugih arhitektonskih pomagala Broj institucija koje se bave pitanjima lica sa posebnim potrebama
O ekvivalentnih rezultata	Broj polaznika seminara i tribina Broj objekata sa rešenim problemom prilaza za invalide Broj korisnika usluga specijalizovanih institucija
Uticaja	Broj lica sa posebnim potrebama uklju enih u društveno-ekonomski život opštine Nivo uklju enja Roma u društveno-ekonomski život opštine Broj žrtava nasilja u porodici i trgovine ljudima

Stvaranje trajnih uslova za održivi razvoj mladih, usvajanjem Strategije mladih u opštini Novi Pazar, koja postaje sastavni deo ovog strateškog plana

Stvaranje trajnih uslova za razvoj i zaštitu prava dece, usvajanjem Lokalnog plana akcije za decu (LPA), koja postaje sastavni deo ovog strateškog plana

5.2.2. Prioritet 2. Unapređenje stimulativnog ambijenta za razvoj

Urbanizam i prostorno planiranje veoma su važni segmenti održivog razvoja teritorije, narocito u pogledu sprecavanja ili minimiziranja dispariteta. Razvojni projekti na lokalnim nivoima najbolje se dopunjuju, ako u sebi sadrže zajednicke ciljeve prostornog razvoja.

Na dugorocne trendove prostornog razvoja opštine bitno utice porast uloge lokalnih zajednica u prostornom planiranju, kao i potreba saradnje sa drugim, pre svega susednim opštinama po raznim pitanjima prostornog uredjenja. Na lokalnim nivoima postoje urbanisticki zavodi i sektori za urbanizam i prostorno uredjenje u okviru lokalnih vlasti, na kojima je najveći deo odgovornosti za urbani i prostorni razvoj podrucja koje pokrivaju.

Na podrucju opštine postoje izraženi dispariteti u razvoju pojedinih podrucja, narocito u pogledu odnosa gradskih i ruralnih sredina. S druge strane, grad je u sve vecoj funkcionalnoj meduzavisnosti sa svojom neposrednom okolinom (prigradska i seoska naselja). Svodenjem ovih dispariteta u razumne okvire bitno bi se poboljšala konkurentna sposobnost opštine za privlacenje investicija.

Kvalitetan informacioni sistem predstavlja jedan od najvažnijih preduslova razvoja u ovoj oblasti. Važna karakteristika opštine je da ne postoji jedinstven geografsko informacioni sistem koji bi doprineo efikasnijem iefektivnijem urbanistickom razvoju. Opština je zapocela proces kreiranja ovog sistema, ali taj proces još uvek zahteva znacajne finansijske inpute.

U svim delovima opštine postoje znacajne potrebe za unapređenjem komunalne infrastrukture dok upravljanje i odlaganje otpadom predstavlja zajednicki regionalni problem više opština u okruženju. U ovoj oblasti znacajne probleme predstavljaju dotrajala infrastruktura, nerešeno pitanje otpadnih voda, problem prikupljanja otpada, nerešeno pitanje regionalne deponije.

Posebno važan problem u vezi je sa vodosnabdevanjem gde postoji širok spektar problema koji počinje sa lošim kvalitetom vode za piće, preko dotrajalosti vodovodne mreže, velikih gubitaka u sistemima, nepostojanja seoskih vodovoda do neadekvatne cene vode za piće.

Kako bi se stvorilo ekološki zdravo okruženje, potrebno je pridržavati se i prihvatiti odredbe i standarde Evropske Unije. Najbitniji problemi u ovoj oblasti su upravljanje otpadom, izgradnja deponija smeća, recikliranje otpada, izgradnja kolektora otpada, proširenje kanalizacija, nepostojanje zaštitnih filtera za vodu i vazduh. Na ovo treba dodati i problem niskog nivoa ekološke svesti što kao posledicu ima ogroman broj divljih deponija kao i zagađenje voda u regionu.

Specifični ciljevi:

Specifični ciljevi u okviru ovog prioriteta su:

- ? Ravnomeran prostorni razvoj u skladu sa potrebama i mogućnostima opštine
- ? Unapređenje urbanog i prostornog planiranja na lokalnom nivou
- ? Sistemsko upravljanje otpadom u regiji
- ? Stvaranje efikasnih komunalnih sistema
- ? Približavanje standardima Evropske Unije u oblasti zaštite životne sredine

Indikatori:

- ? Broj novih infrastrukturnih investicija
- ? Smanjenje zagađenja životne sredine

Mere i aktivnosti podoblasti infrastrukture

Mera 1. Otklanjanje najvažnijih infrastrukturnih prepreka za ekonomski razvoj:

Mogućne aktivnosti

- ? Putna infrastruktura
- ? Energetika
- ? Saobraćaj
- ? Planska dokumentacija i katastar nepokretnosti
- ? Vodovod i kanalizacija

Indikatori:

Sprovedenih aktivnosti	Dužina putne infrastrukture Broj vozila u gradskom i prigradskom saobraćaju Kapacitet i pokrivenost energetsom infrastrukturom (elektrifikacija, toplifikacija) Broj izrađenih planskih dokumenata Dužina i pokrivenost vodovodnom i kanalizacionom mrežom
Očekivanih rezultata	Broj stanovnika sa asfaltnim prilaznim putevima Broj prevezenih građana u toku godine Broj priključaka na vodovodnu i kanalizacionu mrežu
Uticaja	Nivo zagađenosti vazduha Nivo zagađenosti vode i zemljišta Broj i nivo investicija u infrastrukturne projekte

Mera 2. Me uopštinska i regionalna saradnja na zaštiti i unapre enju životne sredine:

Mogu e aktivnosti

- ? Regionalna deponija
- ? Izgradnja regionalnog reciklažnog centra
- ? Ure enje i zaštita vodotokova
- ? Gasifikacija

Indikatori:

Sprovedenih aktivnosti	Postojanje regionalne deponije Postojanje reciklažnog centra Dužina zaštitenih vodotokova Dužina magistralnog gasovoda
O ekivanih rezultata	Koli ina otpada koji se odlaže Koli ina otpada koji se reciklira Nivo zaga enosti vodotokova Plavne površine Pokrivenost sekundarnom gasifikacionom mrežom
Uticaja	Broj nelegalnih deponija Prihodi od reciklaže Stanje živog sveta u vodotokovima Nivo koriš enja gasa kao energenta

Mera 3. Izrada i donošenje strateških i planskih dokumenata

Mogu e aktivnosti

- ? Strateški planovi razvoja infrastrukture
- ? Planska dokumentacija (studije izvodljivosti i gra evinski dokumenti)

Indikatori:

Sprovedenih aktivnosti	Broj izradenih infrastrukturnih master planova Broj izradenih urbanističkih planova
O ekivanih rezultata	Velicina raspoloživog zemljišta za gradnju sa definisanim planskim uslovima Broj definisanih i razvijenih infrasrukturnih projekata
Uticaja	Broj i visina investicija u infrastrukturu

Mere i aktivnosti podoblasti javne uprave

Mera 1. Razvoj jedinstvenog informacionog sistema opštine Novi Pazar i GIS-a

Mogu e aktivnosti

- ? Ja anje jedinstvenog informacionog sistema u opštini i GIS-a

- ? Plan obezbeivanja povezanosti komunikacionim kanalima (opština, javna preduzeća i ustanove, zdravstvene ustanove, pravosudni organi i sve ostale ustanove i institucije u opštini)
- ? Plan opremanja svih institucija i ustanova u opštini informacionom opremom (kompjuteri, štampa i, mrežna oprema i dr.)
- ? Izrada adekvatnih softvera
- ? Obuka stručnih lica i obuka korisnika

Indikatori:

Sprovedenih aktivnosti	Broj modula GIS-a razvijenih i u upotrebi Broj institucija povezanih na GIS Nivo opremljenosti institucija povezanih na GIS Broj stručnih seminara i obuka
Okvira rezultata	Nivo operativnosti GIS-a Količina informacija u razmeni između institucija povezanih na GIS Nivo osposobljenosti i broj korisnika GIS-a
Uticaja	Broj zahteva građana obrađeni i rešeni Brzina rešavanja zahteva građana

Mera 2. Unapređenje rada opštinske uprave

Moguće aktivnosti

- ? Jačanje funkcije mesnih zajednica (proširivanje njihove nadležnosti, bolje opremanje tehničko i kadrovsko, bolje komunikaciono povezivanje mesnih zajednica sa opštinama a samim tim i bolja mogućnost kontrole rada istih)
- ? Dalje unapređenje rada Uslužnog centra u smislu što efikasnijeg pružanja usluga stanovništvu i uvođenje CALL centra za blagovremeno pružanje informacija iz nadležnosti opštine stanovništvu putem komunikacionog sistema
- ? Stvaranje uslova za unapređenje rada opštinske uprave kroz podizanje kapaciteta zaposlenih

Indikatori:

Sprovedenih aktivnosti	Broj nadležnosti MZ Tehnička opremljenost MZ Kadrovska struktura zaposlenih u MZ Postojanje CALL centra Broj stručnih obuka za zaposlene u opštinskoj upravi
Okvira rezultata	Obim nadležnosti MZ Količina informacija i usluga koje se mogu dobiti u MZ Broj usluga CALL centra Broj polaznika stručnih obuka
Uticaja	Broj lica korisnika usluga MZ Broj korisnika usluga CALL centra Nivo efikasnosti i efektivnosti opštinske uprave

Mera 3. Bolje povezivanje opštinske uprave sa regionalnim i republi kim organima i me unarodnim institucijama i nevladinim organizacijama

Mogu e aktivnosti

- ? Unapre enje saradnje sa susednim opštinama u cilju zajedni kog unapre enja rada opštinskih uprava
- ? Povezivanje opštinske uprave sa pravosudnim organima putem izveštaja i analize rada
- ? Povezivanje sa republi kim organima ije je sedište na teritoriji opštine (inspekcije, zdravstvene ustanove, školska uprava, mup i drugi državni organi)

Indikatori:

Sprovedenih aktivnosti	Broj održanih sastanaka na me uopštinskom nivou Broj definisanih izveštaja
O ekivanih rezultata	Broj funkcija opštinske uprave usaglašen sa susednim opštinama Broj opština uklju enih u mrežu Broj institucija sa kojima je uspostavljena saradnja
Uticaja	Efikasnost i efektivnost opštinske uprave

5.2.3. Prioritet 3. Razvoj privrede

Opravdanost:

Poslovna klima podrazumeva itav kompleks komercijalnih i administrativnih uslova za vo enje biznisa. Uslovi za privre ivanje, porezi i okruženje povoljno za investicije, napredni ljudski resursi i razvijen finansijski sektor, imaju najve i uticaj na poslovanje u opštini. Jedan od najbitnijih prioriteta je uspostavljanje konkurentnog okruženja za protok robe, kapitala i radne snage.

Opština Novi Pazar ima dugu tradiciju industrijske proizvodnje i preduzetništva i glavna karakteristika je postojanje velikog broja malih zanatskih radnji, ali i malih i srednjih preduze a koja su u usponu.

Ohrabrivanjem ljudi da budu preduzetni ki orjentisani, MSP sektor može prepoznati dobre poslovne mogu nosti na terenu, koje se dopunjavaju sa velikim industrijskim kapacitetima. U svetlu razvoja MSP sektora, poseban akcenat bi trebalo staviti na razvoj institucionalnog okvira i drugih preduslova, koji bi ga mogli podržati.

Analiziraju i situaciju na terenu, glavni problemi koji su u vezi sa ovim strateškim ciljem mogli bi se formulisati kao:

- ? Nedovoljno razvijena poslovna klima i nekonkurentno poslovno okruženje
- ? Spor proces restrukturiranja i privatizacije velikih prera iva kih preduze a
- ? Nedovoljno razvijen MSP sektor, sa nedostatkom adekvatne institucionalne podrške

Specifi ni ciljevi:

Specifi ni ciljevi u okviru ovog prioriteta su:

- ? Uspostavljanje jakog MSP sektora, sa odgovaraju om tehni kom i institucionalnom podrškom: biznis inkubatori itd.
- ? Unapre ena poslovna infrastruktura
- ? Unapre enje finansijskog sektora u smislu uspostavljanja garantnih i razvojnih fondova kao i mikro kreditnih linija za razvoj preduze a i preduzetništva
- ? Unapre enje rada poslovnih mreža (klasteri, udruženja, inkubatori)
- ? Efikasna lokalna adminstracija i razvijena podrška za investitore

Indikatori:

Indikatori za merenje ocekivanih rezultata u okviru datog prioriteta mogu biti:

- ? Struktura narodnog dohotka
- ? Broj zaposlenih u sektoru malih i srednjih preduzeca

Mere i moguće aktivnosti privrede

Mera 1 Unapređenje tehničko tehnološkog procesa i racionalizacija proizvodnje

Moguće aktivnosti

- ? Osnivanje tehnoloških centara (ICT, poljoprivreda, drvna industrija, metalna industrija, itd.) za tehnološki transfer, razmenu iskustava i poslovnu komunikaciju
- ? Finansijsko-tehnička podrška tehnološkom razvoju i poboljšanju tehničke opremljenosti MSP
- ? Podrška izvozno orijentisanim preduzecima (konsultacije, istraživanja tržišta, marketing i obuka)
- ? Specijalizovani programi obuke za preduzetnike i zaposlene iz oblasti menadžmenta, upravljanja kvalitetom, razvoja preduzeca, marketinga, odnosa sa javnošću

Indikatori:

Sprovedenih aktivnosti	Broj osnovanih tehnoloških centara Broj specijalizovanih programa obuke Broj ura enih istraživanja tržišta i konsultativnih usluga izvozno orijentisanim preduze ima
O ekivanih rezultata	Broj korisnika usluga tehnoloških centara Broj polaznika specijalizovanih programa obuke Broj preduze a koja su inovirala opremu i tehnologiju
Uticaja	Procenat pove anja produktivnosti korisnika usluga centara za transfer tehnologija Procenat pove anja produktivnosti preduze a koja su uvela novu opremu i tehnologiju Broj izvozno orijentisanih preduze a Procenat izvoza u strukturi trgovinskog bilansa sa inostranstvom

Mera 2. Promocija i osnaživanje svih vidova udruživanja

Moguće aktivnosti:

- ? Priprema strategije uvođenja klastera, edukacija privrednika i uvođenje pilot klastera (npr. industrija nameštaja, obuće, tekstil, građevinarstvo)
- ? Osnivanje i razvoj efikasnosti i efektivnosti asocijacija preduzetnika
- ? Razvoj lokalnih brendova (u proizvodnji nameštaja, obuće, ...)
- ? Formiranje sajamskih manifestacija
- ? Zajednicki nastup na domacim i međunarodnim sajmovima

Indikatori:

Sprovedenih aktivnosti	Broj osnovanih klastera Broj novoosnovanih asocijacija preduzetnika Broj razvijenih brendova
Okvira rezultata	Broj preduzeća u klasterima Broj preduzeća članova asocijacija Broj organizovanih sajmova Broj zajedničkih nastupa na sajmovima
Uticaja	Procenat povećanja obima poslovanja preduzeća Povećanje konkurentnosti i samo-održivosti preduzeća

5.2.4. Prioritet 4. Ruralni razvoj i turizam

Opravdanost

Pored činjenice da prirodni i tržišni uslovi pružaju dobru osnovu za razvoj svih aspekata poljoprivrede ovaj sektor je nedovoljno razvijen i bazira se uglavnom na malim individualnim posjedima. Jedna od važnih karakteristika u ruralnom području Novog Pazara je dualnost vlasništva nad zemljištem. U privatnoj svojini pravo vlasništva je, u ranijem sistemu, bilo ograničeno dok u društvenom sektoru to ograničenje nije postojalo. To pravno rešenje omogućilo je razvoj društvenih poljoprivrednih gazdinstava i njihovo pretvaranje u krupne tržišne subjekte na jednoj strani i sputavalo razvoj privatnih gazdinstava u bilo kako tržišno održive subjekte. To je, uz sistem nasleđa koji prirodno vodi ka usitnjavanju poseda, uticalo na to da je proizvodnja na privatnim gazdinstvima značajno zaostajala posebno u obimu. Plasman proizvoda je u najvećoj mjeri išao preko sistema zadruga koje su kao i društvena gazdinstva u proteklih 20 godina propale.

Ključni problemi u ovoj oblasti mogu se podeliti u tri tematske celine:

1. Ruralna infrastruktura - Nepostojanje kulturno zabavnih sadržaja, loša komunalna infrastruktura, loša zdravstvena zaštita, loši uslovi kreditiranja i otežan pristup kapitalu.
2. Proizvodnja i prerada hrane - Neregulisano tržište/plasman poljoprivrednih proizvoda, nizak nivo organizovanosti i povezanosti poljoprivrednika, zastarela mehanizacija, nedostatak prerađivačkih kapaciteta u blizini sela, usitnjenost poljoprivrednih poseda, neregulisano tržište sadnog materijala i semenske robe, slaba kontrola kvaliteta i zastarelost tehnologije.
3. Ljudski resursi - Nepovoljna starosna struktura, nizak nivo obrazovanosti poljoprivrednih proizvođača, otežan pristup obrazovanju, politizovanost stručnih službi, nedostatak motivacije za rad.

Realno je da se poljoprivredna proizvodnja postati vrsta industrije, koja se uglavnom bazira na porodici, ali treba joj omogućiti pristup svim vrstama pomoći, kroz poljoprivredne klustere i različite centre (tehničke, veterinarske, obrazovne, finansijske itd), kako bi se poboljšale proizvodne mogućnosti. U svakom slučaju, poljoprivredni biznis, zasnovan na porodici, mogao bi koristiti MSP infrastrukturu, kako bi postao uspešan u poslovanju.

Specifični ciljevi:

Specifični ciljevi u okviru ovog prioriteta su:

- ? Unapređenje kvaliteta poljoprivredne proizvodnje u skladu sa standardima EU
- ? Razvoj ruralnog ambijenta atraktivnog za život
- ? Povećanje zaposlenosti na selu
- ? Aktiviranje turističkog potencijala
- ? Aktivno učestvovanje u turističkoj ponudi Srbije
- ? Revitalizacija starih zanata, suvenira, nova radna mesta
- ? Povećanje turističkih kapaciteta

Indikatori:

- ? Procenat povećanja obima poljoprivredne proizvodnje
- ? Broj novostvorenih radnih mesta u ruralnim oblastima
- ? Procenat povećanja narodnog dohotka u ruralnom području
- ? Procenat smanjenja migracija stanovništva
- ? Broj turista za jednu godinu
- ? Broj otvorenih MSP u oblasti turizma
- ? Povećanje prihoda od turizma

Mere i aktivnosti podoblasti primarne poljoprivredne proizvodnje

Mera 1. Podrška unapređenju kvaliteta i kvantiteta primarne poljoprivredne proizvodnje

Moguće aktivnosti

- ? Poboljšanje kvaliteta poljoprivrednog zemljišta (sastav, vodni režim, agrotehničke mere)
- ? Poboljšanje strukture poljoprivrednih poseda (ukrupnjavanje)
- ? Poboljšanje rasnog sastava stoke i sorti u biljnoj proizvodnji

Indikatori:

Sprovedenih aktivnosti	Broj novoosnovanih farmi Broj obuka, treninga i konsultacija u oblasti proizvodnje organske hrane Broj osnovanih agro-biznis centara Broj novouspostavljenih kooperativa i asocijacija farmera
Okvireni rezultati	Stopa opstanka novoformiranih klastera nakon 18 meseci Broj novostvorenih radnih mesta Broj farmera uključenih u proizvodnju organske hrane Broj novostvorenih brendova poljoprivrednih proizvoda Broj korisnika usluga agro-biznis centara
Uticaja	Procenat povećanja obima poljoprivredne proizvodnje Procenat smanjenja uvoza poljoprivrednih proizvoda

Mera 2. Stvaranje mehanizama za potporu razvoja poljoprivredne proizvodnje

Moguće aktivnosti

- ? Podsticaj razvoja primarne poljoprivredne proizvodnje kroz formiranje Opštinskog fonda za podsticaj razvoja poljoprivrede
- ? Podsticaj razvoja stručnih službi i usluga za poljoprivrednike (savetodavne službe, laboratorijski sadržaji, veterinarske službe, matinske selekcijske službe)
- ? Izrada studije o korišćenju vodnih resursa za navodnjavanje poljoprivrednih površina

Indikatori:

Sprovedenih aktivnosti	Broj preduzeca za preradu hrane Visina investicija u izgradnju i rekonstrukciju proizvodnih kapaciteta Broj obuka, treninga i konsultacija u oblasti proizvodnje Broj osnovanih agro-biznis centara Studija o korišćenju vodnih resursa
O ekivanih rezultata	Broj novostvorenih radnih mesta Broj farmera uključenih u proizvodnju organske hrane Broj korisnika usluga agro-biznis centara Broj članova kooperativa i asocijacija farmera
Uticaja	Procenat kompanija kvalifikovanih za proizvodnju organskih proizvoda

Mere i aktivnosti podoblasti preradnih kapaciteta i preduzetništva na selu

Mera 1. Podsticaj razvoja prera iva kih kapaciteta

Mogu e aktivnosti:

- ? Razvoj preduzetni kih veština poljoprivrednih proizvo a a
- ? Organizovanje obu avanja i obrazovanja populacije u ruralnim oblastima
- ? Promovisanje i izrada programa za zapošljavanje žena u ruralnim oblastima
- ? Osnivanje centara za brigu o deci

Indikatori:

Sprovedenih aktivnosti	Broj obuka iz preduzetništva za poljoprivredne proizvo dace Broj obuka za razvoj veština i znanja žitelja u ruralnim oblastima Broj osnovanih centara za brigu o deci
O ekivanih rezultata	Broj novoosnovanih preduzeca (registrovanih poljoprivrednih proizvo daca) Broj novozaposlenih žena u ruralnim oblastima Broj polaznika obuka za razvoj veština i znanja
Uticaja	Procenat povecanja stope zaposlenosti u ruralnim oblastima

Mera 2. Podsticaj udruživanju poljoprivrednih proizvo a a

Mogu e aktivnosti

- ? Razvoj klastera poljoprivrednih proizvo a a (vo a, povr a, meda, lekovitog i aromati nog bilja i šumskih plodova, proizvo a a mleka i mle nih proizvoda, uzgajiva a stoke, proizvo a a mesa i mesnih proizvoda)
- ? Podrška razvoju kooperativa i asocijacija poljoprivrednih proizvo a a

Indikatori:

Sprovedenih aktivnosti	Broj novoosnovanih klastera Broj novouspostavljenih kooperativa i asocijacija farmera
O ekivanih rezultata	Broj novostvorenih radnih mesta Broj lanova kooperativa i asocijacija farmera
Uticaja	Procenat pove anja obima poljoprivredne proizvodnje Procenat smanjenja uvoza poljoprivrednih proizvoda

Mere i aktivnosti podoblasti usluga u ruralnom podrucju

Mera 1. Uspostavljanje principa planskog pristupa razvoju rurala

Moguće aktivnosti

- ? Izrada strategije razvoja sela

Mera 2. Izgradnja osnovne seoske infrastrukture

Moguće aktivnosti

- ? Poboljšanje infrastrukture prilaznih puteva
- ? Investiranje u komunalnu i informaciono-komunikacionu infrastrukturu
- ? Poboljšanje kvaliteta javnog prevoza

Indikatori:

Sprovedenih aktivnosti	Broj kilometara rekonstruisanih puteva Broj kilometara vodovodne mreže Broj kilometara kanalizacione mreže Broj novih telefonskih centrala Broj novih autobuskih linija
Ekvivalentnih rezultata	Broj priključaka na vodovodnu mrežu Broj priključaka na kanalizacionu mrežu Broj telefonskih priključaka
Uticaja	Procenat smanjenja migracije stanovništva

Mera 3. Podrška inicijativama za razvoj ruralnog turizma i alternativnim aktivnostima u ruralnoj privredi

Moguće aktivnosti:

- ? Podrška razvoju ruralnog turističkog proizvoda
- ? Promovisanje i negovanje starih zanata
- ? Promocija ruralne turističke ponude
- ? Podrška razvoju sektora usluga u ruralnim oblastima
- ? Uvođenje i priprema integrativnih programa za razvoj ruralne zajednice u odabranim oblastima (4 pilot sela)
- ? Organizovanje sajмова za promociju i prodaju domaćih proizvoda

Indikatori:

Sprovedenih aktivnosti	Broj preduzeća osnovanih u ruralnom području Broj organizovanih sajмова
Ekvivalentnih rezultata	Broj domaćinstava angažovanih u sektoru seoskog turizma Broj otvorenih radionica starih zanata Broj novostvorenih radnih mesta Broj izlagaca i posetilaca sajмова
Uticaja	Broj novostvorenih radnih mesta u ruralnim oblastima Procenat povećanja narodnog dohotka u ruralnom području

VI. INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR

Indikativni finansijski okvir predstavlja procenu potrebnih sredstva za realizaciju predloženih prioriteta i mera. Ova finansijska procena predstavlja e polazni osnov za pregovore sa Vladom Republike Srbije i me unarodnim institucijama, kao i za izradu operativnih programa.

Procena potrebnih finansijskih resursa za implementaciju mera u okviru Plana održivog razvoja opštine Novi Pazar za period 2008-2012 godina	
Pririteti i mere	Iznos (u evrima)
Prioritet 1: Razvoj ljudskih resursa i tržišta rada	8.986.456,73
Oblast 1.1. Razvoj tržišta rada	583.144,75
Oblast 1.2. Obrazovanje sport i kultura	4.202.405,73
Oblast 1.3. Zdravstvena i socijalna zaštita	4.200.906,25
Prioritet 2: Unapre?enje stimulativnog ambijenta za razvoj	32.460.888,00
Oblast 2.1. Unapre?enje lokalne infrastrukture	31.837.910,00
Oblast 2.2 Unapre?enje rada lokalne Uprave	622.978,00
Prioritet 3: Razvoj privrede	1.428.500,00
Prioritet 4: Razvoj ruralnih podru ja i turizma	2.951.640,00
Oblast 4.1 Razvoj primarne poljoprivredne proizvodnje	1.020.500,00
Oblast 4.2. Razvoj prera?iva kih kapaciteta i preduzetništva u ruralnim krajevima	156.250,00
Oblast 4.3. Razvoj uslužnih delatnosti u ruralu	1.774.890,00
UKUPNO	45.827.484,73

PRILOG 1 Lista potencijalnih projekata za programski period 2008 2012

Godišnjim akcionim planom odredice se prioritete realizacije projekata u cilju ostvarivanja strateškog plana opštine Novi

Prioritet 1. Razvoj ljudskih resursa i tržišta rada					
R.br.	Naziv projekta	Cilj projekta	O ekivani rezultati	Vreme implementacije (meseći)	Procenjena vrednost (eur)
1	Rekonstrukcija stolarije u OD „Bratstvo”	Ostvarivanje adekvatnih uslova za rad u OD „Bratstvo”	Rekonstruisana stolarija u Oä „Bratstvo”	12	170.540,00
2	Ure?enje dvorišta OD „ Bratstvo”	Poboljšanje uslova rada u školi	Zamenjena ograda oko škole	3	27.772,00
3	Rekonstrukcija stolarije u OD „Tršo”	Unapre?enje uslova rada i bezbednosti u enika u OŠ „Tršo”	Rekonstruisana stolarija u Oä „Tršo”	12	70.979,00
4	Rekonstrukcija mokrih vorova u OŠ „Tršo”	Zaštita zidova od vlage, ušteda u potrošnji vode i bolji higijenski uslovi za 1475 ?aka	Izrađena hidro izolacija , zamenjena postoje a keramika, izrađena nova vodovodna mreža, ugrađeni pisoari, mokri vorovi, vodokotli i vrata na kabinama	12	66.000,00
5	Rekonstrukcija i dogradnja OŠ „Rifat Burdževi Tršo”	Poboljšanje uslova rada u školi	Renovirana ökolska infrastruktura	8	993.829,29
6	Sportska hala pri OŠ u selu Deževa	Poboljšanje uslova piviljenja na selu	Izgrađena sportska hala pri OŠ u selu Deževa	9	309.631,60
7	Renoviranje OŠ „Stefan Nemanja”	Poboljšanje uslova rada u školi	Renovirana vodovodna i kanalizaciona mreža, parno grejanje, stolarija, podovi, mokri vorovi. Opremljena fiskulturna sala.	2	12.500,00
8	Izgradnja krova u OŠ „Stefan Nemanja”	Poboljšanje uslova rada u OD „ Stefan Nemanja”	Renoviran krovni pokriva	6	100.000,00
9	Asfaltiranje sportskih terena u OŠ., Dositiej Obradovi ”	Poboljšanje uslova rada u školi	Izgrađeni sportski tereni za male sportove	6	33.750,00
10	Rekonstrukcija u OŠ „ Dositiej Obradovi ” u izdvojenom odeljenju u Vu ini u	Poboljšanje uslova rada u školi	Rekonstruisana školska zgrada u izdvojenom odeljenju u Vu ini u (krovnna konstrukcija, plafon, patosi i stolarija)	6	23.900,00
11	Rekonstrukcija u OŠ „Dositiej Obradovi ” u izdvojenom odeljenju u Kr u	Poboljšanje uslova rada u školi	Rekonstruisana ökolska zgrada u izdvojenom odeljenju u Kr u (krovna konstrukcija, patosi, mokri vorovi, stolarija).	6	25.300,00

R.br.	Naziv projekta	Cilj projekta	Očekivani rezultati	Vreme implementacije (meseći)	Procenjena vrednost (eur)
12	Rekonstrukcija školske zgrade u izdvojenom odeljenju u Muhovu	Poboljšanje uslova rada u školi	Zamenjena stolarija, patosi i postavljena fasada.	6	21.260,00
13	Rekonstrukcija školske zgrade u izdvojenom odeljenju u Đitarima	Poboljšanje uslova rada u školi	Rekonstruisana krovna konstrukcija, plafon, patosi i stolarija	6	21.700,00
14	Rekonstrukcija fasade na školskoj zgradi OŠ „Dositaj Obradovi ”	Poboljšanje uslova rada u školi	Rekonstruisana fasada na školskoj zgradi	6	15.170,00
15	Ograničavanje dvorišta OŠ „Dositaj Obradovi ”	Poboljšanje uslova rada u školi	Urađena zaštitna ograda oko školskog dvorišta	6	12.438,50
16	Pokrivavanje ravnog krova na OŠ „Vuk Karadžić ”	Poboljšanje uslova rada u školi	Smanjeni troškovi održavanja i energenata	6	45.800,00
17	Dogradnja u ioni kog prostora OŠ „Vuk Karadžić ”	Poboljšanje uslova rada u školi	Povećanje površine ioni kog prostora	3	65.753,63
18	Izgradnja krova nad postojećim objektom Osnovne škole „Jovan Jovanović Zmaj”	Poboljšanje uslova rada u školi	Izgradnja krova nad objektom	5	34.423,00
19	Dogradnja fiskulturne sale i u ionicama u OŠ „Jovan Jovanović Zmaj”	Poboljšanje uslova rada u školi	Obezbeđivanje prostora za adekvatno izvođenje nastave	15	657.400,00
20	Renoviranje školske zgrade u selu Polazi	Poboljšanje uslova rada u školi	Zamenjena stolarija, podovi, postavljena fasada, urađeni mokri vorovi, izgrađen sportski teren i ograda oko škole	6	30.000,00
21	Opremanje fiskulturne sale i izgradnja sportskih terena u OŠ „Desanka Maksimović ”	Poboljšanje uslova rada u školi	Završena i opremljena fiskulturna sala, izgrađeni sportski tereni, izgrađena pećna staza kroz školsko dvorište, ograđen školski prostor	12	100.000,00
22	Rekonstrukcija u OŠ „? ura Jakčević ”	Poboljšanje uslova rada u školi	Izgrađena ograda oko školskog dvorišta i pokriveno ulazno stepenište	3	10.500,00
23	Renoviranje školske zgrade OŠ „? ura Jakčević ” u izdvojenom odeljenju u Le i	Poboljšanje uslova rada u školi	Zamenjena stolarija, podovi i krovna konstrukcija	3	12.500,00
24	Opremanje kabineta stranih jezika u Gimnaziji audio vizuelnom opremom	Podizanje kvaliteta nastave stranih jezika	Efikasnije korišćenje nastavnog materijala, Interaktivno učenje, Kvalitetnije znanje i veštice, Veće interesovanje učenika za nastavu	2	5.000,00
25	Renoviranje mokrih vorova u Gimnaziji	Poboljšanje uslova rada u školi	Povećanje higijenske tehnike uslovi rada u školi	2	12.000,00

R.br.	Naziv projekta	Cilj projekta	Očekivani rezultati	Vreme implementacije (meseći)	Procenjena vrednost (eur)
26	Dogradnja mokrih vorova u Ekonomsko-trgovinskoj školi	Stvaranje boljih higijenskih uslova u koli	Dograđen mokri vor i uklonjen pojski WC	6	30.000,00
27	Zamena i rekonstrukcija krova u Školi za dizajn tekstila i kože	Poboljšanje uslova rada u koli	Promenjen krovni pokrivač na koli	3	18.000,00
28	Zamena stolarije na zgradi biblioteke	Poboljšanje uslova rada u biblioteci	Smanjeni troškovi grejanja i energenata	6	10.000,00
29	Rekonstrukcija podova u Školi za dizajn tekstila i kože	Poboljšanje uslova rada u koli	Zamenjene vinas plošice u ionicama, Ugrađen nov parket u sali, Zamenjeni mokri vorovi, vodoinstalacione mreže podnih i zidnih plošica	3	15.000,00
30	Opremanje kabineta za ispitivanje tekstila u Školi za dizajn tekstila i kože	Podizanje kvaliteta nastave i nivoa znanja u enika	Osavremenjen nastavni proces a time i stvaranje povoljnih uslova za realizaciju programa nastavnog predmeta i uključivanje u tokove savremene tehnologije u nastavi	2	10.000,00
31	Opremanje kabineta za praktičnu nastavu za profile automehanika i autoelektrika u Tehničkoj školi	Sticanje praktičnih znanja u okviru obrazovnih profila	Nabavljena oprema i materijal za praktičnu nastavu	1	50.000,00
32	Opremanje kabineta za praktičnu nastavu za profile elektromehaničara u Tehničkoj školi	Unapređenje kvaliteta praktičnih znanja u enika	Nabavljena oprema za zanimanje elektromehaničara za mašine i opremu i elektromehaničara za termičke i rashladne uređaje	1	30.000,00
33	Postavljanje kosih krovova na postojeće i ravne krovovima na objektima PU „Mladost“ i objektu „Naše dete“	Podizanje kvaliteta uslova rada obdaništa u vrtu	Postavljeni kosi krovovi na postojeće ravne krovove na objektima vrti	3	215.000,00
34	Zamena vodoinstalacija u PU „Mladost“ (Mladost, Naše dete i Dečija radost)	Poboljšanje uslova rada u vrtu	Spređena pojava vlage i poplava u svim prostorijama a zarad zdravlja dece. Uteđena voda i kvalitetniji uslovi za zdrav boravak dece	3	250.000,00
35	Završetak započete izgradnje objekta - vrti a „Pojila“	Poboljšanje uslova za boravak dece u vrtu	Izgrađen objekat za boravak dece	4	466.045,29
36	Rad sa posebno nadarenim učenicima u opštini Novi Pazar	Napredovanje i usavršavanje nadarene dece	Formiran fond za finansiranje daljeg napredovanja i usavršavanja posebno nadarene dece, letnjih i zimskih kampova i kola (Petnica, Tara..)	12	10.000,00
37	Forum univerzitetskih nastavnika i univerzitetskih saradnika u opštini Novi Pazar	Podrška edukaciji nastavnika koji učestvuju u organizaciji	Edukovani nastavnici koji učestvuju u organizaciji	8	2.000,00

R.br.	Naziv projekta	Cilj projekta	Očekivani rezultati	Vreme implementacije (meseći)	Procenjena vrednost (eur)
38	Otvaranje Zavoda za javno zdravlje u Novom Pazaru	Poboljšanje i unapređenje zdravlja ljudi kao i unapređenje napora na oštvanju zdrave životne sredine	Otvoren Zavoda za javno zdravlje u Novom Pazaru, obezbeđen adekvatan prostor i oprema za rad	12	1.875.000,00
39	Formiranje Multisektorskog tela za borbu protiv bolesti zavisnosti u Zdravstvenom centru Novi Pazar	Unapređenje i oštvanje zdravlja, podrška ležnim zavisnicima za povratak u radno i socijalno okruženje	Formirano stalno Multisektorsko telo za borbu protiv bolesti zavisnosti koje bi se bavilo pitanjem primarne i tercijarne prevencije	6	18.750,00
40	Formiranje Centra za unapređenje zdravlja i prevenciju bolesti u Zdravstvenom centru Novi Pazar	Unapređenje i oštvanje zdravlja populacije	Formiran tim od jednog lekara stalno zaposlenog u centru, glavne sestre, takođe stalno zaposlene u Centru i angažovanje po potrebi lekara i sestara svih specijalnosti kao i drugih saradnika iz zajednice. Nabavljena oprema i vozila za tzv Mobilnu jedinicu u okviru Centra	6	31.250,00
41	Izgradnja Centra za prevenciju zdravlja mladih od 12 do 26 godina u opštini Novi Pazar	Stvaranje trajnih uslova za prevenciju zdravlja mladih	Trajno poboljšano zdravlje mladih u na?oj opštini. Stvoreni trajni uslovi za sistematsko rešavanje z dravstvenih problema mlade populacije kod nas.	12	408.000,00
42	Izgradnja psihijatrijskog odeljenja u ZC Novi Pazar	Stvaranje uslova za boln?ko le?enje psihijatrijskih pacijenata	Izgrađeno psihijatrijsko odeljenje	24	900.000,00
43	Otvaranje Narodne kuhinje u Crvenom krstu	Obezbeđivanje ishrane za 900 socijalno najugroženijih stanovnika Novog Pazara	Otvorena dva distributivna punkta za ishranu (jedan obrok). Obezbeđena dostava obroka na ku?nu adresu hendikipiranim licima	12	115.500,00
44	„?ivot bez prepreka” - Društvo za cerebralnu paralizu	Umanjenje problema izolovanosti invalida i stvaranje uslova za ostvarenje njihovih prava	Povezivanje i saradnja medju organizacijama invalida i drugih NVO radi podizanja svesti o stanju i pravima invalida	12	13.642,00
45	Uklanjanje svih fizičkih barijera za lica sa posebnim potrebama	Prilagođavanje saobraćajne infrastrukture licima sa posebnim potrebama	Izgrađene ili dograđene rampe, liftovi i prilazi do liftova, kao i obezbeđeni prilazi u svim objektima od javnog značaja	24	57.000,00
46	„ Grad pristupačan za sve ” - Društvo za cerebralnu paralizu	Stvaranje pristupačnog životnog okruženja za invalide svih kategorija	Uklonjene arhitektonske prepreke na svim značajnijim mestima u gradu	12	9.590,00
47	„Briga o starima,, - pružanje usluga starima i pomo? u kući - Crveni krst Novi Pazar	Poboljšanje života starih osoba	Nakon evidentiranja, trija?e i prihvata u Program, sprovode se aktivnosti koje obuhvataju: obilazak, druženje i podršku, povremene kontrole i nadzor od strane profesionalaca i delimično pružanje usluga pomoći u kući	12	11.300,00

R.br.	Naziv projekta	Cilj projekta	Očekivani rezultati	Vreme implementacije (meseći)	Procenjena vrednost (eur)
48	Formiranje Kluba starih - Crveni krst Novi Pazar	što potpunija resocijalizacija interno raseljenih lica sa Kosova i Metohije sa posebnim naglaskom na stara lica	Formiran i opremljen Klub starih	12	2.500,00
49	Otvoranje Savetovaništa za decu, omladinu i porodicu u Novom Pazaru	Pomoc gradanima naće općine u rećavanju brojnih porodićnih problema	Otvoreno savetovanište	6	40.509,00
50	Organizovanje „Dečije igraonice“, za romsku decu interno raseljenih lica sa Kosova i Metohije i rezidentnog stanovništva - Crveni krst Novi Pazar	Resocijalizacija dece izbeglih i raseljenih lica i dece Romske populacije	Organizovan rad dečije igraonice	12	1.250,00
51	Izgradnja posebnih prostorija za dnevni boravak dece, izbeglih i prognanih lica i romske dece	Socijalizacija dece i sticanje znanja	Formiran boravak dece iz različitih porodica, boravak dece izbeglih i prognanih lica i romske dece	12	150.000,00
52	Osnivanje Kluba za adolescente „Oka“ pri Centru za socijalni rad	Primenom novih vidova terapijskog tretmana smanjiti broj mladih prestupnika i sprećiti eventualne recidive	Adaptiran i opremljen postojećii prostor pri Centru za socijalni rad za potrebe Kluba za adolescente „OKA,,	12	43.750,00
53	Edukacija u enika i studenata - „Prva pomoć“	Podizanje nivoa osposobljenosti građana za prućanje prve pomoći	Teorijska i praktična obuka u se vršiti po osnovnim, srednjim školama, fakultetima kao i mesnim zajednicama na teritoriji općtine Novi Pazar.	60	7.500,00
54	Edukacija o bolestima zavisnosti - Prikliju i se „Borba protiv narkomanije“	Uspostavljanje sistematskog pristupa borbi protiv narkomanije	Definisane mere i sprovedena edukacija o bolestima zavisnosti	12	7.500,00
55	Edukacija o AIDS-u - „Živi i pusti druge da žive,,	Podizanje svesti stanovništva o postojanju i prevenciji AIDS-a	Sprovedeni seminari na temu AIDS-a i obezbećeno besplatno testiranje na AIDS	12	2.500,00
56	Formiranje savetovaništa za žene povratnice - „Naša prića“	Pospećavanje reintegracije povratnika u drućtveno – ekonomske tokove	Olakšan proces reintegracije, formirano prvo savetovanište za žene povratnice, aktivno ukljućene u ostvarivanju svojih prava.	24	19.007,25
57	Opremanje Centra za reintegraciju i obrazovanje povratnika	Podrška procesu reintegracije povratnika	Edukovano romsko stanovništvo, savladani problemi u ućenju maternjeg jezika, smanjena diskriminacija od strane lokalne zajednice, deca nastavljaju školovanje u osnovnim skolama, smanjenje predrasuda prema Romima	24	13.750,00
58	Opremanje poslovnih prostorija povereništa – Komeserijat za izbeglice	Osavremenjavanje rada povereništa	Nabavljen kompjuter sa tampaćem, kopirni aparat, elektronska maćina za kucanje i telefaks	1	4.462,00

R.br.	Naziv projekta	Cilj projekta	Očekivani rezultati	Vreme implementacije (meseći)	Procenjena vrednost (eur)
59	Izgradnja stambene zgrade za izbegla, prognana i raseljena lica	Poboljšanje uslova življenja izbeglih i raseljenih lica	Izgrađen stambeni prostor za 10 porodica izbeglih i raseljenih lica	12	200.000,00
60	Podrška uključivanju Roma u društveno – ekonomske tokove - Opština u dekadi Roma	Pospeđivanje uključivanja Roma u društveno-ekonomske tokove	Sređena evidencija o Romima, regulisana mesta prebivališta, uključena deca u obrazovni sistem, primljeni u radni odnos predstavnici Roma, izgrađene 4-5 kuća u toku 1 godine za Rome i dr.	60	500.000,00
61	Podsticaj zapošljavanju povratnika - „Zaustavimo odlazak u druge države zaposlimo povratnike“	Podsticaj za zapošljavanje i samozapošljavanje povratnika iz zemalja zapadne Evrope koji se po ugovorima o readmisiji vraćaju u Srbiju sa ciljem stvaranja održive ekonomske reintegracije.	Reintegracija i zapošljavanje 50 povratnika u opštini Novi Pazar	12	69.502,25
62	Regionalni centar za dnevni boravak i radno osposobljavanje lica ometenih u razvoju	Pomoć porodicama sa licima ometenim u razvoju da normalno funkcionišu	Obezbeđen dnevni smeštaj za 50 korisnika i 250 indirektnih korisnika	24	500.000,00

Prioritet 2: Unapre enje stimulativnog ambijenta

R.br.	Naziv projekta	Cilj projekta	O ekivani rezultati	Vreme implementacije (meseći)	Procenjena vrednost (eur)
1	Izgradnja studentskog doma	Unapre?enje studentskog standarda	Izgraden objekat za stalni boravak studenata koji bi zadovoljio potrebe savremenog studiranja (spavaone, menza, citaonice, kafe klub, večeraj i sl.)	48	1.680.000,00
2	Rekonstrukcija i dogradnja jednog krila zgrade opštinske uprave Novi Pazar	Unapre?enje rada opštinske Uprave	Proširenje radnog prostora i izgradjena skupštinska sala	12	562.500,00
3	Rekonstrukcija gradskog stadiona	Unapre?enje infrastrukturnih preduslova za razvoj sporta	Stadion koji zadovoljava sprotiske standarde i ima kapacitet 12000 posetilaca	12	302.594,26
4	Izgradnja zgrade Regionalnog pozoriča	Unapre?enje uslova za odvijanje kulturnog pivota u Novom Pazaru	Izgraden adekvatan prostor za odvijanje pozoričnih manifestacija	36	8.500.000,00
5	O uvanje i prezentacija pokretne kulturne baštine i poboljšanje uslova za rad u muzeju „Ras“	Zaštita i prezentovanje pokretne kulturne baštine	Proširenje izlo, benog prostora i izgraden depo	12	450.000,00
6	Elektronska mati na knjiga opštine Novi Pazar	Poboljšanje kvaliteta usluga iz oblasti li nih stanja	Formirana centralna baza podataka iz oblasti licnih stanja u mesnim zajednicama, mesnim kancelarijama, maticnoj slu, bi i policijskoj upravi	60	20.000,00
7	Rekonstrukcija i adaptacija Koncertne dvorane i „Letnje bašte“ Doma kulture „Oslobo?enje“	Unapre?enje uslova za kvalitetnu realizaciju kulturnog i umetni kog programa	Rekonstruisana Koncertna dvorana i „Letnja bašta ” Doma kulture (podovi, zvučna oprema, povezivanje sa multimedijalnim centrom)	12	812.500,00
8	Izrada komunikacionih kanala izme?u zna ajnih institucija unutar opštine Novi Pazar	Unapre?enje protoka informacija povezivanjem ra unarskih kanala	Uspostavljeni komunikacioni kanali između značajnih institucija unutar opštine Novi Pazar (be, icni prenos i opticki kablovi)	72	150.000,00
9	Izrada Software-a za potrebe Opštinske uprave	Unapre?enje usluga gra?anima i brpa komunikacija izme?u institucija	Uspostavljeni komunikacioni kanali između opštinske uprave, institucija opštine, mesnih kancelarija i državnih institucija	60	37.000,00
10	Opremanje informati kom opremom u Opštinskoj upravi	Unapre?enje usluga gra?anima i brpa komunikacija izme?u institucija	Uspostavljeni komunikacioni kanali između opštinske uprave, institucija opštine, mesnih kancelarija i državnih institucija	60	30.000,00
11	Adaptacija objekta za potrebe lokalne poreske administracije i njeno opremanje	Poboljšanje uslova rada u objektu	Adekvatna fasada, postavljeni oluci, adaptirani podrumi i tehnicko opremljen objekat	3	37.000,00

R.br.	Naziv projekta	Cilj projekta	Očekivani rezultati	Vreme implementacije (meseći)	Procenjena vrednost (eur)
12	Unapređenje rada Uslužnog centra u Opštinskoj upravi opštine Novi Pazar	Unapređenje rada Uslužnog centra	Uspostavljen CALL centar, tehnički i kadrovski pojačan UC, edukovani radnici UC, novi programi	48	267.000,00
13	Rekonstrukcija dotrajalih cevovoda vodovodne mreže, primarnih i sekundarnih pravaca	Poboljšanje vodosnabdevanja grada Novog Pazara	Rekonstruisan cevovod vodovodne mreže	24	1.000.000,00
14	Asfaltiranje, kišna i fekalna kanalizacija gradskih ulica	Poboljšanje uslova pijačevanja u gradu	Asfaltirane gradske ulice	15	1.745.872,64
15	Asfaltiranje seoskih puteva	Poboljšanje uslova pijačevanja na selu	Asfaltirani seoski putevi	24	5.857.541,00
16	Izgradnja atletske staze	Adekvatni uslovi za bavljenje atletikom	Izgrađena staza za održavanje takmičenja i sportskih manifestacija	2	500.000,00
17	Izgradnja buster stanice za sirovu pitku vodu	Poboljšanje vodosnabdevanja grada	Izgrađena buster stanica	24	1.000.000,00
18	Uređenje kruga-platoo Carinske ispostave	Poboljšanje funkcionalnosti Carinske ispostave	Izgrađena saobraćajnica, kompletiran krug carine, urađena rampa i ograda	4	208.955,23
19	Završetak I i realizacija II i III faze uređenja pešačke staze na Gradskom jazu	Poboljšanje uslova pijačevanja za građane u okolini Gradskog jaza.	Završena staza u dužini od 650 m I faze, realizovana II i III faza	24	1.013.355,00
20	Pronalazak i sanacija gubitaka na vodovodnoj mreži, izvođenjeernih mesta, dodatna oprema.	Smanjenje gubitaka na vodovodnoj mreži	Saniran gubitak, nova oprema	2	250.000,00
21	Izgradnja stubne trafostanice Mokrica	Poboljšanje pijačevanja u naselju Mokrica	Izgrađena trafostanica 20/0.4 kv 400 kv tipa SBTS ili PTS, priključni dalekovod, mikroprocesorska brojila	3	40.792,32
22	Izrada LEAP-a (Lokalni ekološki akcioni plan)	Promovisanje javne svesti i odgovornosti za probleme pijačevanja	Stvoreni uslovi za unapređenje pijačevanja	12	56.250,00
23	Povezivanje komunikacionim kanalima svih institucija javne uprave	Unapređenje rada i kadrovskog jačanja republičkih organa	Postojanje kompjuterske opreme i interneta. Unapređena saradnja sa lokalnim i republičkim organima	6	12.500,00
24	Rekonstrukcija mostova na rekama Raška, Jošanica, Banjska, Trnavica, Ljudska i Sebevska	Poboljšanje uslova pijačevanja opštine Novi Pazar	Rekonstruisano 20 mostova	12	567.388,90
25	Nastavak izgradnje glavnog Kolektora od Čutenovca do Bajevice	Poboljšanje infrastrukture	Izgrađen glavni kolektor	6	800.000,00

R.br.	Naziv projekta	Cilj projekta	Očekivani rezultati	Vreme implementacije (meseći)	Procenjena vrednost (eur)
26	Nastavak ulice Kej 12. Srpske brigade	Rastereenje saobraćajna centra grada	Izgradena ulica 12. Srpske brigade od Zgrade Lepe Brene do Carske cuprije.	6	250.000,00
27	Izgradnja nove vodovodne mreže primarnih i sekundarnih pravaca	Poboljšanje snabdevanja grada vodom, posebno prigradskih naselja.	Izgradena vodovodna mreža	24	2.000.000,00
28	Primarna selekcija otpada na području opštine Novi Pazar	Unapređenje javne higijene	Postavljanje adekvatne posude za odvojeno lagerovanje otpada	6	450.000,00
29	Izgradnja i nasipanje seoskih putnih pravaca	Poboljšanje infrastrukture na selu	Asfaltirani seoski putni pravci	6	164.238,00
30	Kompletna rekonstrukcija i uređenje Rekreacionog centra	Poboljšanje uređenja Rekreacionog centra	Rekonstruisan Rekreacioni centar (poplocene i povezane pećacke staze, montirane ograde koje ogradjuju terene, poćumljene, osvetljenje na celjoj povrćini	12	150.000,00
31	Sanacija rekultivacija smetištaka-Batnjik	Unapređenje zdrave pivotne sredine	Uredeni i oplemenjeni prostor za odlaganje raznog otpada	6	150.000,00
32	Sredjivanje i rekonstrukcija hale sportova pored Oa „Vuk Karađiĉ ”	Poboljšanje uslova rada u hali sportova	Sredena sportska hala, termoizolovana potkrovnna konstrukcija,izgradeno grejanje u maloj sali i pomocnim prostorijama ugradeno vazdušno grejanje i ventilacija u velikoj sali	6	294.750,00
33	Uređenje stadiona u Sutenovcu	Uređenje terena za odrpavanje takmićenja i sportskih manifestacija	Izgradena svlacionica i kancelarija, ograden teren, montirana tribina, sredena trava i zemlja na terenu i okolo terena, sredeni sistem za navodnjavanje, izgradena atletska staza	6	200.000,00
34	Uređenje izletišta – Pazarište, Bagri, Erozijska, Pari ko brdo, Bori i Jukova a	Uređenje prostora koji služi za odmor i rekreaciju (izlete)	Uredene površine (Pazarište, Erozijska, Paricko brdo, Jukovaca, Bortici, Bagri)	12	50.000,00
35	Nabavka, transport i ugradnja novih vodomera kao i skidanje starih	Unapređenje evidentiranja potrebnije vode	Ugradeni novi vodomeri	2	200.000,00
36	Izgradnja vodozadržavata u podnoju Goljje - Vitoš	Poboljšanje uslova pivota grana	Izgraden vodozadržat kapaciteta za 120-150 L/S za 30.000 stanovnika da se snabdevaju prirodniim putem	60	35.000,00
37	Vodovodna mreža za ulicu Podbijelje	Poboljšanje uslova pivota grana	Izgradena trasa dužine 1105 metara, izgradene dve crpne stanice zbog visoke nadmorske visine	3	62.500,00
38	Janjenje tehničkih kapaciteta JKP „Vodovod i kanalizacija”	Poboljšanje uslova u JKP, Vodovod i kanalizacija”	Nabavljena 2 kamiona - kiperi, radne mašine i kombinirke nabavljeni softveri i hardveri, vozilo za čišćenje čahti i dostavno teretno vozilo	10	650.000,00

39	Proširenje kapaciteta pumpne stanice u centralnoj kotlarnici JKP ,, Gradska toplana" Novi Pazar	Unapre?enje kvaliteta i kontinuiteta snabdevanja konzuma toplotnom energijom	Uve?an procenat naplate za isporu?enu toplotnu energiju. Stvoreni preduslovi za priklju?enje novih korisnika	5	46.986,00
40	Razvoj GIS-a u opštini Novi Pazar	Unapre?enje usluga lokalne samouprave putem GIS-a i odbrav ekonomski razvoj	Kreirana jedinstvena baza podataka. Unapređen urbniški razvoji zaštita ?ovekove okoline	12	75.000,00
41	Ure?enje zelene i mle ne pijace	Unapre?enje sanitarno – higijenskih uslova na pijaci	Nabavljene pija?ne tezge, oprema, pokrivene pijace, renovirana dva sanitarna ?vora	3	70.000,00
42	Vodovodna mreža za Kova evo-podela vode	Poboljšanje uslova pivota u Kova evu	Poboljšano vodosnabdevanje me?tana Kova?eva	2	59.687,00
43	Ure?enje (zelenih) slobodnih površna oko vodotokova, zgrada i na raskrsnicama	Unapre?enje zaštiti pivotne sredine	Oplemenjene sadnjom trave i odgovaraju?eg rastinja (drvoreda i dr.) Pojasevi: putni, pojas uz vodotokove reka (obale), svi trokuti na raskrsnicama, prostor oko zgrada i neizg: zemlji?ta	3	100.000,00
44	Formiranje slupbe za gra?evinski i kabasti otpad u okviru JKP,, isto a"	Unapre?enje u zaštite pivotne sredine	Formirana slu?ba za kabasti i građevinski otpad.	6	450.000,00
45	Rekonstrukcija de ijeg bazena na Rekracionom centru	Unapre?enje uslova za razvoj sporta	Ospoboljen sistem za pe?i?avanje vode u bazenu, urađena izolacija bazena i sredjen plato oko bazena	6	30.000,00
46	Zaštita i prezentacija arhivske gra?e	Unapre?enje tehni ko – tehnološke zaštite arhivske gra?e	Obezbeđen sistem protivpo?arne zaštite i postavljanje javlja?a po?ara, ugrađen video nadzor, nabavljeni mera?i vlage i temperature i kompjuter	10	23.250,00
47	Uvo?enje informacionog sistema za administriranje lokalnih javnih prihoda	Doprine e se elektronskom upravljanju i kontroli lokalnih javnih prihoda u opštini Novi Pazar	Nabavljena serverska oprema, radne stanice i dr	1	31.478,00
48	Izgradnja poslovnih prostorija za potrebe Trgovinskog suda	Unapre?enje efikasnosti rečavanja sporova iz nadležnosti Trgovinskog suda	Izgrađene poslovne prostorije u povr?ini od 350 kvadrata sa opremom	12	187.500,00
49	Izgradnja Okrpnog zatvora i njegovo dislociranje iz centra grada	Poboljšanje uslova pritvorenim i zatvorenim licima u skladu sa evropskim standardima	Izgrađen nov zatvora van grada	24	560.500,00
50	Formiranje stacionarnog odeljenja za le enje bolesti zavisnosti pri ZC u Novom Pazaru	Unapre?enje podrške bolesnicima od bolesti zavisnosti sa podru ja opštine Novi Pazar i susednih opština	Formirano odeljenje za stacionarno le?enje bolesti zavisnosti pri Zdravstvenom centru u Novom Pazaru	12	37.500,00
51	II Faza izgradnje vodovoda za Tmavu	Poboljšanje uslova života gra?ana	Izgrađen vodovod, ravnomeran regionalni razvoj Srbije, spre?ene migracije na relaciji selo -grad	5	125.000,00
52	Kanalizacija u selu Tmava	Poboljšanje uslova pivota gra?ana	Izgrađena ki?na i fekalna kanalizacija u du?ini od 8 km	5	106.250,00

Prioritet 3: Razvoj privrede

R.br.	Naziv projekta	Cilj projekta	Očekivani rezultati	Vreme implementacije (mesecci)	Procenjena vrednost (eur)
1	Tradicija u slupbi privrednog razvoja – edukacija nezaposlenih lica i postoje ih zanatlija	Samozapođljavanje nezaposlenih lica, kroz afirmaciju starih zanata kroz razvoj turisti ke ponude Novog Pazara	Trening za 40 nezaposlenih lica i 30 postoje ih zanatlija iz oblasti starih zanata, turisti kog preduzetništva, prezentacije turisti ke ponude i zaštite izvotne sredine	6	21.000,00
2	Nabavka opreme za Sajam tekstila, ode e i obu e u Novom Pazaru	Razvoj sekora proizvodnje tekstila, ode e i obu e u Novom Pazaru	Pove an broj uspostavljenih poslovnih kontakata sa naćim privrednicima i br, u poslovnu komunikaciju unutar regiona	6	190.000,00
3	Formiranje Klastera tekstilne industrije	Pove anje produktivnosti, udeo u dodatnoj vrednosti i me?unarodnoj konkurentnosti MSP u općini Novi Pazar	Formiran "Klastera Tekstilne industrije" u Novom Pazaru	9	25.000,00
4	Istraživanje feldspata ili drugog nemetala u općini Novi Pazar	Promocija novih sektora razvoja privrede	Nova nalazića istog hemijskog sastava i potencijalnih rezervi, za koja se do sada nije znalo	24	25.000,00
5	Izrada Studije izvodljivosti industrijske zone i slobodne carinske zone opštine Novi Pazar	Podrćka razvoju preduzetništva	Ponuda slobodnih građevinskih parcela u budu im industrijskim zonama koje treba definisati i odrediti im namenu	12	100.000,00
6	Formiranje Centra za neformalno obrazovanje u općini Novi Pazar	Podizanje kapaciteta ljudskih resursa privrede Novog Pazara	Edukacija postoje eg menad, menta u javnom i privatnom sektoru kao i osposobljavanje novih kadrova, prekvalifikacija nezaposlenih i osposobljavanje za specijalizovane delatnosti	12	75.000,00
7	Istražni radovi na ležištu roze mermera, drugih vrsta mermera i granita	Promocija novih sektora razvoja privrede	Nova nalazića rudne rezerve u obimu od oko 100.000 m3 bruto	6	40.000,00
8	Izrada Priru nika za izvoznike	Unapre?enje izvoza malih i srednjih firmi	Prirurik za izvoz pomo i e privrednicima da: - ocene izvozni potencijal firme - izrade izvozni plan - istra, e i odaberu ciljano tr, iće - razviju izvozni marketinćki plan - utvrde najbolje metode isporuke svog proizvoda ili usluge ciljnom tr, iću - razviju pouzdan finansijski plan - razumeju pravne aspekte uklju ene u međunarodne transakcije.	8	10.500,00

R.br.	Naziv projekta	Cilj projekta	O ekivani rezultati	Vreme implementacije (meseći)	Procenjena vrednost (eur)
91	Izrada Investicionog vodica opštine Novi Pazar	Unapre?enje promocije opštine	Pove ano ulaganje u opštinu, nove investicije, dobro promovisana opština ,stvoren prepoznatljiv vizuelni identitet opštine, formirana na jednom mestu baza svih informacija o opštini	9	17.000,00
10	Izgradnja biznis inkubatora	Unapre?enje razvoja preduzetništva i institucionalne podrške za razvoj malih i srednjih preduze a.	Osnovano 20 novih radnji preduze a, otvorena nova radna mesta (200 u naredne tri godine), pove ani prihodi korisnika poslovnih usluga biznis inkubatora, pove an izvoz	16	900.000,00
11	Formiranje turističkog proizvoda Novog Pazara	Stvaranje povoljnih uslova za razvoj turizma u Novom Pazaru i lokalnih inicijativa u sektoru turizma	Postojanje mape turisti kih potencijala, formiranje turisti kih proizvoda Novog Pazara, implementirana promo-vidljiva kampanja turisti kih proizvoda Novog Pazara	12	25.000,00

Prioritet 4: Razvoj ruralnog područja i turizma

R.br.	Naziv projekta	Cilj projekta	Očekivani rezultati	Vreme implementacije (mesecci)	Procenjena vrednost (eur)
1	Izrada Studije za razvoj ruralnog turizma	Razvoj sektora ruralnog turizma	Izrađena Strategija za razvoj ruralnog turizma i mapirani ruralni turistički potencijali	6	15.000,00
2	Razvoj ruralnih područja	Razvoj poljoprivredne proizvodnje i sektora uzgoja povrća i stočarstva	Između 300-400 poljoprivrednih proizvođača u općini Novi Pazar će biti i nova znanja iz oblasti stočarstva, stočarstva u zaštiti i stočarstva, ekonomija proizvodne linije u stočarstvu i povrtarstvu, standardizacija i sertifikacija kvaliteta proizvoda, na ini zajednički pristup na tržištu kako bi primenili nova znanja u budućem radu	3	23.000,00
3	Podsticaj razvoja stočarstva i proizvodnje zdrave hrane	Razvoj primarne poljoprivredne proizvodnje	Sa ovim projektom povećao bi se stočni fond. Organizovao bi se okup mleka i mlečnih proizvoda, pomladila bi se stočarska domaćinstva i sprečilo migracija iz sela	24	100.000,00
4	Osnivanje Fonda za unapređenje poljoprivrede i stočarstva	Razvoj primarne poljoprivredne proizvodnje	Veća košćenje krava i junica i suzbijanje steriliteta, ipovanje i vakcinisanje pasa protiv besnila, nabavka matica njihovih junica; izgradnja plastenika; razvoj autohtonih vrsta i rasa povrća i biljaka	12	875.000,00
5	Podizanje izgradnji objekata za skladištenje poljoprivrednih i stočarskih plodova	Razvoj primarne poljoprivredne proizvodnje	Zapodijavanje nove radne snage i rešenje problema skladištenja poljoprivrednih proizvoda	24	12.500,00
6	Izgradnja planinskog doma na Goliji	Razvoj planinskog turizma	Povećati turistički kapaciteti na Goliji	12	900.000,00
7	Izgradnja Mesnog centra MZ Sebež	Razvoj tercijalnog sektora u ruralu	Otvoren mesni centar za potrebe pružanja usluga stanovnicima sela	15	262.500,00
8	Podsticaj razvoju prerađivačkih kapaciteta na prostoru općine	Razvoj preduzetništva u ruralnim krajevima	Animiranje i edukacija, potencijalnih investitora i poljoprivrednih proizvođača, za potrebu razvoja prerađivačkih kapaciteta	12	100.000,00
9	Turistička signalizacija	Razvoj tercijalnog sektora u ruralnim oblastima	Lakše snalaženje u gradu i okolini, informisanost o bogatoj kulturno-istorijskoj prošlosti grada kao i današnjici. Brži dolazak do željenog cilja Smanjenje saobraćajne gužve	4	12.390,00
10	Izgradnja Mesnog centra MZ Trnava	Razvoj tercijalnog sektora u ruralu	Otvoren mesni centar za potrebe pružanja usluga stanovnicima sela	12	225.000,00

R.br.	Naziv projekta	Cilj projekta	Očekivani rezultati	Vreme implementacije (meseći)	Procenjena vrednost (eur)
11	Podsticaj izgradnje fabrike za preradu voća u Deževu	Unapređenje vojarstva	Rešen problem viška voćarskog proizvoda koji sada propada, zaposlena nova radna snaga.	24	37.500,00
12	Izrada Studije o podzemnim i nadzemnim vodama u cilju navodnjavanja poljoprivrednih površina	Unapređenje korišćenja podzemnih i nadzemnih voda	Izrađena Studija o podzemnim i nadzemnim vodama pogodnim za navodnjavanje na području Opštine Novi Pazar; poboljšanje kvaliteta i kvantiteta poljoprivrednih proizvoda	4	12.500,00
13	Organizovanje stručnih seminara iz pojedinih oblasti primarne polj. proizvodnje i umrežavanja poljoprivrednih proizvođača	Unapređenje obrazovanja poljoprivrednih proizvođača	Unapređeno znanje i veštine poljoprivrednih proizvođača, povećanje nivoa svesti o potrebi unapređenja životne sredine, povećanje prihoda od poljoprivrede, povećanje standarda ruralne populacije	12	6.250,00
14	Podrška razvoju poljoprivrede kroz izgradnju i opremanje Poljoprivrednog instituta u Novom Pazaru	Unapređenje poljoprivredne proizvodnje	Osnovan poljoprivredni institut sa laboratorijom za analizu i kontrolu poljoprivrednog zemljišta i fitopatološkom laboratorijom, smanjenje rizika u poljoprivrednoj proizvodnji, poboljšanje kvaliteta i kvantiteta poljoprivrednih proizvoda, poboljšana kontrola ispravnosti poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, poboljšani uslovi života na selu	24	300.000,00
15	Povećanje tehničkih kapaciteta Poljoprivredne savetodavne službe	Unapređenje i razvoj poljoprivrede	Savremena Poljoprivredna savetodavna služba sa visokim stručnim i tehničkim kapacitetima	60	31.250,00
16	Podrška umrežavanju i udruženju ruralnih razvojnih faktora	Unapređenje ruralnog razvoja	Organizovane edukativne radionice na temu umrežavanja zainteresovanih u sektoru ruralnog razvoja kao što su: lokalna samouprava, prerađivačka i primarna proizvodnja i razvojne agencije, turističke agencije i organizacije, nevladine organizacije, stručne službe, uslužne delatnosti itd.	60	12.500,00
17	Permanentna edukacija poljoprivrednih proizvođača u stojarstvu	Unapređenje stojarstva	Organizovani seminari, podignuta svest poljoprivrednih proizvođača o potrebi uvođenja savremenih tehnologija i veština u stojarstvu proizvodnji	60	10.000,00
18	Podrška oživanju tradicionalno održivih proizvodnih tehnologija	Oživanje i unapređenje nekih proizvodnih tehnologija u smislu unapređenja kvaliteta i svojstava proizvoda uz primenu standarda o ispravnosti hrane.	Proizvodi proizvedeni po savremenim standardima, prošireno tržište, autohtoni proizvodi, sertifikovani proizvodi po tipu halal sertifikata, organskih proizvoda itd	60	6.250,00
19	Promocija lokalne poljoprivrede koja je usklađena sa oživanjem životne sredine	Promovisanje lokalnih proizvoda kroz učesnike na sajmovima	Promovisani proizvodi proizvedeni po savremenim standardima u zdravoj i održivoj sredini na tržištu u Srbiji i potencijalna tržišta u zemljama u okruženju, EU i zemljama Istoka.	60	10.000,00

PRILOG 2 Potencijalni projekti strateškog nastupa opštine Novi Pazar prema Vladi RS i Medunarodnim investicionim fondovima

R.br.	Naziv projekta	Cilj projekta	Očekivani rezultati	Vreme implementacije (meseći)	Procenjena vrednost (eur)
1	Razvodni gasovod Aleksandrova - Brus-Kopaonik	Sprovođenje gasifikacije Rasinskog i Račkog okruga	Sproveden gasovod Kopaonik – Raška – Novi Pazar – Tutin u dužini od 92 km	18	15.216.344,60
2	Regulacija reka u okviru granica GUP-a	Unapređenje zaštite pivozne sredine	Regulisano oko 18 km vodotokova koji su u granicama GUP-a	44	14.407.228,63
3	Regionalna deponija	Manje otpada na javnim površinama	Izgrađen prostor sa prate im objektima koji služi za odlaganje komunalnog otpada, bezopasnog industrijskog otpada	24	7.000.000,00
4	Sportska hala 1 na Rekracionom centru	Unapređenje uslova za održavanje raznih takmičenja i sportskih manifestacija	Izgrađena sportska hala bruto površine sa svim prate im prostorijama 2.600 m ² . Izgrađena dvorana i tribine za gledališta	22	1.800.000,00
5	Zatvoreni bazen na Rekracionom centru	Doprinositi stvaranju adekvatnih uslova za razvoj sporta u toku cele godine	Izgrađen zatvoreni bazen	10	3.872.730,00
6	Rešavanje problema vodosnabdevanja, odvođenja i prečišćavanja otpadnih voda	Poboljšanje uslova života dela stanovništva koji je bio nedovoljno snabdeven vodom	Uređeno vodosnabdevanje	240	62.102.978,55
7	Izgradnja obilaznice oko Novog Pazara – segment istok i segment sever	Rasterećenje saobraćaja u gradu	Izgrađena obilaznica oko Novog Pazara u dužini od 20 km	96	19.125.000,00
8	Prolaz magistralnih putnih pravaca kroz grad za područje koje pokriva GUP	Rasterećenje saobraćaja u gradu	Izgrađeni magistralni putni pravci u dužini od 30 km po GUP-u	60	15.000.000,00
9	Izgradnja ulice	Rešavanje saobraćajnog kolapsa u gradu	Stvaranje centralne pešačke zone Izgrađena ulica u dužini od 250 m	12	937.500,00
10	Izgradnja novih mostova u sklopu kejskih saobraćajnica	Poboljšanje uslova u saobraćaju	Izgrađena 4 mosta	48	1.500.000,00
11	Izgradnja ulice koja spaja ulicu Vuka Karadžića i ulicu Dr. Tiršov	Izmeštanje saobraćaja iz stare ulice	Izgrađena ulica u dužini od 200 m	12	187.500,00
12	Izgradnja ulice koja spaja ulicu Mitrovačku i ulicu Miloševića	Rasterećenje saobraćaja u gradu	Izgrađena ulica u dužini od 100 m	12	125.000,00

R.br.	Naziv projekta	Cilj projekta	Očekivani rezultati	Vreme implementacije (meseći)	Procenjena vrednost (eur)
13	Izgradnja puteva do turističkih potencijala	Unapređenje razvoja turizma	Izgrađeni putevi u dužini od 15 km	30	5.625.000,00
14	Izrada Studije razvoja banjskog turizma	Unapređenje razvoja banjskog turizma	Izgrađena Studija razvoja banjskog turizma	6	62.500,00
15	Manastirski konaci Đurđevi stupovi	Unapređenje turizma	Doprinos razvoju manastira Đurđevi stupovi, ravnomeran regionalni razvoj i smanjenje razlika između provincije i razvijenih velikih gradova	6	875.000,00
16	Janjane tehničke kapacitete elektrifikacije opštine Novi Pazar	Poboljšanje elektrifikacije opštine Novi Pazar	Izgrađene: - trafostanica 110/35/20 na potesu Mura kod silosa - trafostanica 35/10 na potesu Dojevi e	36	4.500.000,00
17	Reciklažni centar	Smanjenje količine otpada koji se odlazi na Regionalnoj deponiji	Izgrađen prostor sa pratećim objektima koji služi za reciklažu	24	7.000.000,00
18	Regionalni put Novi Pazar - Tutin	Unapređenje uslova u saobraćaju	Izgrađen regionalni put R-118a Novi Pazar – Tutin	24	7.375.000,00
19	Regionalni put Novi Pazar - Sjenica	Unapređenje uslova u saobraćaju	Izgrađen magistralni put M-8 Novi Pazar – Sjenica	48	20.000.000,00
20	Mapiranje i razvoj turističke ponude regiona	Unapređenje razvoja turističke ponude regiona kroz klaster turizma jugozapadne Srbije	Identifikovani turistički potencijali, formirana baza podataka	10	30.000,00
21	Izdavački centar i centar za digitalizaciju bibliotekske i arhivske građe	Unapređenje i oživljavanje pisane kulturne baštine	Osnovan Izdavački centar i centar za digitalizaciju bibliotekske i arhivske građe. Pristupanje on-line kompletnoj zavičajnoj građi ovog regiona	4	50.000,00
22	Objekat za smeštaj i uvođenje pasa i mačaka u lutalica - azil	Unapređenje na uvođenje pasa i mačaka u lutalica i humanizacija uklanjanja istih	Izgrađen objekat za prihvatanje pasa i mačaka u lutalica	6	300.000,00
23	Izgradnja objekta za uništavanje medicinskog otpada u ZC N.Pazar	Unapređenje zaštite životne sredine	Rešen problem odlaganja medicinskog otpada	12	2.000.000,00
24	Rekonstrukcija TC 110/10 kV 1x 31,5 kV	Poboljšano snabdevanje električnom energijom	Ugrađena dva tronomotajna transformatora snage 110/20/10 kV i 31,5 kVA	60	1.000.000,00
25	Izgradnja 110kV voda od TC 220/110kV „Ivanjica“, do Novog Pazara	Poboljšano snabdevanje električnom energijom	Izgrađeno 48 komada, 110 kV voda od TC 220/110 kV	60	3.900.000,00
26	Izgradnja I faze TC 110 / 20kV autotransformator	Poboljšano snabdevanje električnom energijom	Ugrađen TC 35/20kV autotransformator snage 2x4MVA	24	478.125,00
27	Izgradnja priključnog voda za TC 110/20 autotransformator	Poboljšano snabdevanje električnom energijom	Izgrađen priključni vod TC 110/20	24	203.125,00

R.br.	Naziv projekta	Cilj projekta	O ekivani rezultati	Vreme implementacije (meseći)	Procenjena vrednost (eur)
28	Rekonstrukcija trafostanica 10/0,4 kB za napon 20 kB	Poboljšano snabdevanje elektri nom energijom	Rekonstruisano oko 40 trafostanica	60	1.400.000,00
29	Izgradnja priklju nih vodova 20 kB za napajanje trafostanica 10/0,4 kB	Poboljšano snabdevanje elektri nom energijom	Izgrađeno 10 priklju?nih vodova	60	531.250,00
30	Izgradnja novih trafostanica sa priklju nim vodovima	Poboljšano napajanje elektri nom energijom	Izgrađeno 50 trafostanica sa priklju?nim vodovima	48	1.750.000,00
31	Rekonstrukcija DV 10kB na gradskom i seoskom konzumu	Poboljšano napajanje elektri nom energijom	Rekonstruisano 150 DV 10kB	12	1.995.000,00
32	Rekonstrukcija NN mreže	Poboljšano napajanje elektri nom energijom	Zamenjeni dotrajali impregnisani stubovi betonskim. Zamenjeno 100 provodnika tipa x00/03x70+50/8+2x16 (u gradu) i Al/Fe 50/8mm2 (na selu)	12	1.330.000,00

Sastavni deo strateškog plana su konkretne projektne ideje o kojima se bliže informacije mogu saznati u Kancelariji za Lokalni ekonomski razvoj.

Program razvoja opština u jugozapadnoj Srbiji (PRO) pružio je neophodnu stručnu podršku i metodologiju za izradu Strategije.